

Szentől
Szembe

Írta

Beóthy Kálmán

csendőv szelvényes

SZEMTŐL SZEMBE.

APRÓSÁGOK A CSENDŐRÉLETBŐL.

IRTA :

BEÖTHY KÁLMÁN
CSENDŐRSZÁZADOS.

DEBRECEN,
MAGYAR NEMZETI KÖNYV- ÉS LAPKIADÓVÁLLALAT R.-T.
1929.

Szemfől szembe.

Az elemi iskola apró kis látogatója voltam akkoriban két öcsémmel együtt.

Apám állomásfőnök volt valahol Biharban. A községet köröskörül a Károlyi-birtok övezte. Gyönyörű ménese volt a grófnak. Egyszer egyik csikósa mellett olyat cserditett az ostorával, hogy valószínűen meglátta arcomon a gyönyörűséggel és irigységgel vegyes csodálkozást, mert kegyes volt megállani s lóhátról lebeszélni hozzám: „Nézze ifiur! Ennek oszt van csapója, mi?“ Hát én alig bírtam szóhoz jutni. Mező Ferinek láttam a multkor egy négyágú, nagyszerű ostorát, szíjból fonottat... Nem tudtam türtőztetni magam s megkérdeztem felelet helyett a csikóst: „Hogy adod?“ Rám nézett s az volt a szemében: Oh te kölyök!... De felvillant aztán a tekintete s ravasz mosolyba szaladt vastag szája széle: „Od'adom hat hatosír!“... Majd elsírtam magamat, de a vágy, az irigység vakká és ostobává gyúrt pillanat alatt s azt mondtam neki: „Hozd el az őrházhoz ott fent, mindjárt viszem a pénzt!“

Elrohantam forró fejével s reszketve, mert tudtam, mit fogok tenni... Nekem az ostor kellett. Makacsul és keményen: kellett! Nyolcágú, sallangos, félméteres csapója van... Olyat cserdíték Mező Feriék előtt, hogy az szégyell kijönni s én aztán szóba se' állok többet a nyavalyással!... De ehhez pénz kell!... Hat hatos!

Egy pillanatra hátra hőköltem s megtorpantam si-

ettemben. Éreztem, hogy meleg lesz a fejem, ég az arcom s a mellemre belül irtózatosszerű erőset vert valami... Lopok!... Azt még nem tudtam: mennyiben, hol és mikor bűn ez, de éreztem, hogy nem szabad, amit akarok.

Igen, apa irodájában az asztalon... Ott van pénz! Ott... Próbáltam már menteni magam, mert éreztem, tudtam, hogy nem ok nélkül tüzesedik az arcom...

Már nem tudom, mit tanácsolt mentségemre az ördög, de vonzott ellenállhatatlanul az állomás-épület, a lakás; a konyhán át egyik szoba a másik után s az irodaajtó előtt fáradtan álltam meg. Az irodában csend fogadott s a csendben — félelmetes erővel odalökött az ördög a pénztárhoz s a hideg ezüst belecsúszott apró, ártatlan tenyerembe.

Rohantam az örház felé s nem mertem hátra nézni! Egy mozdony tolatott valahol s nehéz szuszogása, erőlködése, mintha mellemről hangzott volna. A kocsik között fekete, vigyori ördögök integettek, mosolyogtak és röhögtek félelmetesen és utálatosan — s én rohantam... A raktár előtt apró, gyöngye lépteim a széles falról visszaverődtek s én rémülten fordultam hátra: azt hittem, Apám jött utánam...

Ott állott a csikós s mikor pár lépésre voltam az örháztól, ahol állott, kinyújtotta barna karját az ostorral, megcsóválta feje fölött s maga körül s olyat cserdített elém, hogy az öntudatra ébresztett. Az ébresztett a bűn, a már édes bűn tudatára s mégis azt mondta neki: „Ne itt van egy korona — nincs több!” Megnézte s átnyújtotta az ostort...

Nem is hallottam, hogy köszönt volna, csak mikor az ostorfonás, a sallang, a csapó, a nyél megnézése után

éreztem, hogy enyém az ostor, néztem hátra, de már a csikós az Emma-liget felé porolt.

Én meg gondtalan, álmat élő bensővel kinyújtottam vézna karomat az ostorral, jól megcsavartam. Éleset pat-tant a csapó. Utána még egyet, még egyet és tizet s így indultam a vágányok közt hazafelé. Akkor már készülö-ben volt az este s mindenre lassan-lassan megfoghatatlan, de látszó valami barnás borulat szállott. A raktár előtt ki-vertem a baglyokat a magas dűcokról s azok nesztelenül, hirtelen kiesptak onnan el, valahová a Mély-erdő felé. De kivertem a pattogással mást is.

Egy csendört... Ott állott széles, erős, nagy mellel, magasan mdgnyúlt alakkal s szeme olyan volt, mint egy ragyogóra csiszolt nagy széndarab. A falusi csendörök parancsnoka volt.

Beleszaladt a lábam a földbe s képtelen voltam moz-dulni. Néztem rá s képtelen voltam elfordítani az arcomat. De a bűn belülről feltört, fel a szemembe s én éreztem, hogy nincs vér, mi fejembe tartsa szemem sugarát s az oda hullott leírhatatlan kétségbeeséssel a lába elé. Halá-los, mélységes csqd lett, melyből felnezzent a gor-donkaszerű hang: „Hol vette azt az ostort?!”

Azt hitte lázas kis agyam, hogy mindent tud a csendör s ettől elfeketedett előttem a raktár, a csendör a fénylő sín s összerogytam. Még öntudatom utolsó fosz-lányánál kavics csikorgást hallottam s a csendör hatal-mas karja zuhanó testem alá csapódott óvó, féltő, szerető erejével.

Meddig voltam öntudatlan, nem tudom. Lassan esz-méltem életre s hogy a vér újból átmelegítette agyamat, ismét a bűn volt az első, mire gondolnom kellett. Az ostort hiába kerestem, a csendört is hiába kerestem és hiába für-késztem apám meleg szemében a kérdőrevonást, a szigort

s a fenyítést, semmit sehol nem találtam. A csendőr társam meg se mondta, vagy talán hazudott valamit... Ez volt első találkozásom a csendőrrel . . .

*

Brassóban voltam az oláhok fogságában. Akkor még nem voltam tagja a testületnek, de már ismertem a csendőrt. Ott láttam, a fehér kaszárnyában, amit soha feladni nem tudok. Együtt volt ott mindig a csendőrtársaság; meglett emberek, szép szál férfiak, intelligens szemek, erős vállak s szótalan ajkak. A haragos-zöld zubbony, dolmány s a piros csíkos fekete nadrág az tiszta — és szétszakgatott. A zubbonyok karia vállban, oldalban végig, a nadrág megint oldalban végighasítva. Egy rongyosnak látszó társaság volt az; szomorúság volt nézni. Az oláh is megnézte, de felhúzott orral, legyintve hagyta ott őket, ment tovább olyan csoporthoz, ahol még volt mit lehúzni a büszkén „prisonier“, foglyoknak nevezett szegény magyarokról. Ezekről nem volt érdemes.

— Hogy vannak ilyen rongyosan ellátva? — kértem egy „apell“ (sorakozó) előtt egyik csendőrt. Vigyázzba vágta magát, fejét magasra szegte, szemei sarkából oldalt pillantott s aztán mosoly kélt az ajkán, mikor szólt:

— Mi csináltuk ezt, uram. Ahol a varrás, ott a szakadás. Így könnyebb lesz összevarrni! Meglepődve nézem: tényleg; mindegyiknél.

Volt idő elbeszélgetni velük s megéreztem, mi volt a ruha s azon át a testület szeretete!

Olyanok voltak, mint egy erős család. A feje — láthatatlan volt. Parancsnok: senki. Most már tudom: közöttük és bennük élt s uralkodott a parancsnok: a csendőrszellem s ennek hatalmas gyermeke: a tekintély. De megkülönböztetett durvasággal is bántak velük az örök is.

Mert csendörök voltak s a köztudatba, még a határon túl is belcidegződött a testület hatalmas ereje: a fegyelem s a tekintély. Ezek a szegény emberek soh'sem hiít szenvedések részeseivé lettek. Mint akiktől legjobban tart az alias és ha hatalma akad felette — kegyetlen és állati — úgy kellett a tekintélyükért fizetniük ezeknek a szegény embereknek is.

Egy ízben „apell“-t ordított végig az egyik kucsmás altiszt a folyosókon s mi — aznap tán már ötödször — újra odahagytuk priccseinket s a piszkos, bűzös lépcsőkön lebotorkáltunk az udvarra. Ki volt jelölve a sorakozóhelye minden csoportnak. Itt állott a székely hadosztály töredéke, amott a nyíregyházi huszárok csoportja, mellette a csabai tisztek s szemben velük a csendörök. Lassan-lassan alakultak az oszlopok s amerre néztünk az udvaron, égis-érő szuronyos, csúcsos sapkás oláh öröket láttunk. Hiszen volt is mitől félni. Első napokban nem, mert azt mondták, csak igazoltatás végett hoztak Brassóba. De harmadnap már nem voltak símák az arcok s az öklök . . .

Már számolgatták a sorainkat az altisztek — ötösével kellett egymás mögött állani, mert csak úgy tudtak számolni — mikor a csendőrcsoporthoz akkor sántikált igyekezve egy beteg csendőr. Az oláh altiszt a csoport közepe táján morgott: opt, noua, zece... mikor a lépések hallatára hátrafordult s meglátta a csendőrt.

Egy pillanat s utána az oláh lekapja fegyverét s a beteg, szegény csendőrt a tusával úgy vágja mellbe, hogy reccsent a melle s éktelen káromkodás mellett a szuronyos végét fordítva, újra a csendőr felé sújt. Az, mintha felszisszent volna a csapástól, de a szurony láttára hatalmasat hördül, karja kilendül s a mellébe rohanó szuronyt átkapja tenyerével, ránt rajta egyet s a szurony a

markában marad. Az oláh megtántorodik, elfelejti, hogy löhetne s fegyvert elejti. Már mozdulunk, már irtózatossá a feszültség az izmokban s a szemek lángolnak, mikor a csendőr megfogja a szuronyt a két végén, megfeszíti a karjait s a következő pillanatban a szurony kettétörve hullott a kavicsra az oláh elé.

Egy pillanat volt az egész és a mi dübörgő bensőnk-ből hatalmas, sokszoros „éljen“ csendült a laktanyafalak közé.

A parancsnok röviden végzett: „Dutye la keller!“ (Mars le a pincébe !) S mi komikusan tartott lövésre kész puskák között indultunk a pincék felé. Ez volt a büntetés.

És lemegyünk... 18 falépcsőn tömlöcsötétbe. Ahogyan az ajtót az őr kinyitja, nedves, nyirkos, bűzös földszag csap felénk. Leérünk, tocsog a lépésünk. Jobbra megyek, hol egy vasrácsos kicsike ablakon némi világosság szűrődik be. Odahúzódunk. Egy csoportban, mint a vihart váró nyáj. Hideg van. Vécsey kapitány gyertyát gyújt. Fönt a bolthajtásról csöpög a víz s lent a lyukacsos földön a beállott halálos mély csendben olyan hangot ad ez a csöpögés, mint ha könnyek hullának arcunkra, kezünkre, ruhánkra. Sok talán nem is tudja, hogy az nem a könnye...

Ott áll a csendőr az egyik falnak támaszkodva s nézi mereven a gyertyalángot. Nagy, nyílt szeme rebbenés nélkül csak néz. Időnként árok vésődik homlokán s az ajka szögletében valami keserű vonás. Zubbonyán, mint a zöld gyepen a harmat, apró, fénylő vízcseppek serege... Egy-egy leszalad... Talán a könnye volt. Az súlyosabb volt, mert a szívből szakadt s nem állott meg, eltűnt, elhamvadt.

Igy láttam utoljára. Nem tudom ki volt, mi lett vele, mert minket elvittek más helyre, a törvényszéki fogházba.

Nem tudom, ki volt, — csak egy csendőr volt.

*

Határállomáson teljesítettem szolgálatot. Ott állott délutánoként a gyorsvonat egy órahosszat. Útlevél-vizsgálat, vámkezelés, stb. miatt. Egyik délutánon — talán apámat vártam régi patriámból e vonattal — kint voltam az állomáson. Mellettem le- és felsétált egy járőr. Mikor a vonat megállott, a járőr is állott. Egy ablakból az állomás táblájára tekint egy idősebb úr s tán nem tudva, hogy „már“ Magyarhonban van, önmagához inkább, így kiált fel: „Mi az, már Magyarország ? !“ — s azzal lekapja a fejét s tekintete a járőrre hull. Valami kifejezhetetlen lobban a szemén, eltűnik s egy másodperc múlva már leugrott a vonatról, oda a járőrhöz s lihegve, pirult arccal, lelkes szemmel és szóval két tenyere közé fogja a járőrvezető fegyverszíjat tartó öklét: „Uram“... s elcsuklik...

Odalépek, bemutatkozom. Könnytelt szemekkel, boldog mosolyú, reszkető ajakkal mondja a nevét s aztán beszél:

— Hét éve nem láttam kakastollat... Brassó, Craiova, Bukarest... börtönök... Hét éve... Ha látná most a szívemet, uram !

Aztán folytatja: — Rettenetesen szenvedtem. Húsz fogamat verték ki. Csupa seb vagyok. Most is. Jártam a fogorvoshoz. Nap, mint nap. Egy oláh csendőr is ott volt naponta velem együtt. Szólt hozzám, míg ránk került a sor, de én a gyűlölettől hangra sem voltam képes.

Egyszer ő előbb bejutott az orvoshoz. Vártam rá s mikor kinyílt a műterem ajtaja, még vissza fordult a mögötte jövő orvoshoz:

— Restellem, de elsején kifizetem. Becsületszavamra, de volt magyar csendőri becsületszavamra mondom !

Még jártam az orvoshoz, midőn elsején a csendőr fizetni jött. Pontosan. Ott ültem a műteremben, midőn bejött:

— Doktor úr, magyar csendőr voltam, a szavam be-
váltom. Itt a tartozásom.

A doktor ránézett, kezét nyújtotta a csendőrnek s azt felelte:

— Én meg egy *ilyen* volt magyar csendőrtől egy fil-
lért el nem fogadok! — s azzal hozzám jött folytatni
a munkáját. Én könnyeztem, mint most, az előbb, uram!

Az apám nem jött, nekem mégis örömöm volt, mikor
később a gyors elindult.

Gyilkosok.

...Röpke porzással szaladt le a kő a hegyoldalon, felverte álmodásából a kökénybokorról a gébicset s az ijedt kiáltással messze riadt. Fent, a tető alól motoláló karokkal csúszva, ugrálva jött le egy rongyos alak. Az oldalban minden ág rácsapott, utánayágott, arcába vert. Fel se vette. Valami üzte, lélekszakadtan, ijedten törtetett alá. Rongy kalapja felrebent pillanatig s mint átlőtt madár zuhant alá s gurult a bokor mellé... Bozontos hajával, tépett rongyaival olyan volt, mint a hegyek rossz szelleme s a mézskavics meg a korhadó ágroncsok menekültek a lába alól...

Asztalos Imre arcán már hidegült a vér, feje, karja elhaló, ölmos lett s tán ő se hallotta merevülő ajkáról a sóhaját: „Terkám“... mikor a korcsmája ajtaján kiugrott két sötét árny...

Odakint úgy vijjogott és zúgott a szél-hurcolta fergeg, mint akasztott ember éjjelén; olyan sötét volt a mennybolt, mint a lelkek, akik az út tulsó partján most ugranak fel a kocsiba... Hajrá! — s a rablott lovak veszett vágtaiba kapnak... Versenyt a viharral? Versenyt a lelküismerettel? A halódó korcsmáros vércsapzott árnya elől?... Ki tudja? De az utcakövekből a nyolc patkó alól úgy táncolnak a szikrák, mintha a mozdony hányná a mélyből valahonnan.

A bakon két alak ül előredülve. Egyiknél töltött fegyver, a másik a gyeplőt fogja vasizmokkal. Szemük véres,

villog. Kalapjuk alól előcsapzik a fekete, vastag haj s a fergeteg belé veri a szemükbe. Arcukon a villám retentő lelket rajzol s bent a kocsiban egyre hallik a biztató szó: Gyerünk !...

*

Reggelre elhalt a zúgás, a fergeteg s elhalt Asztalos Imre ajkából is a meleg. Ragyogott kint a május, csak Asztalos Imre nem látta s nem érezte melegét... Ott volt lefektetve az ivó nagy asztalán. Tele a teste csupa alvadt vérrel, csupa mély nyílással, a gyilkos kés halálútjával, melyeken át elszállott belőle a meleg, a kedv s az Élet...

Kilökve a pénztár, üresen. Zúzott, tört üvegek szanaszét. Az istállóban a cseléd — halva, lovak, kocsi — sehol. Bátor — a gyönyörű komondor — a lépcsőkön a nyitott pince előtt — mozdulatlan...

— Hát ezért dolgozhatott Asztalos Imre !

— Most már várhat Berdás Terka a kézfogóra !

— Csúnya dolgot műveltek szegényei !

— Uram, Isten, jaj, jaj !

— Tán mégis jó leszek tán Terinek ? ! — így köszöntött rá Asztalos Imrére a falu, amint futott, sietett a szomorú Nagyvégi kocsmába...

*

...Hátukra lecsúszott a vállgallér s az elnyugodott vihar ittmaradt szellője incselkedve bujt a tollbokrétákba; játszott velük, legyezte, borzolta az ázott dísz... Felbukkant a „Dübörgő“ mögött a napkaréj is, tűzbelángba borította a messze hegyeket s a két csendőr arcán melengetni kezdte a vihar s az éjszaka kinozta ereket...

— Most majd megszáradunk, pajtás — szólt Sziries csendőr s a járőrtársára mosolygott bízón, erősen. Annak az arca, szeme messze előre figyelt s szótlanul kapta hirtelen homloka elé kifeszült tenyerét.

— Nézd, a Dübörgőn !

Szirtes hiába járta körül szemeivel a dombot, semmit se látott.

A kopár, itt-ott bokros-foltos tetőn, az oldalon csend, semmi mozgás.

— Semmit se látok, csak a nap kél !

— Már én se — dünnyögött Balázs csendőr, — valaki ott leesett vagy leszaladt!

— Fáradt a szemed, Lajos, nem csoda, csúnya éjszánkánk volt — nyugtatta meg a másikat Szirtes..

— Lehet — válaszolt az s azzal járták tovább az utat fel, a hegynek. Ütemes, egyenletes, biztos lépéssel. Biztos, bízó, bátor emberek, óráknyira e tájon, tán egyedül ők ilyenek. Hitteltek és egészségesek, mint a kötelességek egyszerű, becsületes szolgálói.

Köröskörül most ébrednek. Az erdő száz madara zsolozsmázik a nap szerelmes melegére, lélegzik a hangvirág, elnyújtja szárnyát boldog remegéssel a vad pösze s valahonnan nagy bűgással tör fel a napba az aranybogár. Füst bomlik a fákfedte domboldalról s az út száradó fehérségén nyúl suhan keresztül puhán, nesztelenül.

A szuronyhüvely s a kard minden lépésre zörren, meg-meg nyikordul a derékszij s a szótalánul haladó két csendőr gondolatban, ki tudja, merre jár?... Tán a laktanya udvarán, tán valahol a csíki tájon, tiszta, csendes kis falu oleánderes házába tér be melegülő szívvel, talán-tán felemelkedik a fönséges reggelen a nap magasába vagy azon felül — a Leghatalmasabbhoz?... Ki tudja, mi mindent termel az ország száz táján hallgatógon járó portyázó két csendőr szíve?...

Tán az is felbukkan az agy csodálatos birodalmá-

ban, hogy az az alak, itt fent az oldalsó, valóban itt járt, valóban leesett-e?

Lám, a bokor mennyire földre nyomott, itt van az útszélen a sáros lábnyom is, ott átment a túlsó oldalra, a másik dombnak...

Igen... De ott a szederbokornál, ott is van valaki. Egy cigányleány. Mint a bársony s az éj a szeme s a szája, mint a vér. Rongyai alól magasra bátorodik fiatal melle s a karja barna, meg erős... Mellette tiport, tépett a bokor s lába mellett friss vágás a gyepen valami szekérkeréktől, a nyom mellett mélyen vágott seb a nedves gyepen. A patkók nyoma.

Ki vágott itt fel a hegynek? Ki hajt a dombnak az országút mellett? Miért vágott itt fel az a ló? Ki ez a leány és miért van itt?

Huncut szemében ott ül a hazugság s arra a mosolygását teregette takaróul, mikor Szirtes csendörnek felelt:

— Megyek pálinkáért, itt át a dombon. Így rövidebb... Mohácsi Julis vagyok. Igen, igen, a „Rücskös“-é, annak a lánya. Apám? Az otthon van, beteg. A hideg bántja. Ez itt? Valami részeg úgy vágta a lovakat, mintha a Devla volna.

— Hát az hol van, aki leszaladt innen a Dübörgőről?!
— lépett hirtelen eléje Balázs csendör.

— Vakuljak meg a két szememre, itt őrmester úr előtt, ha láttam! — s belemosolygott a csendör arcába. Hátra kulcsolta két karját, felső teste féloldalt fordult s úgy mutatta, kínálta magát a két csendörnek... Szirtes mellébe ejtette fejét s úgy morogta:

— Jössz velünk! — s engedte maga elé a leányt.

Kár volt így mellre hajtott fővel elindulni! Kár... Ha még olyan erő- és vértelt volt is itt előtte a leány,

bárhogy csapdosott szeméből a vágy s a láng, a szemébe kellett volna bátran nézni. Láta volna, hogy szavára a leány arcán átsuhant valami reszketés s nyomán a vér eltűnt onnan; elsápadt...

Törtettek fel a szelid hailáson, előttük a párhuzamos keréknymok. Mikor elkanyarodott hirtelen és élesen a meredekebb és bokrosabb terület felé, az erdőnek, Balázs csendör odahajlott súgva a járőrvezetőjéhez:

— Te, ez nem jóba jár! Láttad, hogy elsápadt? ! Itt, szemben a Dübörgőn láttam azt az alakot is.

— Igen, igen. Itt indult fel a kocsi, ez is itt állott... Nekem se tetszik, igazad lehet, — válaszolt az előre figyelő szemekkel.

A leány vissza-visszatekintgetett, arcán már biztos volt a mosoly s hirtelen dalolni kezdett. Cigányul. Szirtes egy pillanatig hallgatta s valamitől indíttatva, rárivalt:

— Hallgass!

Az meglepődve ránézett, de utána rögtön még belekiáltott valamit élesen, erősen a levegőbe. Az erdő visszaverte a nagy csöndbe esett kiáltást, átdobta szembe a Dübörgőre s az tovább adta azt. Az erdőből utána lönyerítés, csapkodás gyöngé hangja ért hozzájuk a zajtalan, tiszta reggelen s a két csendör agyában tisztán állott a leány: jelt adott! Cinkos. Kivel mással, mint fajtájabelivel: cigányokkal!...

A következő percben a leány csuklóin már zörgött a fényes lánc.

Mikor a tört galyak, indák, páfrányok s a rajtuk, köröttük levő keréknymok, patkórombolások messzire vitték már őket az erdőbe, zihált, fujt a két csendör. Az állszíj alatt vízgyöngyök szakadtak s hullottak léptük elé, a kalap alól levegőt kívánt a vizes homlok. Gyors

léptük alatt ropogott a tavalyi gally s belekapaszkodott csizmájukba az izmos iszalag.

Tudni kellett mindent s leküzdeni mindent.

Az akarás, a kötelesség vitte őket előre szótlanul s a remény erősödött bennük, mikor egyszerre előttük a sűrűben újabb nyerítés hangzott. Utána éktelen káromkodás, cigányul.

Most már biztosak voltak azokról, kik után keresnek, tudták már, hogy a bűn hozta ide azokat. Minél inkább közeledtek, a leány annál makrancosabb lett. Maguk között húzták, rángatták előre. Szót nem engedett ki vörös ajkán, de villogó szeme eleget beszélt.

Egy tisztásra léptek. Balra tőlük egy szekér mellett a gyepiőt cibálva vert, korbácsolt valami ággal a földön egy vonagló lovat egy cigány. Úgy zúgtak a csapásai, mint a jég a házfalon s az ág vége forgáccsá fozlott — mégse mozdult az állat.

A kocsin senki s a közelben lélek más sehol... Már előrehajlott a két csendőr, mikor a kocsi mögül apró füstszalag szökkent fel s belőle éles láng, durranás...

Szirtes az arcához kapott, meleg vér buggyant ki az öt ujja között, mint vörös szalagok...

Testük lendületét visszarántotta a lövés, a másik pillanatban már egy bokor mögé zuhantak fedezésre. — Elöl a szekérnél eltűnt az ostorozó cigány, de a kocsi mögött már ott állott a löcsnél a másik, újból célozva...

Késett..., mert a Balázs Manlicherje gyorsabb volt s az ott szétdobott karokkal, felbillent fejjel, rettentő halálordítással vágódott hátra levegőbe sült fegyverrel...

Az erdő s a szűk völgy örökdő dombjai visszhangzottak, mint a dobpergés a két lövésre s a dörgő lármától az agyonkinzott lovak utolsó ereje még elragadta a kocsit könnyen, mint a pelyhet a vihar.

Mögötte elötűnt egy harmadik alak, ki a társa zuhanó fegyverét úgy kapta el a levegőben, mint a labdát s illesztette pillanat alatt a vállához...

Balázs újból célzott s mikor forró arca mellől belesnézett abba a másik csőpárba, vállába éles fájdalom nyílt, fejére ütés csapódott, fegyvere elrántódott. Mögötte a leány újabb ütésre emelte bilincselt két kezét, de ott túlman dördült a fegyver s a leány odabukott melléje...

— Nyomorult! — szólt Balázs egy fél pillantást vetve rá s átugrott rajta, hogy elérje elől rohanó járőrvezetőjét, aki elől két cigány menekült.

Szirtes hangja erősen, magasan harsonázott utánuk: — Állj !...

Tudta pedig, hogy hiába, de nem felejtette, hogy ott élet menekül s ki tudja miért?

Azok ott már-már a kezdődő sűrűbe értek, mikor gyors egymásutánban lőtt a két csendőr.

*

Ott feküdtek az oldalban az összetörött, kerekevesztett szekér mellett.

Egyik ló hiányzott; szerszámja maradéka ott lógott a rúdon a másik fejére. Annak a szemében remegő féls, kín, fájdalom sírt fel a két csendőrhöz; sörénye tépett, szőre borzolt s oldalán irtózatoss sebek. Reszketett a szegény állat s nyomorult fejét odafektette a párázó gyepre. Szirtes könyörűletes volt: fejbe lőtte...

A leány halott apja mellett s előttük a két másik cigány bilincsbe verve és sebesűlten. Kötés fehérlett piszkos rongyaik közül. Szirtesre, ki az oldalra dűlt szekeret vizsgálta át, négy szempár meredt, villant. Hű társa szeretettel, büszkén, a leány gyűlölete teljességében s a másik két gyilkos réműlt, tágult pupiliákkal.

A pokrócok, ruhák közt szalonna, tele pálinkás üve-

gek, fehér kis zacskóban ragyogó ékszer, valahonnan járóllevél Asztalos Imre nevén, a jegygyűrű, két óra és pénz...

Ekkor köszöntött rájuk az erdőőr megrémült arccal s fulladozva a futástól.

— Jó, hogy itt van, — szólt rá Szirtes — majd itt marad a kocsinál.

— De őrmester úr... mi van?... Mi ez?

Szirtes nem felelt, odafordult a cigányokhoz:

— Asztalosnál jártatok, bitang fajzat?! Lóvé kellett?! Megöltétek?!

Azok leírhatatlan gyűlöléssel néztek a leányra; azt hitték, az hozta rájuk a csendőröket. Mikor Tóró, a fiú a csendőröket a Dübörgőről észrevette, őt küldték ki, hogy tévessze meg, vezesse félre azokat s im a vesztükre, rájuk hozta...

Nem szóltak Szirtes szavára, csak néztek előre meredt szemekkel arcukba vert zsíros, csapzott hajuk alól.

Szirtes odalépett hozzájuk. Kinyújtotta karját, válion ragadta az egyiket s úgy rántotta le az egymáshoz bilincsel két nyomorultat, mint a vadász a lőtt nyulat.

— Na, majd meglátjuk, — szólt s indulást parancsolt.

Arcán fehérlett a seb kötése, melyen át halványan rózsaszínben ütözött ki a vér a söréttépte helyen. Utasítást adott az erdőőrnek s elindultak. A rablott holmikat elosztotta a foglyok között: hadd vigyék, égesse kezüket a bűn... A pénz, ékszer, gyűrű s a járóllevél nála s járótársánál.

*

Szuronyuk szerzett utat a kocsmák körül. A nép ítélni akart, pedig még senki se tudott a gyilkosokról, csak a két csendőr.

Az ivóban már letakarták szegény Asztalos Imrét. Valaki gyertyával állott feje mögé s a gyertyafény ijedten lobbant, ahogy leemeite Szirtes a szemfedőt. Az elöktelenített archoz kényszerítette a foglyait s a halott nyakán mélyülő ujjnyomokba illesztette kezét egyiknek. Az zöldült arccal, vértelen ajakkal felordított: — Nem én !... Rücskös !

*

...Délre járt... Fent az erdőben most emelik saroglyára a leány apját s valahol, a hegyek alatt szuszog a vonat az orvossal, bíróval errefelé. A korcsmaudvaron csönd, csak Balázs csendőr kérdi:

— Fáj ?

Szirtes mosolyogva szól:

— Nem...

Szegény Aranyvirág.

Ott pihent az oldalban, a dombon Bálint tiszthelyettes az őrsparancsnok, hazatérőben az ellenőrzésből. A körlet csöndes, emberei rendben, van egy jó félórája itt: a dús fűvön pihenni, gondtalannak gondolni magát. Oldalt a szőlőkből most térnek majd haza a munkások, útjuk: egy. Látja is őket, beszélgetnek is.

Lent, előtte messze kis faluja: úgy látni innen, mintha lélek se lakná, csak nagynéha bukkan fel az utcák keskeny szürkességében egy-egy fekete pont, aztán újra elvész... Tán a szomszédasszony ment a másikhoz vagy tán Rongyos Mari volt, a „bőrharang“, aki a városba jár s tán új hírt hozott. Mert más aligha cseleng-csavarog e dologidőben. Minden ép kéz a mezőn, ahol a kenyér terem...

Nyugodt, csöndes alkonyodás kezdődött, mint Bálint lelkében. A szőlőből olykor kacagás csengett feléje, a faluból gyengén ért hozzá egy-egy nagyon korai kakas kiáltás, a hazavágyó panaszos bögése a csordának zavarta a csöndet s valahonnan erőshangú parasztlegény nótáját hozta a szél:

Vót nekem egy aranyhajú kedvesem,
Párját sehol a világon nem lelem,
Aranyhaja leért egész bokáig,
Aranyhaját simogattam sokáig...

Bálint tiszthelyettes elmosolyodott alig látszón. A megbékélt, derűs, egyenes emberek mosolya volt az, mint az ő, gyönyörű, titkok-terheite természetben...

„Aranyhaju“... Az ő kicsike lánya is... Az ő gyönyörűsége, aki közelebb hozta őt az Istenhez. Az is aranyhajú. Selymes, fénylő, tiszta, dús, jóillatu aranyhaju... Az arca, mint a virágok szirma: hűs, lágy és síma. Fehér és mikor simogató kéz éri, — mint a kora májusi hajnalodás...

Árva kis apróság, akiért az anyja életét adta: belepusztult a rettentő vajudásba... Árva kis élet, akire most csak a nagyanyja gondol s akit mondhatatlan aggodással féltenek...

Az a kis könnyeszem Bálint szemében: talán az anya után szökkent elő — tán ezredszer már? Vagy a kiszámíthatatlan sorsosztó Isten iránti hála sarkaíta azt a szívből, hogy hát még se' hagyta nehéz sorsában vigasz nélkül őt? Ki lát a szívbe?...

Akkor azt hitte: nem bírja. Azóta — lassan, nehezen beletörődött. Szolgálat, nyomozás és újra szolgálat: alig volt otthon s ha hazatért, alig melegedett meg kis árvája szeme-sugarainál, — már menni kellett: valahol hiányát érezték.

Akkor elgyengült az akarat, a kedv benne: eltávozott dolgoskezű, melegszájú asszonya majd elvitte minden erejét. Azóta — újból kezd örülni. Ma már bent él a falu szívében, — megkettőzött ereje sok dicséretet nyert, munkákra készítette, emlegették más vidékek ösei is, az övé meg — apjának érezte.

Egyensúlyba került benne és körülötte lassan minden s most jó volt innen a dombról lenézni a kis nádas, cserepes falura, melynek közepe táján úgy meredt az égre a fehér templomtorony, mint egy hataimas ujj, amely oda mutat, hol egyedül lehetséges a Hitet megtalálni...

Árva kis csöppisége vajjon most mit tesz? Próbálta

kis portáját így, innen megkeresni. Mert számtalanszor nézte már innen azt, könnyen ráakadt: az eperfás udvarra. Elidőzött ott egy kicsit, aztán szeme a temető felé rebbent...

Készülődött. Még benéz a Lilla-majorba s aztán haza tart. Harangkondulásra otthon is lehet.

*

Igen, de hátha előbb?...

Mert, ahogy iegyveréért nyúlt volna maga mellé, falujából különös láрма, zaj ütődött hozzá.

Odakapta ügyelőn fejét s csodálkozni készülő szeme hirtelen riadtra meredt.

A templom mögött szokatlan füst csapódott, kanyargott, fel az égnek s benne pillanatokig sárgás-vöröses villódzások látszottak. Mi az? Tűz? Hol? Mi ég? — ezer kérdés rohamozta meg Bálintot pillanat alatt. Felugrott, előrefúrta fejét s a félrevert harang elrémítő lármája igazolta a piszkos-fekete füstöt...

Már szaladt az oldalon s míg egyet lépett, a harang tízszer kiáltott eléje: „Segítség! !“

Le nem vette szemét a lángnyelves képről s nyugtalanul kereste újból kis házát, kertjét. Figyette a széljárását és számadást vetett hirtelen: hol a tűz, merre a háza s hogy jár a szél...

Megbotlott, elesett, szaladt, méteres árkokat ugrott — s vele sietett, rohant itt is — ott is, közelebb távolabb a szöllők sok munkása: ember, asszony — le a faluba, mintha vész elől menekülnének, pedig a vész felé törtettek. Most már más oldalról látszott a falu, most már azt is látta Bálint tiszthelyettes, hogy a K. Nagy Imre csürje gyuladt ki s már nem füstöl — csak lángol.. Szinte hallja a ropogást s már a szomszéd háztetője ontja a rémes, fekete füstöt s a szél lassan ott lent —

diadalmas lesz... Most már kiszámította, hogy az utcája másik oldalán a hetedik szomszéd háza tetején tombol a láng, most már „jajj” szakadt fel ziháló meléből s „Jézus-Mária”-fohászkodás kélt az ajkán, hiszen az ocsmány füst már belepte a tájat...

Barna arcáról minden lépés elé hullott a verejték, zörrent minden ugrásnál a kard s a fegyverfogó keze csupa forróság, tűz...

Bálint szívében az apa, a csendőr s az ember küzdtek az elsőségért: melyiknek fáj jobban az, amit lát?...

Ott lent sürgetve, riadtan bűgött, sírt, jajgatott a harang. Galamb-csapatok röpködtek szét a messze vetések felé. Böszörmény előtt magas porfelleg közeledett s mikor a szél szétszórta olykor, — benne a tűzoltók vágtattak megnyúlt lovakkal, síkoltó kürttel faluja felé.

És Bálint már fáradt lett. Ezer meg száz kilométert bejárt mint csendőr; mindegy volt: napsugár vagy eső hullott a lába elé, — mindegy volt: pázsiton járt-e, avagy botorkálva kínlódta át az éjszakákat — megtette. Szótlanul. Örömmel. De a sok-sok kilométer és éjszaka becsületes arcán már árkokat kezdett s barna hajában sűrűn ragyogott már az ezüst,... lassan-lassan a pihenésre készülődött s most, Uram Isten!...

Ölmos lett a lába, — a szíve olykor élesen szúrt — s ott lent, oh, mily messze még — embercsetek előtt a halál les, vigyorg!... Ott a kicsi Aranyvirága is megrettenve, — már, óh, Isten — átcsapott a láng az ő sorára is. Látja: K. Nagy háza most roppant össze... Millió aranyszikra szökken fel utána s mögötte a szétterült korom-füst háttérben úgy látszik, mint gyászba öltözött égboltra, ha óriásmarkok szórják a csillagok seregét...

Most már csak azért is, tovább!

Torka tikkadt lett, nyelve alig mozgott, mikor fuldadozva a falu alá ért. Az égés és füst szaga, az arcába-verő pernye, por, síró asszonyssereg, reszkető állatok, kik eléje kerültek, új erőre bíztatták izmait, kis virága féltése elfeledtette vele, hogy a szíve akadoz, hogy lábát véresre verte a kard, csak szaladt az utcákon, kerteken, udvarokon át, ki az ő sorára.

Egy pillanatra itt megállt. Nézte faluja szerencsétleneit, nyomorgó kis parasztjait, kiknek mindenét elvitte, elrabolja a tűz! Mindenüket?!... És neki?...

És közel járva az övéihez, még megmaradt erejével újból előre rohant.

Kormos, sáros arcok, jajveszéklő, torzult arcu asszonyok, egy-egy elriadt állat suhantak el mellette s még látta a kintől, rettegéstől homályos szemével, hogy K. Nagy udvarán összecsuklott testtel sirt a gazda s véle zokogott a ház népe s a szomszéd udvaron meg, mintha valaki ott feküdne mozdulatlan...

Itt már forró volt a levegő, perzseltek és üszkösök a virágba borult fák és a megégett akácfürtök rettentő tömege barnállott a sár, por, víz, pernye mellett az összetaposott úton. Az utcán ahány ház, annyi lángtenger s a tenger előtt és benne emberek verekedtek a vésszel villákkal, ásóval. Verték a tüzet, a házat, istállókat, melyekből borzalmas ordítással szabadultak sóvány kis tehenek, malacok, ha tudtak...

A víz már kifogyott minden kútból s a szegény, elhagyott falu ott állott perben az Istennei egyedül, hatalmas lángözönben... Fekete lé kanyargott ki az udvarokból, az üszkös, vereslő, izzó gerendák közül s felettük fehér pára üszott...

Minden ház előtt a család imádkozott és átkozódott,

így ostromolták a lángokat s már senki se' törődött a máséval...

Csak csendőreit látta még rohanásában, hogy viaskodtak, dolgoztak a ronccsá lett udvarokon s hogy Kiss I. törzsőrmester amott, most hozta ki a házból Biróné asszonyt, a gyereksége óta nyomorultat s a tető mögöttük, lábuk nyomába zuhant.

Hát már ő se' segíthet... Eszét vesztve rohant háza elé, ahová rémséges lángok hívták, ahová dobta, lökte őt az apai szív, fiúi lélek s ahol mikor alig állva már kábán, megérkezett, — könnyek szaladtak szemébe s a szive rettentőt rándúlt. A kertből ordítás, sirás hangja facsarta össze a szívét. Átrohant az udvaron, — csonka füstölgő házát nem is látta — s a kert sövényénél mint a megbomlott lelkű állott meg s felordított borzalmas kiáltással: „Anyám!!“

A széttaposott vetemények között, — beszenyezett párnákon szétdobott hajjal, ájultan, égetten feküdt az anyja. Ruhája perzselten, cafatokban, két karja csupa véres, tátongó kiáltó seb s lábainál meg egy fehér gombolyag; kis leánya, édes Aranyvirága fetrengve, ordítva, a feketére égett drága testével, eltorzult arcán pataokban folyt le a sebekre a könny, az első fájdalmas könnyei szegény Aranyvirágnak...

S mikor Bálint tiszthelyettes sírva kapta fel ölébe minden örömének, kedvének ékszerét, a csonkult, halálos sebektől terhelt gyöngye kis karok felvonaglottak még arcához, megölelni akarták még melegen, oltalmat esdve, — de az apró szívecske utolszor mozdult s a vértelen ajkakon suttogón, gyöngén szállt el a szó: „Apám!“...

A kötélpályán.

A szabadságos igazolványt átvettem, megköszöntem a „jó mulatást“, tisztelegtem s derűs arccal léptem ki Koós örnagy úr fedezékéből. Valami boldog érzéseket kaptam fel hátizsákomat s indultam le a hegyoldalban. Két éve nem voltam otthon s csak a levelek aggódó szeretetéből tudtam már magam elé képzelni Anyám házát s valahol még egy leányarcot. Ezer terv született meg bennem: hogy' és hol töltöm el a hamar elrepülő tizennégy napomat.

A gazdasági hivatal főnöke a híres „etappensauere“ mellett ellátott tréfás, jó tanácsokkal s az egyik honvédet utasította, hogy vigye le hátizsákomat a kötélpálya állomására. — Azzal már lemehetsz Bereckig, délben már Brassóban vagy s este?... — Rám nézett s aztán mosolyogva fogtunk kezét.

A kötélpályaállomás motorzaja még jobban kedvre derített: új volt előttem ez a világ. Mozgás, emberek, más arcok s nem a folytonos földlyukak, sátorlap, rum és fekete... Ez állomása volt az ifjúságnak — előttem. Az élethez, a szépséghez, a fény s meleg felé, ahonnan útrakelve talán mosolygásokra is akadok, hol más a szív és agy tápláléka, mint itt volt, az incselkedő, lesi-halál előtt...

Láttam, hogy egymás után futnak át a kocsik az állomáson s szaladnak le a völgybe, majd fel a nyílegyenes erdővágáson — a meredekre. Egyik üres, a másikon bakák, töltényrakaszok és rengeteg kenyér.

Még nem utaztam ilyen alkotmányon s így némi tisztelettel is néztem a fekete, izmos drótkötélre, meg a két karon lógó kocsikra. Ezek tulajdonképen csak erős deszkalapok voltak, elöl és hátul oldalfallal. Akármilyen is, — nekem akkor nagyon kedves volt. Még az altiszt is az volt, ki meglökte kocsimat s már úsztam is a levegőben. .. Ki és mi nem volt akkor kedves a szabadság előtt? . . .

Síklunk sebesen lefelé s kezdem magamat nyugodtan érezni. Letekintek oldalt; ott a mélyben a fák mint óriási ujjak felmutatnak rám s aztán szaladnak vissza, a hátam mögé. Egy-egy fehér szalag tűnik elém: valahonnan a Casinului tájáról jön, majd elvész hirtelen. Amott egy kis pont: egy baka; egy szakadozott vonal, mintha titokzatos Morse-írás volna: málnás állatok. S minden zajtalan odalent. Pillanatig kísérteties... De élek és mozgok, mert időnkint kattog a kerék a dróton: traverzen megyek át. Utána lassan úszunk felfelé. Most meg felém szaladnak a fák s lassan nőnek, ágaskodnak: közeledek a gerinchez.

Rágyujtok. A gerincen túl már látom Berecket s a vonatomat...

Elöttem szelíden szalad le az oldal, bele a tömött zöldű búzatáblákba, tiündöklenek a fehér házak, komolyan figyel a berecki templom s amott a vonatom fényes szalagpárja... Bizakodó, büszke lettem. Két év sok-sok elképzelhetetlen nehéz perce — eltűnt. Otthon jártam már: keresgéltem az ösmerősöket. Egy-egy kedves terv, arc villan bennem s mosoly kél arcomon... Érzem a mosolynak lélekből fakadását, melegét. Itt igaz a mosoly, itt a szabad levegőn, itt a magam ura vagyok s itt nem merevül fanyarra a jókedv, mint ott kint...

Észre se vettem, hogy megálltam. Megállt a köté-

pálya. Nem mozog tovább. Áll a dróton, a levegőben a kocsim s én itt ülök a deszkalapon ég s föld között. Alattam mélység, fölöttem végtelenség: lógok a levegőben... Nézem a drótot: nem mozog. A fák megálltak: néznek fel rám ostobán, megmerevedve. Bereck háza sem közelednek, nem nagyobbak az ablakok... Mi az?... Egy pillanatra szíven ütött a bizonytalanság érzése, de aztán elszégyeltem magam.

Hát persze... motorhiba. Előfordul. Hátra nézek, fel a gerincre: vagy hat kocsi áll mögöttem. Elöttem is egy sor. Lehet vagy húsz. Szabályos távközökben egymástól. A bakák kocsija is áll. Úgy állunk a levegőben, mint a megdermedt élet, a meghökkent jókedv...

Leveszem a sapkám, jól esik a feláramló harmatos levegő. Várok és nézem előttem Berecket. Oldalt tekintek s tekintetem a borzalmas mélységbe hull. Lehet vagy 80 méter! Ijesztő!... Innen leesni! Ha megbillen a kocsim, én meg se kísérelhetem a fentmaradást. Szétdobott karom segélykiáltása hiábavaló lenne, fejem előrebukna s lehúnyt szemhéjam alá odafeszülne a szívem minden vére — s végem volna... A hideg szaladt végig a hátamon e gondolatra s türelmetlenné lettem... Föltettem a sapkám s talán észre se vettem, hogy újra leveszem.

Meddig fog ez itt állni? Szokott ez máskor is? Mi lehet a hiba? Javítják-e már? Körültekintek s szemem megakad a vastag dróton. Felálljak s a kerék karján másszak-e fel a drótig, azon végig a következő travergig s azon meg le a földre?... 80 méter fölött?... Nem, azt nem teszem! Majd csak megindul nemsokára s megyünk tovább rendesen. Hátha addig, míg a dróton kapaszkodom, elindul a gép s a kocsi meg a kerekek lemereszik az ujjamat s én lezuhanok?... Nem, nem teszem. Örületség lenne ezért a negyedóráért.

Kezdett melegem lenni s hajnalra vett köpenyemet leveszem óvatosan. Egyensúlyozok.

A cigaretta keringve, szédülten hullanak le egymás után, — már ideges vagyok! Tudom: a sok cigaretta ennek a jele.

Már jó órája álltunk, mikor hirtelen öröm szaladt a szívembe s pirosság az arcomra: motorzajt hallottam. Felszabadult a mellem: indulunk!...

Hátra figyelek, majd előre s következő pillanatban már a kerekeket nézem a fejem fölött. Nos, mindjárt... Erősödik a zaj: még egy kevés kell a motornak s aztán... Erősödik a zúgás s az előttem utazók felém fehérlenek arcukkal. Mit néznek?... Egyszerre a zaj éles, berregő lesz. Arra kapom a fejemet s egy óriási repülőgépet látok átszállni a gerincen, balra tőlem. Óriási madár, dong, berreg, zakatol és vágja a levegőt. Szárnya alatt a nagy fekete kör: muszka. Ismerem „személyesen“. Kitűnő vadász. A vonalból már kipiszkált a nyavalyás egy pár géppuskát. Megugratta az ezredparancsnokságot is. Most biztosan a vonathoz megy Bereckre. A nyavalyás...

A gép jön, egyenesen nekem. Zaja bele ver a fülembe. A kocsim áll és a gép hajóján e pillanatban kihajlik egy fej. Néz. Rám néz?... Önkéntelenül a kocsi hátsó falához simultam, de már tudtam is, hogy szamárság volt. Reflex... Most egy másik fej is melléje hajlott s én meg voltam győződve, hogy azok ott engem távcsöveznek. A vér leszaladt a szívembe és vissza... De miért!?! Tán csak nem fog egy emberre lövöldözni?! Oh, van neki fontosabb dolga is...

És csakugyan: a hatalmas gép kissé elhajlott tőlem, mire a bizalom kezdett újból urrá lenni rajtam. Pedig kár volt... Tudhattam volna, hogy azért tér el tőlem, hogy géppuskájának zavartalan, jó tere legyen! Igen,

rám lőtt a nyomorult. A golyósípolás, vinnyogás kétségtelessé tette. Felkaptam a fejemet s utána vissza, mert záporozni kezdett rám a géppuska. Kattogott ott fent a kutya s a motor zajába valami állati ordítás vagy emberi kacaj? — vegyült. Jött felém s lőtt szakadatlanul. Ropogott a géppuska s a drótkötélről iszonyatos bűgással szállt a „geller“ s én ültem mozdulatlanul...

Néztem szembe a géppel s tisztán kivettem a pilóta ördögi arcát. Ültem, mint egy fakir: fölösleges volt ott minden más. Néztem, mint a jó kutya, büntető kezű gazdájával szembe... A gép unta meg a dolgot: elment felőlem.

Ahogy fordult, remény kelt bennem s megköszöntem Valakinek a segítségét s szeretetsugta imádkozását. Megtörültem a homlokomat s már nem haragudtam senkire. Megbékéltem. Boldog voltam újra: kétszeresen az...

...Kár volt örülni. A gép a bakák kocsijáról lelőtt egy bakát s az, mint egy terhes zsák, zuhant le a rettentő mélybe... Utána fordult a gép — vissza. Felém tartott — s én láttam az irtózatosszerű propellert felém fúródni — egy pillanatna megállt az agyam...

Nem volt száz méterre tőlem a nyomorult: a géppuskája újra megszólalt s közben ereszkedett felém. A propellerverte légáramlás a benzín szagát hozta s én ostobán odahúzódtam a hátsó fal s a fenék szegletébe. Nevetséges, de nem tudtam, mit teszek. A hátizsákomat meglöktem; bukfencezve zuhant a szakadékba s zajtalanul dobbant valahol a földön. A köpenyem, mint óriási madár bukott utána, keringett, úszott alattam, majd összezsugorodott s eltűnt. A sapkám is utána.

Villám érte a karomat. Egy szúrás. Egy golyó. Aztán egy másik s leesett a karom az oldalamba...

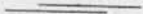
Elhalt a motor s géppuska és én irtózatossá kinnal az arcom elé csavartam a karomat... Széttört, csupa vér

volt a kezemfeje. Már csak egy kezem volt, de mégis hátrafordultam. Ordítva megfenyegettem széttört ujjú, árva csonkossal a gépet, — s akkor lassan elindult a kocsim...

Azaz csak hittem, hogy elindult. Pedig csak elvesztettem az eszméletemet.

A berecki állomáson szedtek le aznap estefelé. Négy lövés volt a balkaromban...

Örökre nyomorék lettem...

A pecséigyűrű.

A törvénszéki fogház udvara magas, erős köfalloi volt kerítve s az egyetlen kijáratnál gőgösen sétált az őr. Mi, mint ketrecben a vad, százszor végigsiettük a kis udvart, ötödik hónapja már mindennap és este takarodótól, a kegyelemből kapott nyomoruságos szalmazsákokra estünk fáradtan, megkínzottan. Az őr elindult a kapu mellől, meg-megállt a cellasarok alatt s időnként a levegőbe lött. Miért? Hogy ébren van? Hogy rémítgessen? . . . Nem tudták, hogy azzal a hanggal, azzal a dörejjel megrázkódik a rabban a vágy, a „csak azért is!“ . . . Hogy annál dacosabban fekszünk s hogy a dac erősödik, nő, erőt raktároz! . . .

Ekkor már régen túl volt Pesten a „győzelmes gárda“. Sok és hosszú álmatlan éjszaka jött ránk akkoriban. A cellák vasfogai között a Cenk oldala sötétlett be hozzánk, csúcsán Árpád erős szobra: törmelék... s rajta az új lobogót rázta, verte, tépte a zabolátlan szél. Itt-ott már rőt színt kapott a lomb s reggelre gyakran ködöt lehelt föl a tömösi völgy.

A város villanylámpái onnan a fekete, izmos vasrácsok közül mérhetetlen messzeségbe látszottak. Ugy ittuk a fényüket égő szemmel, forró homlokkal, mint a betegre tikkadt forró torok a friss, üdítő vizet. Számoltuk az őr lépéseit a csendes éjszakában, zúgó fejjel, lázasan és zúgó bensővel s valahová nagyon, nagyon messze elküldtük hónapok óta tornyosodó vágyódásainkat. Meg-megreccsent a kemény vakolat a megrá-

zott rácsvégeken s a tehetetlenség keserű érzete újra vackunkra dobott, hogy nézzük tovább a rabok leg-hűbb barátját, a mennyezetet, a sötétet s hogy marjuk tovább önmagunk összevérzett, tépett akarását...

Egyesek lassankint eltűntek közülünk. Egy-egy reggel az Apeli-nél kevesebbet számolt locotenent Anastasiu s reszketve ment jelenteni a hiányt. Türetlen kezdett lenni a helyzet s elszabadult a hír: visznek hennünket messze be, a királyságba. Az ottani dolgokról pedig már hallottunk a szegény, öreg brassói apáttól...

Határoztam tehát én is, nekem is elég volt már. Jártam szakadatlanul a harctereket, nyomorulttá lőttek, — testvéreim szanaszét, apám támasz nélkül, pedig már ezüstfehér a feje s válla is régen nem egyenes — hát én hazamegyek...

Átvergődtem az éjszakát s reggel gyűrött, szenvedett arccal mentem maior Plesnila elé kihallgatásra s tört franciasággal kértem: engedjen ki a városba fogat huzatni.

„Liber“ — hangzott az engedély s rövidre rá egy égisérő szuronyos őr kíséretében kiléptem a kapun. Félévig csak a falakat, a Cenket s az eget láttam, hát kívül a kapun az arcok, a mozgás, néha egy mosoly s a napfény megszédített. Az mind: az élet, a szabadság! A vágy ezek elérésére oly erősen támadta meg a szívemet, hogy meg kellett állnom. Az öröm észretérített. Meglökött, majd elestem. Jó, lenyeltem ezt is; nem fájt, mert tudtam, hogy visszaadom rövidesen!... Rá se néztem, mert féltem, hogy megijed a szememben lobogó érzéseimtől, vágyaimtól s még majd megakasztja tervemet. Tervem pedig az volt, hogy leütöm s elszököm tőle. Az egyenruhát nem viseltük, így köztük elve-

gyülni az én civilruhámban nem lesz feltűnő. Nem sokkal jobban voltam öltözve, mint ők.

A sétatér fái alatt már készülődött a levelek temetője s ez eszembe juttatta az otthoni kertet, hol apám dolgozott a méhekkal s ilyenkor már készülődött a téli lakásokhoz... Múlik az idő s én rám odahaza valaki Más is várt...

A Hosszú-utcán már nem bántott a külvilágból semmi. Agyamra a következő percek izgalmai tolultak s mindezekon felül a szabadulás hatalmas reménye s még erősebb vágya. Itt a fogorvos nem messze, tán száz lépés és mi az egy Élet válaszútja előtt?

Összenyomtam ujjaimat égő tenyerem husába, éreztem a körmeimet: ébren vagyok s tele bizalommal. Mikor az orvos kapuján beléptünk, az őt után én tettem be azt. Az orvos az emeleten lakott. A lépcsőházban cigarettát vettem elő, megkínáltam az őrt is. Tüzet is adtam nyomorék balkezemmel neki s míg az odahajlott a nyugodt láng felé, én a másik szabad kezem fiatal, erős, elszánt öklével halántékon vágtam a nyomorultat. Az akkor nyelte le az első füstöt s a feltörni akaró kiáltásnak nem volt útja. Krákogva zuhant oldalt az ütéstől, cigarettánk pörögve, szikrázva hullt a földre s én öklömmel újat csaptam az első után..

Akkor, a legalsó lépcső elé lefektettem s ott a földön még harmadszor is odazuhan arcába a mérhetetlen kínok, keserőségek ütése... S az elég is volt...

Kiléptem az utcára határozottan, átmentem a túlsó oldalra s a Cenk lábára kapaszkodó utcába befordultam.

A sarok melletti házban egy kis üzlet volt. Előtte az ajtó mellett egy tállyicskában zsák, félig cementtel, kalapács, vakolókanál, meg a szalonnás tarisznya. Fel-

indult agyamra e kép különösen hatott, kiőzanított s képes voltam a pillanat ezredrésze alatt határozni. Túlnentem a kis bolton, majd a fal mellett hirtelen visszafordultam guggolva s a zsákot váliamra dobtam, s kezembe került a kalapács és kanál. Az életösztön parancsolt s annak ébredésekor a magam ura voltam, így hát a tisztesség érzete is cselekvésre ösztönzött; a holmikért cserében otthagytam ezüst cigarettatárcámat.

Forró, nehéz pillanatok voltak; a szabadulás reménye mellett az utolsó negyedóra szokatlan, izgalmas eseményei úgy megrohantak, hogy le kellett ülnöm. Valamit tennem kellett, ami e zshivajos percekből kiszökkentsen.

Leültem egy kerékvető köre. Éreztem, tudtam, hogy célja, eredménye cselekvéseimnek úgy érhető el, ha óvatos vagyok, ha bátor, vakmerő vagyok, ott, hol kell s ha hiszek... Kezemben a kőműves-szerszámok: ezek jók lesznek. De a ruhám! Azt át keli alakítani!

Rövid küzködés után könyökömön felhasadt a kabát, ott kirántottam az inget, galléromat az árokba dobtam s kis sapkám ernyőjét is megtördeltem.

A cement is hiányzott már a zsákból, egy cigaretta csüngött a szájam szélén, mikor elindultam újra. Ha a házak lakói, az utcák taposói beláttak volna közömös arcom mögött a megfeszített agyba, rémülten menekültek volna tőlem.

Gyilkos, tolvaj, szökevény, rab, magyar tiszt: mindegyik akkoriban, ott külön-külön is akasztófára érdemesítő jelző.

Nem voltam pedig csak menekülő magyar tiszt. Rab se! voltam! Szökevény se! Csak üldözött, megcsalt, kijátszott, gyűlölött magyar voltam!... Most azt kellett éreznem, hogy hazám földjén nem biztos a szívem

verése, hogy falat kenyerem mások irgalmától függ!
 — Én, akinek ősei csontjából szabadságszobrokat
 emelhetne minden csatatér, minden várárok: én és ke-
 serű szívű ezernyi testvérem, kik diadalmas hittel jár-
 tuk a Halál öfensége tornácát minden percben, mert
 egyetlen kincsünk, a békességben gazdag, boldog és
 páratlan szép Hazánkról tárgyaltak osztozkodásra éhes
 vadak, — én, mi — mi most mivé lettünk?!...

A keserűség nem fogyott szívemről, rohamozta azt
 szakadatlan s maga előtt hajtotta az ocsmányságok,
 becstelenségek emléközönét. Óh, hogy fájt minden
 most, hogy a szabadulás érzete mellé telepedtek! Óh,
 milyen jó volt a botfalusi mezőn nekifeszíteni szabad
 homlokomat a hűs szellőnek; mit adtam volna, ha nem
 látom újra földbeásott testvéremet, kikre a gazok
 célbalöttek, mit adtam volna, ha nem hallhatom sze-
 gény nővérem rémes sikoltását, mikor fehér ruháján a
 zöldlevelű muskátli virágokért félloltra verték! . . .

Dél elmúlt rég s Fogaras felé lemenőben volt a
 nap. Balkézt elhagytam Botfalut és mert a Segesvár
 felé vezető úton egy szekér igyekezett előre, átvágtam
 s eléje tartottam. Vén magyar hajtotta a „macská-
 kat“, szívesen felvett. Szerencsém volt, mert túladtam
 a zsákon és a vakoión, a kalapácsot megtartottam. Jó
 lehet még valahol...

Jó három-négy kilométer után leszállottam, mert
 eitért az öreg a kis faluba, én meg odamenni nem
 akartam.

Tudtam, hogy ezóta már elnémított öröm fellár-
 máztatta az örsöket s a jegyzőket.

Haladtam tovább a vasúti töltés alatt. Segesvár
 volt egyelőre a cél, ott majd határozok.

Egy őrház közelgett lassan s mert ismertem a vasutasok magyar becsületességét, úgy számítottam, hogy ott tán elpihenek kicsit s tán hallok is már valamit... Ismertem a vasúti szakmát, úgy terveztem, hogy az őrnök valami ilyen kérdést tesz fel s pályamunkásnak adom ki magamat. Talán úgy elősegít valami tehervonaton...

Köszöntöttem. Bicegve lépett felém, nyíltan és szívesen fogadta a „jó estét!”

— Megáll-e itt a vonat Segesvárnak? — kérdeztem hirtelen jött új ötlettel.

— Soha az! — felfelé fürkészve rajtam, éles, kellemtelen nézéssel.

— Már nekem pedig azt mondták itt a faluban.

— Hát hazudott, aki így szólt! Aztán hova tart? — dobta felém fejét.

Már nyílt az ajkam a szólásra, mikor bent az őrházban csörömpölve, élesen megszólalt a telefon. Az esti csöndben, a minden mással elfoglalt bensőmet úgy érte e titokzatos helyről mozgatott jel, mint egy ökölcsapás. El voltam készülve, hogy engem köröznék.

Leültem a lépcsőn s megfeszített idegekkel vártam a történendőket. Nem csalódtam.

— Tizenhetes, igen! — hallottam az őrnök jelentkezését, utána rögtön: — Azonnal írom!

Aztán mondta vissza az egészet: Délelőtt a fogházból... Magyar főhadnagy... Leütötte... Ruhája...

Jéghideg lett a homlokom, a szívem vadul kalapált s kezemben nedves lett a forróságtól a kalapács nyele. Felugrottam. Jól van... Ha ez a végzet, hát legyen! Ha itt újból vér kell a szabaduláshoz, hát legyen! Már akármi is lesz, jól van! De — most már, ha úgy kell — gyilkos leszek tényleg!... Nem menekülök...

külök! Itt, itt e csikorgó kavicsokon kiverekszem a sorstól is a szabadulást!...

Gondolatban kezet csókoltam az apámnak, megöleltem Valakit s arcomra fagyasztottam a közönyt, szemembe préseltem a semmivel törődést s hanyagul nyomtam hátamat egy vén eperfának, — úgy néztem a felém lépő ör arcába — pedig belül iszonyatos erővel dőngetett a felindulás...

Végignézett, majd lassan megemelte fekete báránysüvegét s nyugodtan szólt hozzám:

— Főhadnagy úr, meneküljön!

*

Nem tudhatom, mennyi idő múlva, ott ültem vele szemben az őrházban. Becsületes arccal, nyílt szemekkel mondta: Csendőr voltam, míg Sabácnál egy kézi-gránátot nem kaptam... Könnyen megláttam hát, hogy az arca meg a ruhája nem illenek egymáshoz... Hogy a köszönésnél megcsillant az ujján egy pecsétgyűrű...

Mintha vipera mart volna meg...Az ujjamon ott ragyogott a gyűrű, ott felejtettem... Mikor felnézett rám ismét, ott láttam szemében azt a lelket, amelynek tündökletes fényt csak az eskü adhat. A becsületesen megtartott eskü . . .

*

Sohse tudtam meghálálni Neked Szabó Imre c. örsvezető barátom, hogy nem akartál elfogásommal magadnak jutalmat — másoktól!...

Pedig bizonyosan jól esett volna fekete kenyered mellé...

Eszter.

A lakodalmas ház felői, utcákon, kerteken át a nagybögő ütemes morgása szállott szerte a faluba, mint valami mesebéli dongó, hirdetve Szőke Eszter új élete kezdetét mindenkinek. Annak is, aki szívesen hallgatta, annak is, aki nem. Mert olyan is volt. Nem másért, csak mert — fájt. Az ilyen aztán hiába bujt a szobába és zárta magára az ajtót, a dongás-morgás falon át is zümögött, bűgött a fülébe — s onnan a szívéig le. Oda, ahol sokszor nincs parancsa, szava az agynak s ahol gyakran terem ellenkezés az aggyal.

Bokor tiszthelyettes látszólag nyugodtan ült a kis őrs kertben, csak a cigaretták szapora felvillanása árulta el, hogy nincs rendjén valami. Szőke Eszter lakodalmát nagyon is számontartotta ő, akihez az öreg Szőke csak azért nem adta egyetlen gyermekét, hogy a kis föld ne jusson ki a családból.

Akkoriban keservesen, de átélte azokat a napokat, de az esküvő közeledtén mindinkább nyugtalanabb lett.

Kár volt, hogy nem kért szabadságot e napokra. Most nem zakatolna a belseje, nem kellene ily erősen érezni a leány közelségét, nem tudná oly zavartalanul maga előtt látni azt, akit senki sem fog úgy szeretni soha, mint ő . . .

Kár volt itthon maradni. Mert most tudja, látja, hogy ott járják a vígat, folyik a nóta s a bor és aztán nemsokára éjjél . . . Aztán hajnalodik s a fiatal pár -- lehet, egyszerre csak nem lesz található . . .

Kibírhatatlan itt ülni és hallgatni!... Valamit tenni kell, hogy meneküljön a zene elől s gondolatait valahová másfelé terelje. Lefeküdni? Igyekezni az álomba menekülni? Tudna?!... Hiába volna ilyesmi. Jól esett az a gondolat, hogy cselekedni, tenni kell most valahogyan, mert kin itt lenni; egész belseje felindult, a fejében megpattanni akar valami. Tenni, mozogni, elfoglalni magát! Felugrott: igen! A községben kint a járőr, elmegy ellenőrizni. Szellőzik a feje s lassan tán elhamvad újból fellángolt belseje. A szolgálat, a munka gondja tán elnyomja azt a másik gondot s visszazökken a régi napok gyógyítgató nyugodtságába...

Ahogy az első embernek köszönt, már felszabadult egészen s érzi, hogy jól esik a kalapja alá tolakodó esti szellő. Valami jóttevő erő segíti lelki küzködésében s az biztatgatta: Mit is akar még? Mit töri még mindig magát? Tudhatta rég, hogy ennek előbb-utóbb el kellett jönni. Hát persze.

A falu szélre tartott már, mikor az alig elcsendesedett bensejében rést talált lopakodva az ördög, ott befurta vigyori fejét s Bokor jobbra tért. Az az utca Szökééknek tart.

Ingadozott küssé, aztán megnyugtatta magát: lehet ott baj is... Valamelyik tán virtuskodik a bortól... Még jó, ha látni fognak.

Hát ment. Már elhatározta, hogy csak átnéz a kerítésen az udvarra s ha rend van, megy tovább. Eleget tesz így a szolgálatnak, meg — maga magának is. S e gondolatnál újból meleg szaladt a szívére. Valami onnan úgy sugta, sürgette, korbácsolta:

— Menj, nézd meg még Esztert... Tetszettél neki... Húzta, szívta magához a zene, a zaj, a kacagás onnan a Posta-utca felől s az ördög vigyorgott elégedetten. A

töprengő ember a legjobb zsákmány az ördögnek s a szerelem, a bántott szív a legkiadósabb serkentő jóra is, de bűnre is.

Hogy megszapорázta lépéseit, tán észre se vette. Tüzelt az arca, mikor Szökeék harmadik szomszédjäcknál kint ültek még az öregek. De szerette volna, ha nem ismerik meg! Ha most nem volna itt. Mert ezek is, mindenki tudja az esetét. Mi marad meg falun a falak közt? . . .

Oh, hisz elutasításán is hetekig rágódtak a padokon vasárnap, a fonóban esténként, meg a vasárnapi „publikáció“ után is a „városháza“ előtt. E lakodalom is életető eledel számukra. Hálásak, hogy szűk témakörük bővül, színeződik, így ilyenkor. Most még őt is látják.

Harag szökkent homlokára, mert tudta, hogy most azt gondolják magukban:

— Ni, hát ez mit akar itt? Tán kíváncsi a menyasszony táncra? Vagy tán ő is el akarja járni? . . .

Oh, hogy égett az arca, de belül meglökte a sátán s odaköszönt:

— Jó estét! Hát áll a tánc?

— Áll biz' a' jól, aggyék. Isten!

E pár szó megtörte hirtelen zavarát és határozottan lépett a Szöke-porta hidjára, hogy a kapun át be nézzen.

Megfogta valaki. A gyér világításnál alig ismerte meg. Szöke gazda öccse volt.

— Mér' haragszik ránk a tiszthelyettes ur, hogy meg se' tiszteli a házunkat?

— Nem lehetett, látja most is szolgálatban vagyok s az az első, nem a lagzi! — felelt magával megelégedve s a folyton korholó lelkiismeretét lecsillapítva érezte, bár tudta, hogy most nem egészen őszinte.

— Nem késik az, maradhat holnapig — incselkedett az ördög.

— Lehet, de sohasem biztos — szólt, indulásra mozdulva.

Lassan kis gyűrű lett körülötte. Derüs arcu és szemű legények és vének, kiknek ajkán ömlött a szíves szó, hogy Bokor majd elkábult. Egy pillantással látta ott bent a házban a sűrű párokat s asztalon, padon szanaszét ragyogva az aranyszínű bort. A zene gondtalanságot, életet, örömet harsogott s ő hirtelen elköszönt: — Jó vigadást, jó ébredést!

A gyalog kapunál írhér felhő lebbent eléje s a fegyverszíjat tartó öklére forró kéz szorult.

— Imre, hát be sem néz? — szólt valaki kérő, meleg hangon, hogy lehellete Bokor arcába tüzelt s az magafeledten, engedelmesen követte azt át udvaron, ajtón.

Ott bent belenézett a szívesen adott pohár ragyogásába, onnan az öreg szülők, majd a fiatalok szemébe s azt mondta:

— Hosszantartó, igaz boldogságot kívánok, áldja meg mindőjüket az Isten!

Csengtek a poharak, felcsillantak a szemek, csak Bokoré borult mélyebbre... Sok szép terve, vágya itt, előtte hullott össze s most azok elmulására kell poharat üríteni...

Hirtelen ujból töltött és ivott. A cigány új csárdást kezdett.

Eszter könyörgött a szemével s Bokor nem volt képes „nem”-et mondani, oly hirtelen és oly forró volt a kérdés.

Két forró keze rásimult a selymes ruhán a leány derekára, az felcsillanó szemmel hálásan mosolygott, de

az öreg csendőr már visszatántorodott: — Nem! . . . Mégse! . . . A józan szó előretört, követelődzött, tombolt és Bokor szeme parancsolt a bandának, az rántott a vonón, csönd lett és Bokor kifordult a szobából:

— Nem lehet, szolgálatban... nem lehet!...

Tán azt se látta hol, merre jár. Első érzése hála volt, hogy megszabadult, hogy tisztán maradt. Boldog volt s ruganyos léptekkel indult neki az utcáknak. Megrázta magát a friss levegőn, mintha piócákat dobott volna le, melyek egész este kinozták vérét, agyát. Leszorította fogait, összeráncolt homlokkal a kötelességére gondolt és büszke volt, amikor a járőrt maga előtt jelentkezni látta.

— Nézzenek be Szökéékhez, valaki ne zavarogjon ott. Eddig rend van. Istennek be ne lépjenek oda, ha csak nem kell! — azzal tisztelgett s ment tovább.

Lassan csöndesedett körülötte, lassan magára maradt. A nemrég mult pillanatok rögtön visszatértek s azokkal valami megcsapódta a szívét, amely utána csöndben fájni kezdett. A bor lassan, lopva felszívódott az erekbe, azokon át a szívbe hordta az emlékek felholygatott temetőjéből a hasonlóan szép, édes pillanatokat... A régi délutánok, csöndes beszélgetések, egy-egy apró öröm, összecsisillanása két szempárnak, ezer kis terv tarkálottak egymást kergetve agyában. Aztán egy fekete, keserves nap: a visszautasítás. S ennek emléke most, itt a csöndben, a pár pillanatnyi borúság után kimondhatatlanul fájt. Élesebben, mint akkor s azóta bármikor! Az előbb ott állott életének gondolt célja előtt — vagy e célja ravatalánál?... A bor dolgozott s a kikezdett fájdalom lassan keserűséggé lett, fűrekesztette a józan ész, maga alá temette a hideg megtömlést és Bokor öklével belevágott a levegőbe.

— Ej, a mindenségit!... Visszamegyek!... Mit köszáljak itt, mint kirugott kutya utcáról-utára?! Vissza hát! Legalább lássam, ha már fáj!... Lássam, mikor megy... örökre...

Majd engesztelőbben folytatta, ki akarta önmagában békíteni az embert a csendőrrel:

— Nem vagyok gyermek, vigyázok. A bort nem szeretem, bajt az se csinálhat. Így kellett volna csinálni. Eszternek új élet kezdődik, nekem is. Aztán vége közünk mindennek...

— Meg tán meg is haragudtak, hogy az elébb olyan egy-kettőre otthagytam őket! — vigasztalta az ördög...

Valami belülről nem helyeselt, de Bokor hitte, hogy jó lesz így. Örült, hogy megoldást talált a szíve háborgásának és csak bosszantotta, hogy lelkiismerete egy szót ismételt folyton fülébe: „Ne!”

Alig tette le a szerelvényét, sietett vissza. Soha nem tudott számot adni ez utjáról.

— Kábult voltam és vak... Szédültem. Nem tudom, kinek köszöntem, merre jártam, csak akkor eszméltem, mikor a nagytiszteletű urral szemben leültem — vallotta később.

Előtte ropták a „hegyező”-t, túl a táncolókon a pitvarból ki-bejárók sűrögtek s a másik szoba is vig hangoskodókkal volt tele. A levegő nehéz, szinte forró volt, keverve a dohány, bor, vacsora és testek illatával. Az alacsonyra épült mennyezet alá beszorult a levegő s aki itt látott napvilágot, aki itt élt, csak az bírhatta ki. Hát az öregeknek jó volt tüzelő szemmel, fénylő arccal itt vitatni a multheti vásárt, amott a sarokban kesergőn állt az asztalvégre egy keszeg legény, az udvar felől

leány vagy menyecske visitozott, inkább szívesen, mint ijedten, de Bokor csak Esztert leste...

Mikor pedig az bejött, első mosolya — kissé durcás — a Bokoré volt. Néma köszönet? Vagy a bor fütötte? ... A vágy: szépen bucsuzni? ... Az örök női tet-szeni akarás vagy kacérság? ... Ki tudja? Félig felt poharat emelt maga előtt, mire tizen is lendültek párázsló tekintete elé — koccintani.

A tánc folyt vértmozgatón, jókedvűen és egyszerre Bokor is felállott. Hivogatta a leányasszony fekete, mély szeme, rózsaszín arcáról huncutkodó mosoly...

Pehelynél könnyebb volt Eszter. Gyönyörűen és gyönyörrel táncolt. Egy gyöngé mozdulat a tenyérrel, egy mélyebb tekintet elég volt, hogy táncosa kedvére írjon, hogy annak akaratát megértse. Fényes szeméből visszacsapott a láng Bokorhoz, ki úgy érezte vállán Eszter ujjait, mintha lángnyelv volna mindegyik, amelyek körülfogták nyakát, gerincét s amelyek a szívében lángtengerré csapódtak össze...

Látszott, hogy küzködik magával, olykor szája szögletére telepedett a keserve s mikor azt már nem bírta visszaküldeni, bort öntött s abból lassan vidámság termett az ereiben. Érezte a leány ruganyos, forró testét s mert a gondolat — hogy soha az övé nem lehet, hogy hiába gondolt oly sokat kis fészekre, kis családra — űzte, újból felgyült a torkán nyomorusága s újból borámlott föléje, hogy az nagyon ne fojtogassa... Lassan enyhe köd ereszkedett az ítélőképességre, nem fájó bilincs az akaratra s meleg bódulat a fájdalomra. Oh, ez nagyon jóleső volt és a korlátolt önuralom újabb pohár után engedte nyulni eddig büntelen kezét...

Újra tánc jött s Bokor járta legényesen, kedvesen. Legényeszál alakja, napégett, szikár arca a párok fölött.

magaslott s kezei között a leány hajladozott, mosolygott újra.

A bor tiizesítette a vért s a leány mosolygott, mert Bokor karjai erősödtek s mint egy harapófogó, lassan-lassan hajlani kezdtek maga felé. Eszter engedett s fel-lángoló szemmel alig észrevehetően — közeledett Bokorhoz.

Ez az engedelmes, forró leánytest most már bátrabbá tette, a bor már parancsolt, a józan ész már halott volt, a karok még jobban görbültek... Eszter arca biborrossá gyult, karjai megvonaglottak, — már szabadulni akart. Térde, meg ruganyos leánymellei mint a tiiz érintették Bokort s a két fiatal test esztét vesztve, erős csókban összechapott...

* * *

Tán egy pillanat volt a szédült, mámoros csók, mikor egy hatalmas ütés érte a fejét, hogy megtántorodott. Karjaiból kiszakadt a lány s a helyén, előtte véres szemekkel hörögve állott — a férj, Bodrai Jóska. Megtermett, jókötésű ember. Bokornak még egy másodperc kellett, hogy felocsudjék, de ez elég volt ahhoz is, hogy a feléje csapó, villogó kést elkapja Bodrai kezéből, aki erre ordítva ugrott rá. Körülötte kiáltások csattantak, öklök készültek ütésre — s a banda riadtan talpaft kifelé...

Bokor villámgyorsan előrántotta revolverét, lőtt, mire Bodrai széttárt karokkal zuhant a padlóra.

Elsáppadt, megrendült valami a belsejében, kijózanodott s homlokához kapta a fegyvert. Mikor elsütötte — már mást talált. Kiverték az ökléből s a golyó elshant halántéka mellett és háta mögött rémes sikollyal holtan esett össze — Eszter.

* * *

Halálos néma csönd lett, csak a kivágódott revolver

puffant tompán a falnak... E kis zajra felébredtek a megrémült arcok, megbénult izmok és megriasztott akaratok, — állatias, szörnyű, vért látott emberek ordítása tövöltött és a szerencsétlen, megrettent Bokort egy rohannal földre taposták, ott véresre marcangolták... A kórházban tudta meg, hogy csak csendőrei, a járőr, mentették meg a pusztulástól...

* * *

Az öreg Balogh doktor bekötözte rengeteg sebét s azzal fejezte be mondókáját:

— Reggelre ott lesz, ahol szegény Esztike. Legalább ott egymáséi lesznek...

Bodrainak végigszántotta a golyó feje oldalát és kizúlnaiban Esztert hívja. A bizottság szerint egy hónap múlva járhat, vigadhat, ha kedve tartja... Lesz-e kedve, hogy Eszterét kikapta karjaiból a Sors, mielőtt magáénak mondhatta volna? Lesz-e kedve máshová járni, mint a temetőbe? Oda is csak — sirni...

Az öreg Szőke is összeroppant s a lelkek, emberek megrendülten keltek, feküdtek.

Az őrs legénysége restellő arccal járta az utcákat, tanyákat. A hír, mint a fergeteg, gyors és pusztító volt, megelőzte léptüket s mire nyomába értek volna, gyűlölettel szemekbe tekintettek csak... Arról az egy emberről a tömeg megítélte és meggyűlölte azokat, kik ugyanolyan ruhában, azzal a tollbokrétával járták nehéz szolgálatuk utjait, mint az — a gyilkos. Mert csak így nevezték. Amit a lelkekben az őrs évek alatt szívós munkával felépített: szeretetet, becsülést, tekintélyt, azt az elmul ójjel szétszaggatta a bor, a csók és a pisztoly...

* * *

A bizottság már másfél napja várt, mikor Bokor beszélni kezdett. Arcán át, feje körül barnás-piros foltok

verték át a kötésen, karja pólyában, vérrel tarkázottan a takarón, mellén temérdek tátongó nyílás, melyekből az Élet ott, a bor és a csók után, elszállani készült...

Zavart, ködös szemekkel, mozdulatlan tekintettel nézett a mennyezetre s a néma csöndben csak hörgő, nehéz lélekzete beszélt rettentő lázról, sebek seregéről, elfolyt sok vérről...

Az orvos homlokára szorította tenyerét, úgy kérdezte:

— Hogy érzi magát?

— Melegem van nagyon — hol vagyok? — kérdezte suttogva. Majd lassan oldalt esett tekintete, hol századosa állott és várt mozdulatlanul.

Mi mehetett végbe a szerencsétlen Bokorban, ki tudja, mert megmozdult, fel akart emelkedni, a fegyelmezett csendőr akart „vigyázz“-t vezényelni önmagának és jelenteni, de az elgyötört test nem bírta. Csak a lélek, a lelkiismeret, amelyikkel oly mostohán bánt, az mozdulhatott s az erőszakolta ajkaira a szót:

— Szá...za...dos Ur... — aztán elernyed, összeroskad a kinlódó ember újra, eszméletlenül...

Kisvártatva a lecsukott, fekete-kékes szemhéjak alatt kigördült egy ragyogó, apró gyöngy... a pillanatra eszméletlen volt csendőr első gondolata: a megbánás...

...Késő volt...

Az ezüst torony.

— Hiába szabályzat, fiam, sok a dolgom, meg aztán nincs itthon még a szakácsné se, hát csak menjen Maga egyedül. Mert ha ma nem hozzuk ki, csak hétfőn kapunk pénzt!... Ha kapunk!... Hát csak menjen!

Zsiga Dániel csendőrt tisztelgett. Igaza van a „törzs” úrnak. Mért ne lehetne azt a nyolcszáz pengőt *egy* csendőrnek kiváltani?... Más, súlyos dolgokat rábiznak *egy* csendőrré, ezt meg nem? Hát persze... Megnyugodott a lelkiismeret, vidámság nyomult a tiltakozás helyére s Zsiga már számolgatta gondolatban a fizetését. Annak a Némethnek kifizeti a csizma árát, az negyven... dohány: husz, aztán Mártuskának a lánc: legalább tizenöt. Tyűh! Még Fehér paitásnak is: tíz!... Alig marad a kutya-fáját!...

A postán elébe számolták a remek százasokat. A pénzt, ami után hogy’ törtetnek az emberek! Ami a jólétet segíti s ami a bünt is szüli... Amivel meg lehet venni mindent, ami az embereké...

Selymes volt a bankó s hangtalanul huzódott meg Zsiga zsebében, ott a sziv felett. A sziv megforrósodott alatta s a vért kegyetlenül nyomta fel az agyba. Az agy meg dolgozott a vér parancsára: tervelt s álmokat, vágyakat hozott a világra. Zsiga zsebében ennyi pénz még nem volt, hát könnyű munkája lett a szíve vérének...

Ahogy befordult a Rákóci-uton, már elkergette fejéből az észvesztő képeket. Hidegen látta megint a házakat, embereket s tudta, hogy neki mindössze százegynéhány pengője lesz. Nincs mit álmodozni, számár!... Most mind-

járt be is megy Némethhez, kifizeti. Nem fog a „törzs“ ur megharagudni, ha előlegbe a sajátját ki is veszi, hiszen elszámol vele. Ez nem lehet baj. Még tán meg is dicséri, hogy mindjárt az volt az első dolga, hogy eleget tegyen kötelezettségének ?...

— Hej, Isten hozta őrmester úr ! — pattant eléje az asztaltól Németh. — Foglaljon helyet!

Mesterkötőjével letörölt egy széket s az asztalhoz tette. Ott már mások is ültek, szívesen viszonzozva Zsiga köszöntését. Kuruc a szabó, akinek nagy, csontos homloka alól szurós szemek „tétováztak“ gyakran a világba, lévén ő az Ipartestület borkészletének leglelkesebb támogatója, ami a fogyasztást illeti. Szemben ült vele Rutkai, a kovács, olyan mellel, mint a hordó. Egy maszatos gyermek a bubos mellől himbálódzott elő „huszáros“ lábaival s egy szál ingben. Kezében egy kártyalapot nézegetett.

A ház másik végén a műhely felől fütty nóta hallatszott, tarkítva kaptakopogtatással.

— Németh úr, köszönöm, nem ülök le, dolgom van... Azt a kis pénzt hoztam, tudja ...

— Hát éppen azért, nagyszerű kremássan, tessék csak! — hadart a mester és szelíden a székre erőltette Zsigát. Az azután elővette zsebéből a bankókat, széttergette, hogy az apróját megkeresse, aminek láttán Kuruc hangosan összeütötte a tenyerét. De szótlán maradt. Annál inkább azonban Rutkai:

— E mán pénz, a mindenit !

Németh nem tudta mire vélni, hogy egy fiatal csendőrnél hirtelenében ennyi pénz van, ezért csak annyit felelt nagy nyelés után Rutkai megjegyzésére: Tyüh! és megvakarta a fejét a kalap alatt. S amíg Zsiga ur az apróját számolta eléje, pénzéhsége, zsugorisága veszett gondolatra készítette.

— Örmester ur, ne adjon meg nekem semmit. Annyi jót tettek velem az urak, hogy igazán restellem, mikor kérni kell a munkáért az uraktól valamit, de azt is csak azért teszem, mert tudom, megsértődnének, ha ingyen javítnék!... De most igazán... nincs is... rá szükségem... Tessék hagyni...

— Hová gondol?! — tört ki méltatlankodva Zsiga s a másik kettőnek is tátott maradt a szája. De Németh zavartalanul folytatta:

— Nem gondolok én semmit. De mondok egyet örmester ur... Vagy az enyém lesz az a kis pénz vagy a magáé... Várjon, ne zavarjon!... Egy-kettő meg lesz! — Döntsük a Sorsra! Ehun-e, huzzuk le! — s már keverte is a csomót az asztal felett. A másik kettő nyálazta ujjait s nyult a ledobott lap után. Zsiga meghökkenve nézett szét, de azok szemében s száján felbiztatta a szó:

— Nagyszerű. Uri gondolat.

Belül dübörgött valami Zsigában, az agy dolgozott. Az a negyven pengő is az övé marad... Lehet... Egy kis muri, szabadságon... Egy kis cigány is...

Meglökte még a Németh szava: — Háromra lehuzhatjuk! Vagy az enyém vagy ott marad!

Zsigának ujjai közé csuszott a lap. Szeme előtt a zöld ász ragyogott s ezt jó jelnek vette. Ez egészen elvakította. Hiszen már azt se látta, ahogyan ez az ász hozzákerült... Zöld: reménység, ász: nyereség, bank: tiz pengő!... Lapot kért és husznál meg kellett maradnia. De nyert. A negyven pengő ott lapult előtte, hozzácsusztatta kissé restelkedve az új bankót is. Ment a játék az asztal felett és rövid ideig az asztal alatt is, ahol Németh lába megmondta a másik kettőnek azt, amit azok az előbb nem értettek... Sunyi szeme sarkából ugyanakkor intés is indult s a másik kettő aztán egyetértően kezdte dicsérni Zsiga

szerencsését. Annak lassan arcára telepedett a láz, a szerencse melege s az asztalon előtte egyre szaporodott az ezüst, nőtt a torony...

Mikor már megnyerte felét a csizmának, az inas borért szaladt.

Itt-ott visszament tőle egy-két pengő, de egyébként „nagyszerűen járt a lapja“. Mikor aztán a második pohár is lesiklott tikkadt torkán, ő adta a bankot: husz pengőt egyszerre. Nyert... Hitte, hogy a szerencse nála van s vakmerő lett. De a negyven pengőt csak nem tudta már fejében tartani, már több kellett... Mig az osztás folyt az új bankár, Rutkai által, ő meglegedetten csörgette az ezüstöket... Annak a hangja, meg a társaság dicsérete elkábitották.

Tán órája, hogy eljött a postáról s odakint a téli világ már nyugovóra készülődött. Az anyjuk is bejött, lámpát akasztott a mestergerendára. A fényben az ezüst torony ragyogása szebb, marasztalóbb lett. A bubos kemence jól adta a meleget s a bor is megkezdte a munkáját. Már szelid zsarnokság nyögözte le az akaratot, mikor Zsiga indulni akart.

— Azt nem lehet ! — dörmögte röviden és haragosan a kovács. — Nyereséggel nem való elmenni. Még egy kicsit, egy fertályórát s aztán vége.

— Igaz is — tódított a másik kettő és Zsiga visszaült.

Indult hát a játék újból s mig Zsiga az ezüstöket rakosgatta vissza maga elé, Németh töltött. A lap aztán lebegett, mig a rettentő suly alatt le nem hullott az asztalra. A rettentő suly, mely minden lapon rajta van, mióta feltalálta az emberi agy s amely minden lapra vérből, kínból, anyák és asszonyok éhezéséből, könnyéből rakódik rá, mióta van...

Odahullott hát Zsiga kezére is s mig borát itta, a

másik kézzel a lapot nézte. Ujból: ász!... Ütötte hát a bankot és vesztett. Németh töltött... Aztán a nyert pénz lassan visszavándorolt ide is, oda is és a negyven pengőt is kikezdte a szerencse. Ahogy Zsiga gondolta. Mert a többi az tudta, hogy nem a szerencse dolgozik már, hanem a bűn, a csalás... Ez már mérkőzés volt és Zsiga bosszankodva akarta már tisztára hagyni a bankot, de egy bankó ismét visszaszállott hozzá. Németh ismét töltött...

A játék láza, a meleg, a bor, mint köd a mezőn, úgy ieküdtek az agyán s a kártya színe lassan összemosódott. A szó már hangosabban indult s a vége már csatant, a mozdulatok már nyersebbek lettek... S az őrön azóta, régóta senki sincs...

A „törzs“ ur már rég utban van, maga se tudja: merre is... Most már egyedül lehetett hagyni a lakatnyát...

A csatakos sötétben eszét veszve rohant a „törzs“ ur s a szobában Némethéknél Zsiga már többet vesztett, mint negyven pengő...

A zsebéből látatlan huzott elő egy bankót: százas volt.

— Felváltom! — sietett készséggel Rutkai s Zsiga kezében egyszerre egy darab helyett tán öt morzsolódott. Aztán abból is fogyott, Zsiga agyából is a józanság és már csak az ösztön volt az, mely kétségbeesve sürgette volna vissza a szerencsét. Csakhogy az ő öléből az asztal alatt hiányzottak egy másik csomó lapjai, csakhogy az ő ujjai nem voltak oly kitanultak, mint amazoké. Benne elkeseredés tobzódott, míg ezeknél bizonyosság ült az arcon. Ezeknek a bor régi italuk, Zsiga meg nem sokszor találkozott vele... Az előny hát nem nála volt. A százas elment már és a fertályóra is rég eljárt. Most

már két kézzel kapott minden, nagynéha visszatérő pengő után s egy-egy tisztult pillanatában reszketve számolta: mije van...

Hiába erősködött, izzadt és kinlódott, a régi ezüst torony nem magaslott többé előtte s mindgyakrabban kapkodott zsebéhez. Csak ő nem látta ezt is, mert a másik három már bizakodva kacsintott össze.

Kint a téli est sötétlett vastagon és ijesztőn, a szusterház ablakából gyenge láng viaskodott vele. Mint a lepkék a nyári esték lámpáihoz, úgy sietett „törzs” ur a láng felé. Ahol embert érzett, ott megállt irtózatossá, kétségbeesésében, ott hitt, ott remélt... Hogy így eltiünjön egy csendőr egy faluban?!... Hihetetlen! S véle a pénz is, Uristen!... Hadtörvényszék...

Minden, máshoz szólt szó után kevesebb lett a reménye és minden apró láng a vigaszát fogyasztotta. Sehol semmi... Ide Némethékhez is csak úgy jött, mint a semmivel sem törődő lepke, mint az, akinek már minden mindegy... Már alig szemernyi volt benne a hit s a kapun is csak azért lépett be, mert tán megnyugtatót akart magának: mindenhol kerestem...

Odabotorkált a sárgafényű ablakhoz s egykedvűen tekintett be. Melléről lassan emelkedő feje meglökődött a következő pillanatban, mintha arcul ütötte volna valami a falból, megtört szeme összehúzódott meg szétnyílt újból hirtelen, két keze előrekapott az ablak felé, térde megrogyott rémületében: bent akkor lökte az asztalra Zsiga a második százast...

Recsegett, nyöszörgött az ajtó, ahogy hatalmas erővel kivágta azt s a csaholó banda ijedten kapta fel a fejét, csak Zsiga volt az, aki ezt se hallotta, akinek homlokáról szakadt a verejték és szája mozgott, mint az eszelőse...

— Zsiga! — bömbölt a kétségbeesett kiáltás annak melléből, hogy rengett bele az alacsony, füstös szoba. — Zsiga!... a szentségit Magának!...

Az, mintha meglóditotta volna a süvöltő hang, tán-torogva, bódultan mozdult az asztalnál, motyogott, számolt, kapkodott, mint az eszelős...

Aztán néztek egymásra szótlanul szégyenülten, mert mindketten érezték, hogy bűnösök, súlyos bűnösök...

A körözött liptói.

Egyszerű történet az egész...

Hegyesi Károly uram, a keresztesi törvénybíró, hivatalosan, meg amúgy is, feljött Pestre, a tenyészállat kiállításra. Életpárja otthon maradt, mondván: „En biz' nem mék. Minek abba az irdatlan nagy városba tévferegni? Mán csak megöregszem úgy is“... amiben igaza lehet. Bezzeg az Erzsike nem úgy ám! A minapában is a majálison a tanító úr fia, míg a „gombpucoló“ csárdást járták, annyi szépet mesélt arról a csodaszép városról meg lelket-szemet ámitó sok nagyszerűségről, hogy azóta viszket a talpa itthon a betonjárdán. rosszúl van az esti sötétől s undorodva szalad el a hazatérő csorda látásán. Meg aztán Papp N. Pali is mehet azóta más háza tájára csellengeni...

Most itt az alkalom, hát rítt, kesergett, makrancoskodott s a jó Hegyesi uram hát két jegyet váltott a kisbíróval. A községi fogat repítette őket az állomásra s a szomszédokat a nehézség környékezte, olyan takaros volt az Erzsike. A kalauz se állta meg szó nélkül:

... Hát térdeinkopásáig itt szolgálnék, ha ilyen szép utasaim volnának, mint a kisasszony! — amiből nyilvánvaló, hogy nagy salabakter volt ökelme. Még rá is mosolyintott, látván bíborba borúlt arcát a leánynak. Bíró uram is kisodorta erre nagyszárnyú bajuszát, mint akinek már csak szintén volna va'ami kis köze ehhez a leányhoz. Szó nem akadékoskodott ki az ajkain még akkor se, mikor jófajta bőrszivart kínált a vén

vasutinak. Zsebében a bankók lapultak szorosan egymáshoz, mint jó testvérek s a domború hasán mozdulatlanul ragyogott a régi aranylánc...

Mikor bent voltak a teméntelen ember között a kiállításán, bizony meg-megnézték őket. Erzsike szinte ijedten látta, hogy különösen egy magas, szőke, fekete ruhás fiatalember kíséri őket hol elül, hol mögöttük. Szegény ezzel volt elfoglalva, hát nem csuda, ha a nagy tolongás-lökdösésben elejtette maga hímezte napernyőjét. De biz' az tán' le se ért a földre, mert a fiatalember mint a macska ugrott s emelte azt fel. Az öreg is azt mondta rá:

— Ecsémuram, köszönjük! — amire az utánozhatatlan kedves mosollyal Erzsike felé, bemutatkozott: — Nevem Hornyacsek Ádám!

Ettől a perctől szalkadatlan jókedv, kacagás volt része Hegyesi uraméknak. Erzsike már nem mutatott hajlandóságot a mekegő, bőgő állatok meglátogatására, már csak sétálni volt kedve s hagyta, hogy az öreg egyedül szagolja végig a kiállítást.

Ezalatt pedig Hornyacsek úr is megtudott mindent, Erzsike is tájékozódott. Amannak jó szeme nem csalt: a vastag óralánc, a piros arc, kerek has, igazat beszélt. Erzsi egyetlen s a 85 hold fekete földet vajjon ki kapja véle?...

Erzsi még elvakult Ádámtól, akinek mindenre volt valami nevetni való mondása, ki mindenről tudott beszélni s akinek kis ujjában volt autó, traktor, cséplő, jószág s aki már csokoládéval is kedveskedett. De meg Liptóban neki is van egy-kétszáz holdja, de persze a csehek, azok a gazok nem engedik őt haza szegényt, mert egyszer összeesküdött ellenük. Majd hogy fel nem húzták. Így hát bérbe van az a kis föld... bizony

nehezen él beőle. Egyébként azzal is foglalkozik, hogy másnak vesz meg elad földet, házat . . .

Mire az öreg megizzadtan levegőre került, a fiatalok már jó barátok voltak. Együtt ebédeltek mindhármán azután a Kis Pipában. Hornyacsek úr az Istennek sem engedte, hogy bíró uram fizessen, szólván:

— Isten a sok szenvedésért kárpótolt, hogy ilyen egyenes emberrel koccinthatok ilyen szép lány egészségére, akit, hogy az Isten meg ne áldjon, arról szó sem lehet, ugye bíró uram? — mire az megelégedett mosollyal ütötte amazéhoz poharát.

Hát még délután hogy meg szerette bíró uram maga is azt a mihaszna urat. Hogy is ne, mikor annyi fránya mulatságba vitte őket az Angol parkban, hogy majd a szemét kinevette, annyira könnyezett a sok mókától.

— Mégis csak nem jól tette anyád, hogy otthon kuksol, mi, te Erzsóka?

Az persze oda se figyelt. Már felgyuladt benne a láng, már leste Hornyacsek úr szavát, mozdulatát, aki még a tanító fiánál is elegántosabb volt s aki olyan szépeket mondott neki, pedig csak fél napja sincs, hogy ismeri

Alig tudtak elválni a vonagnál s az öreg alig bírta elégszer invitálni: — Visszaadjuk ám az ebédet!

Erzsi meg annál jobban hajolt ki az ablakból, mennél inkább gördült a vonat kifelé a nagy üveges tető alól.

Az öreget hamarosan elnyomta az álom a sok serital miatt. Erzsike azalatt az ablakban állott s nézgette előbb a tűnő, ezer lámpás fővárost, utóbb meg a millió lámpásos eget. Valami nyugtalanította apró szívét s a vér minduntalan arcába szaladt. Hornyacsek úr a körúton sétált mosolyogva, időnkint pattintott ujjaival s jókedvűen köszönt a rendőrnek a sarkon . . .

Nem fordult a nap kétszer, Hornyacsek úr már Keresztesen ült Hegyesi uramék tornácán terített asztalnál. Az öregasszony dohogott, morgott, nem szerette az úri fajtát, — de hiába. Erzsike szíve rettentően dolgozott, Hornyacsek úr se ijedt meg a sok ránctól s a szótalanságtól, az öreg mama így magára maradt véleményével.

— Nem baj, — mondá a lipetői földbirtokos — majd megpuhul ő is.

Másodszor mikor jött, olyan puha, meleg cipőt hozott a mamának, hogy mikor az felvette, százáncú arca piros, ragyogó, síma lett a gyönyörűségtől! Hát hogye, mikor „rehomás“ lába folyton sajgott az itthoni cipőkben, papucsokban, e' meg olyan simogató, mint a bársony.

— No, derék embernek gondolom Ádám úr, — a másik neve sehogyse ment a fejébe — látom, szerethette az anyját. Figyelmes ember! . . . Hornyacsek úr szérenykedett, tiltakozott, de hiába. Erzsi csak azért is mondogatta s Hegyesi uram, úgyis mint törvénybíró, kimondotta a szentenciát:

— A' mán pedig úgy van!

S mikor harmadszor jövet olyan jegyekkel lept meg bíró uramat meg hivatalbéli barátait Hornyacsek úr, amik újfent valami kiállításra szállították a kíváncsi embert, még pedig feleáron, hát kezdték ám nagyra becsülni a szegény földbirtokos urat. Mindenki szépszóval volt róla, csak négy-öt ember akadt, akik nem szóltak szót sem, akik hallgattak: négy-öt csöndes, nyitottszemű csendőr... Erzsike is ekkor kapott egy nagy szemű, fényes gyöngysort, olyat, ami most járja divatját. Jutalma Ádámnak egy hirtelen csók lett, aminek csak a szelét láthatta Hegyesiné asszony: égőzavart arcát gyönyörűséges Egyetlenének.

Mikor elkészönni akart aznap Hornyacsek úr a háznépétől, félrehívta Hegyesi uramat s szomorú arccal adta tudtára, hogy a vonaton elaludt s valami mihaszna gazember kilopta a tárcáját, melyben háromszáz pengője volt: — Legyen szíves, míg megkapom a földbért... Két hét az egész . . .

— Miért ne? ... Van. Futja! — bólintott a bíró úr s kevés vártatva a vonaton mosolygott a lipitói...

*

Mikor megkérte Erzsikét, Hegyesi uram a tenyerébe csapott: — Éltrevaló, derék fiatal ember... Jó sorsban lenne a lányom, de hátha ő mást gondolt?!

— Már ő beleegyezett, kedves ipamuram!

— A teremtsit — hökkent fel amaz s aztán elkiáltotta: — Anyjuk! Hé! ... Jössz-e ide... Ehun ni! Hornyacsek úr, a vejem! A szegény csöndes öreg, ki most a sárkány vigyázott egyetlen gyermekére, elsikította magát: — Jézus, Mária! — mire a félig nyílt ajtó mögül nyakába röppent kacagva Erzsóka, onnan meg tovább, hogy aztán végül imádott Hornyacsekje nyakán maradjon . . .

*

Az esküvő itt lesz. Ádám Pestről hoz bandát. A templomba autóval mennek, amelynek csupa virág lesz minden kereke. Aztán Pestre mennek lakni... Hegyesi uram beleegyezett, de minden fejbólintást édes, hűséges oldalbordájával vívott nagy csata eözte meg. Hogy: — Elég, ha csak felit iratja rá kend a vejire, meg hová a fenébe gondol: ő nem ül bele a benzines, bűdös nyavalyába, aki épp úgy mozog előre, mint hátra, mint a Berger zsidóé tette a multkor, mikor nekiment a színás szerünknek, a nyavalya ott törné ki, ahun van! . . . Így az öreg asszony.

Hát tagadhatatlan: sok pénzibe is van máris a ~~do-~~log, dehát: — Nízd, anyjuk! Egyetlen jányunk, oszt senki más. Hát csak emlegesse meg hóttáig a lakodalmát! — amiért viszont senki nem korholhatja meg bírouramat.

De azért a pénzt ő is nehezen adta ki. Most erre kellett, most meg arra. Most a butorra kellett vagy tíz hold földet eladni — megnézi majd, milyet vett az Ádám — most ki kellett festetni a lakást, igaz is: ne vigyenek új butort régi házba, no meg az, meg amaz.

— De hisz majd el lehet adni már csak a lipthói földet is — mondta törvénybíró úr a vasárnapi presbiteri gyűlés után Sarkadi Pál nagytiszteletű úrnak, aki viszont azt felelte erre: — Hát aztán ki látta már azt a földet, Hegyesi uram? Maga tán igen? — s ezzel nyilván tüskét szúrt a tiszteletes úr a leendő apósi szívbe, ne szólj szám — tán csak nem azért, minthogy ő is számított volna Erzsókra?

*

Már csak ma szabadok a fiatalok. Holnap már egymásé lesznek. Rengeteg baromfi halála, irtó sürgés, forgás, felfordulás, szaladgálás előzte meg a nagy napot. Persze ez a szerelmeseket nem érdekelte. Ott ültek a sebes Kutas partján, ahol Hornyacsek úr rettentő nyugalommal és jókedddel — horgászott. Igen, pisztrángot fogott.

— Legyen Erzsókám, ez is a vacsoránál! Lássá, az ni, a magáé, lelkem, aranyom, — csendült a szava, ahogy nagy cuppanva kirántotta a halat.

S mikor Erzsóka csudálkozó szemeit látta, csókot nyomott meggypiros szájára s szólott eképpen: — A birtokomon ép ilyen patak megy át, ott tanultam ezt is aranyos Bogárkám!

Bevetette újból a horgot. Feszült csendben figyeltek egymáshoz bujva. Hallották egymás szívét, érezték egymás tüzelő testét, kezük egymásba fonódott s már nyúlt volna Ádám az Erzszi derekához, mikor a haszon-talan halacska bekapta a horgot.

— Hopp! Ez az öregé! — lóbálta feje fölött a halat az úrfi s aztán Erzsike előtt a földön álló fazékba csúsz-tatta.

Újból vetette a hegyes szerszámot s alig mosoly-gott egyszer-kétszer a kis menyasszony szemébe, már rántotta is kifelé: — Ez meg az enyém! — kiáltotta. De a háta mögé lendült hal s horog nem ívelt vissza elé-jük. Valahol megakadt. Hornyacsek úr hátrapillantott s úgy ültőhelyében hanyatvágódott. A halat egy csendőr tartotta kezében, a másiktól meg egy hosszú szurony meredt kegyetlen komolyan feléje:

— Hornyacsek Halasi Horvát Ádám, a törvény nevében foglyom! Csaló, házasságszédelgő, körözött szél-hámos! Tartsa előre a kezét!

*

. . . A lakodalomra készülő ház előtt félóra múlva biztos őrizet alá helyezve „díszmenetelt“ a vőlegény úr. A jeggyűrű mellett ott fényeskedett egy másik „eljegyzési“ tárgy: a bilincs . . .

Öreg jó Hegyesi uram aztán éktelen káromkodás között olvashatta az örsön az ügyészség fényképes nyomtatott levelét a liptóiról...

Jönnek a csendőrök

Arra Nagyrét felé egyszerre csak elszíntelenedett a világos-kék mennybolt. Észrevétlen, alattomban. Alig egy tenyérnyire, de mikor Kún Bálint öreg bojtár újból visszafordult feléje, már szétterült, mint egy ponyva s közepén hamuszín, szürke folt szakadozott.

Szerte a földéken izzadt, barnult emberek küzdöttek az aratással, szedték, gyűjtötték — a kenyeret. Az árnyék enyhet nem adott s a Szilas-patakban megrepedezett a part. A mederben itt-ott még villogott egy csöppnyi víz, amelyen seregestül civódtak a falu libái. A kutak ostora már-már rövid lett s csak az egyetlen forrás tiszta patakocskája a hegyodalon, csörgedezett, csevegett frissen, jókedvűen a mohos fák között.

Tíz-szónyi idő alatt ott messze a hamuszín folt elnyult és feketedni kezdett. Megmozdult itt-ott egy fűszál s a fecskék lejjebb szálltak a mező fölött. Sóhaj szállt a verejtékezőktől: eső lesz hál' Isten... „De csúnya lesz“ — vélte Kopasz Máté, az urasági igás — a rakodásnál. „Magja lesz“ — tódított hozzá kis vártatva, mire a tik-kadt, elernyedtt rakodók, kocsisok meg az ispán úr is körüljártak szemükkel, ameddig a dombok-hegyek engedték. A barmok is feltartották orrukat s az odacsapódó enyhült levegőből mélyen húztak, majd dühösen verték magukról a teméntelen legyet.

Morgás kélt messzi, csak alig gyengén és már szellő járt a kasza, sarló előtt, már suttogott a búza s a nehéz kalászosok aranyló, gyönyörű tengere megmozdult. A

Porpáczy-kúria felett víg lendülettel keringélt a galambsereg s az udvaron, — mint egy vásárban, kárált, kiabált, hangoskodott a rengeteg baromfi. A nyomasztó, fülledt levegőt elnyomta onnan északról az üdítő enyhület, amelyik ott messze már fekete, haragos fellegekbe sűrűsödött. Itt-ott villant, ráfordult valami s fent az oldalon az öreg tölgyesben is sutogás kelt...

A szedres felől most ereszkedett le két csendőr: Névtelen tiszthelyettes és Báрки csendőr. Nyugodtan közeledtek a község felé, haza. „Már megázunk“, — szólt Névtelen a járőrtársához. „Sehol egy fedél. Fa alatt meg nem jó. Az ember testében sok a vonzó erő és a fa alatt még jobban éri a villám. Hát csak szépen menjünk. Különben is: ha fedél alatt vagyunk, ott is elérhet az Isten, ha úgy van megírva. Igaz... jó volna, most volna jó a vállgallér... Tudja mi az? Mi volt az? Nos, hát egy olyan ruhadarab jó békevilágban, amelyiken jég, vihar, zápor nem fogott. Soha. Nem ám, mint ez a mai ruha. Egy kis vizet kap, vége. Száráthatja a konyhán félnapig... Aztán tudja-e, miért nincs most olyan? Nincs pénz! ...

Nincs pénze a magyarnak, mert máshonnan veszünk súlyos pénzekért még a sőt is, a fát is, a posztót is, meg a vasat is, meg majd mindent. Hát erre már nem futja.... Volt, tudhatja mindenünk... Lássa most oszt' olyanok leszünk ám, — nézzem csak!... Tyűh, itt csúnya világ lesz!... Még jég is van benne! Látja ott Kereki felett azt a sárgás-fehéres részt a felhők szélén?... Na, abba' a' van! — Itt van, már kezd!" — s azzal Névtelen tiszthelyettes a zubbonyán végigesett vízcsepp foltjára mutatott.

Ott Kereki előtt végighasadt a felleglánc s belőle láng röppent el hosszan cikázva. Nyomában hatalmas

dübörgés, dörej s még el sem halt, már másik követte.

A felébredt, meleget-verő, fellegek nyomta szél egymásnak verte a csemetéik fejét, felborzolta a cserjést, meglódította a tölgyek karjait s vad iramban nyargalt fent a fellegekkel morgás, dörgés, villámlások között.

Lent a községben becsukódtak ablakok, ajtók, bújt a jószág, baromfi s aztán az ember, míg kint a mezőn a szekerek alja, kazlak, keresztek teltek meg — menekülőkkel.

Az első csöpp után hirtelen hideg kövér szemekben csni kezdett. Szaporán, sűrűn s a földről az első pillanatban felverte a port szürke gombolyagban. A szél szétszórta nyomban s új felleget hasított fel borzalmas erejével. A zápor erősödött s becsapott oldalról mindent. Fent éleset csattant, dörgött s kint a karámban a barmok egymáshoz dugták a fejüket, míg hátukon végig vágott, csapott a fergeteg.

A szél aztán kedvre kerekedett, makrancos, szilaj legény lett. Már esztét vesztette és a lezúduló vízlepedőket összekapta, egymáshoz csapta, megsodorta és visszavágta s a köves nagy úton a hazatartó, megrakott kocsiról leszedte a kévéket s a végén a kocsit a megvadult állatok egy árokba vágták. A szél felordított örömében, felkapott egy kévét a sárból, megforgatta a víztükrös út felett s egy uj rohammal széttépve azt, beletaposta az árokba. Onnan elrohant, magával ragadva a szaladó felleget, fején a fergeteges ég, útján az útmutató villámok... Maga előtt menekülőket, vagyonokat vert a földre és a maga mögött látott pusztulásra belekapott a távíró drótokba, megrázta bősziült erővel azokat s utána kárörvendve diadalmasan kacagott fel...

Aztán megrázkódott, halálos csend lett pillanatra, majd bűgva, ujjongva, jajgatva, újra felvágódott fekete

fellegtakarójáig, azt végighasogatta mérföldes karjaival s onnan visszazuhant csupa vízporzás jelezte uton a cserényhez. Annak oldalából kicsavart egy ákácot, azt megsodor'ta, megfürdette a bömbölő viharban s úgy vágta be a barmok közé, hogy azok riadtan szaladtak szét irtóztatós félelmükben, végigordítva a mezőt, völgyet...

Öreg Kún Bálint vízfényes-fekete, szemébeesett kalapja alól tehetetlenül nézte elszéledt gulyáját, míg őt is neki nem vágta a vihar az itatóvályúnak, mely alatt meghúzta volt magát... A menekülő gulyába pedig hullott a csapás és nyomában végigvert tarlót, búzát, házat s utakat a jég s végigdörömbölt erdőn, házakon, állaton és szíveken — az Isten . . .

A tölgyek alatt az oldalban ezer kis forrás fakadt a földből s a község felé sietett, rohant. S ezer kis patakából lejjebb már száz lett, de tízszeres erővel és vízzel és már galyakat, tépett füvet lóbált a hátán. Mire a régi malom tájára ért, már csak tíz patak maradt, de azok már köveket sodortak hideg méhükben, kiszakgatták a fiatal bokrot, ahogy a község szélső házánál belecsapódtak a Szilas-patakba, amelyik pedig már harsog, dübörög s veri a partot, mint a korbács. Sárga és szennyes és ahogy a tíz kispatak táplálja, növeli, tolja, megbőszül s neki-neki vág a hídnak ott a Felső-szigeti-utcán, a templom táján.

Aztán... a másik oldalról megint fodros, nyugtalan patakokcskák indulnak s a kökényesnél más vizekkel csapnak össze, hogy egymásba fonódva rohanjanak ki kerteknek, udvaroknak és kerítéseken át valahol az utcákra, valahol a Szilasba, amelyikből ezer kis tornyocska vágódik fel s hull vissza a jéggolyók után . . .

Zuhog szakadatlan és szerte a tájon víz fekszik a laposokban és nő a víz gödrökben, árkokban, udvaro-

kon . . . Bömbölve vágat a szél, akadályt nem ismer és megtépázott a háztető, szakadt a sövény, a kerítés, nyikorog, — ahol még áll — a kútostor és kint a tarlón a keresztek össze-vissza, szanaszét, mint a csata után a halottak . . . Üvölt, sír a vihar s a rettentő, mélyölű fellegekből világít pusztító útjára — a mennykő.

Az utcán, utcákon át a Szilas felé keresgél minden ár s mire odajutnak, az visszafordul velük s a templomdomb alatt már libák, tyukok csapódnak itt-ott a felszínre mozdulatlan, fulladtan. Itt a templomnál elhal a Hasodrás zaja, a keresztt mellé a csúcson — bevág a Harag, meglődul a harang töle és a cigánysoron felkapja szurtos, egy-inges magzatát az anya, a szott mellén keresztet rajzoltat a félelem s utána mégis átkozva fenyegeti meg fedelét-vesztett, fergeteg-tarolta viskójából az eget, ő, a nyomorult ember! . . . Ráncos arcán végigfolyik az eső — vagy a könnyek?

Menekülne — hová? Körülötte a vályogviskók sora bedőlten, kopaszon, vízzel telve, az ár rohan a küszöbön át s az asszony rémes sikoltással nekivág... Hová?...

Félkézzel még támasztja magát a viskó falának, a másikkal magához öleli már csupa-víz ordító gyerekét, amelyik, mikor a villám újból lecsattan valahol, rekedt kiáltással fonódik anyjára. Az ellép a viskó mellől tétozva, lábai előtt rémülten nézi a zúgó, agyagszínű árt, még keveset egyensúlyoz, majd elvágódik sikoltva bele a rohanó vízbe. Gyermeke kicsapódott karlából s úgy hull le ő is kapkodva szegény . . .

Hol az embere? . . . Nyomor-életének megosztója? Hol van a másik, ott, abból a putriból? Meg nagy, kamasz fia? Merre van itt, ilyenkor a segítség, a férfi? Hiába itt a kiáltó szó? Ki van a talpán, ki bátor itt? Szíve — maradt még valakinek? . . .

.... Fent a templom-sorról csúszkálva, bukdácsolva szalad egymás után négy-öt ember. Férfiak. Egyenruhájuk facsaró víz, arcukba ver a vihar, zápor, kezükben fegyver s a szívükben — az eskü . . .

Jönnék a csendőrök... Jön Névtelen tiszthelyettes, Bárki csendőr meg a többiek . . .

Hát ki van széles a határban más most kint a vesztő fergetegben, mint ezek az emberek? Ki nem félti e viharral szemben féregnyi életét? Ki van mindenütt legelől a veszedelemben? Ki az, kik azok, akik nem törődnek étellel, otthonnal, egészséggel, — a sajátjával, ha más kér, sír, jajgat, bajban van és küzd a létért? . . .

Jönnék a csendőrök . . .

Még tépik, verik egymást a lángszallagos fellegek, de már túl a községen s arra a Nagyrét felől világosság kél vékony csíkban... A Szilas csak úgy bömböl s hányja taitékos forgatagjait, belőle az a négy-öt ember életüket verekszik vissza a kegyetlen haragú egetől...
*

Aztán másnap apró betűs hír közli az ujságban, — nem is mindegyikben: „...s az itéletidő borzalmas pusztításaiban az ottani csendőrőrs emberfeletti küzdelemben négy embert mentett ki a hegyekből alázuhanó víztömeggel óriásra dagadt Szilas-patakból.“ Semmi több..

Nem is kell több. Ami onnan elmaradt, azt megadja a közönség apraja-nagyja, véne, fiatala, mikor messziről megsüvegeли büszke tekintettel azt a hallgatag, magabízó „falubeli“, derék négy-öt csendőrt...

Zsoli.

A nyomozás már hiába valónak látszott és Kái Balázs kétségbe esetten szaladgált az örsre, sápadt arccal leste a szótlan járőröket. Oda a tizezer pengője!... Oda vele minden terve, kedve... El nem tudta gondolni, ki ásta ki a falat, hogy bejusson a ládához. Ki lehetett? — töprengett, kínlódott keservesen. Száz embert elővett gondolatban és a száz emberről egyformán azt gondolta: Ez tette volna?... Mind megfordult az udvarán és asztalánál, majd mind áldomást ivott valahány sertést kifizetett. Tudták, tudhatták, hogy van valamije s tán annak is hírét vették, hogy alkuszik a Dunai Zsigáék házastelkére... Ki lehetett?!... Éjjele nem volt s nappal minduntalan megnézte a helyet, honnan a kis láda s véle a vagyona is eltűnt. Nem akarta hinni, hogy valóban és örökre. Tréfára hitegette szerencsétlen önmagát?... Asszonya s lánya keserű, sápadt teremtések lettek s remegve figyelték keserves vergődését.

A csendörök hallgatagon, fáradtan jártak a házhoz újból és újból, messze vidékekre utaztak s tértek meg onnan egy szót mondva leverten: Semmi!...

Kái Balázs egy este az Olvasóköriben aztán megmondta, ki a tolvaj.

— Nem lehet, hogy ne tudnák! Már mindenki a kezükben vót, hát a keserves teremtésit, a föld tán nem ette meg azt a tenger pénzt!... Tudják, hát...

— Megkapta volna, ha tudnák, — csitította asztalos

Osvát — tavaly esztendeje az én szerszámaim is megkerültek. Pedig már én is azt gondoltam, soha... Hát várják!...

— Várjak?! — ütődött meg ordítva Kái. — Tízezer pengőmre várjak? Tudja kend, hogy hiába is... Hogy mír?... Hát megmondom: Szabó Kati is tudja, hogy ű náluk, a zsandároknál a pénzem, az anyjuk keservit! Ű náluk! Megosztották, oszt' most itt mászkálnak szanaszét, hogy azt gondoljam: semmi nyoma még. Ellop-ták űk is, akár a tolvaj...

— Részeg maga, Balázs, ha ilyet mond, becsukják érte! — szörnyűlködött a kocsmáros, a kajla Weisz.

— Kúss! — ordított Kái. — Megmondhatja, hogy én mondtam, a keservit! — Aztán ráesett a feje reszketve öklére s úgy mormogta eszelősen: Tízezer... Házam... Űristen... Rávágott utána a satnya asztalra s azon a poharak, pint és az üvegek furcsa zenében ütődtek össze. Utána botorkálva, esett fejjel, szóttlanul, kívánszorgott a vak estébe... A halálos csendben Weisz, a kajla kocsmáros, felrántotta nyeszlett vállát: — Ollezánc!...

Mikor Káinak megmondták, hogy feljelentik és csúnya baja lesz belőle, azt felelte: Mindegy.

Nem törődött semmivel. Csatangolt az utcákon olyan arccal, hogy az emberek félve kerülték. Olykor felkacagott rettentő keserűen s minden napja a kocsmában kezdődött meg végződött. Itt talált rá a kézbesítő is, aki a bíróság idézőjét hozta.

— Mi áll benne? — morgott rá közönyösen Kái.

— Hogy huszadikán a várhelyi bíróságnál legyen.

— A pénzemír?

— Azír, mert hogy a csendöröket hírbe hozta, — felelt a kisbíró, eléje tartva annak a kézbesítő ivet.

Kái szó nélkül leseperte az asztalról az írásokat s azt mondta:

— Sehova se megyek! De Te menj, mert kihajíntlak!

Aztán elővezették. Ordított, rugott, istentelen káromkodást csapott. Így hát bilincset kapott. Akkor aztán harsogott belőle a szitok, az átok a csendőrökre, pedig már sejtette, hogy az igazság nem nála van.

Haza se mehetett. Nem tagadott, hát nyomban levitték a fogdába.

Ott lassan megcsöndesedett. Az volt, csöndes, mikor hetek múlva kijött a szabadra, csak a szemébe tükrözött valami alattomoság, sötét terv, bűn . . .

Hazament. Még szótlanabb és bizalmatlan lett. Eljárt hazulról, kóborolt a kertek alatt, a mezőkön s néha a Bükkös-erdő szélén látták a bányából jövők. Felelt, ha kérdezték a még mindig nem nyugvó, kutató csendőrök, de mikor azok eltávoztak, ördögi mosolyra szaladt a szája.

Azt hitték, csöndes bolond.

Pedig nem az volt. Mert a Bükkös híres orvvadásza, Kaszás Jóska, már tudta, mit tervel, mit akar. Pénteken már ki is vitték amannak ólmos puskáját oda a kanyarulóba, a sűrű bokorba, hol a bányához járnak nemcsak a munkások . . . A csendőrök is. Holnap, szombaton, ott hétvégi fizetés van, ott lesznek bizton a „gazember kakasok“ is, — biztatta Káit Kaszás, aki örült, hogy más teszi meg azt, amire ő már régen vár . . .

*

Fekete őrmester intett szemével a járőrtársának s a kutyát magához parancsolta. A pénztár előtt gyülekezőktől oldalt, a bányászlakások felé vivő uton fel s alá sétáltak. Mint máskor. Senki sem mehetett el észrevét-

lenül. S az, aki ott a kapunál nyugtalanul tekintget felénk, az gondolta, hogy nem ok nélkül van itt ma Fekete, kinek villogó, apró fekete szemét sohasem birta nyugodtan. Fekete meg jól számított, aki legvéznább volt a munkások közt, akit legmélyebbre küldenek be vájni és aki a lopás óta már kérte elbocsájtását és elköltözni akart, az, mikor a járőr előtt elment, a köszönésre leforduló kalapját kiejtette kezéből... Kadli Imrének hitták a kiszemeltet, akiben eszeveszett izgalmak verkedtek és torkára annyi szárazság ülepedett, hogy az utána forduló járőrnek alig tudott felelni.

— Mennyi a bér, Kadli? — közömbösködött Fekete.

— Ny... omoruság... őrmester ur... Hat gyerek, sok nyavalya... — kapkodott, nyelt, majd bátrabb lett. Erre számított Fekete. Tudta, hogy lesz az másképp is. Hirtelen, összefüggéstelennek látszón azt kérdezte attól: Miből fizetted ki a hizót egyszerre?! S annak elakadt a lélegzete. Tátozott hangtalanul. Fekete meg sorra vette, amit annyi keserves nap után összegyűjtött sok ravasz-ság, sok ígélet és sok pénzzel. Sorra vette az adatokat, eléje tette Radlinak világosan és határozottan és annak mindtovábbra bent maradt a szava magában...

— Senki se fér be azon a lyukon, Kadli, csak Te, hát add ide a csákmányt, amivel kivágtátok, ne tagadj tovább! — szólt erősen szemébe nézve Fekete.

... Aztán előkerült a zsák is, ami a ládához kellett, elő Andrej is, a muszka, meg Csete is, a „poroló“ és éjjél előttre kiásták a ládikát is a Császár-akna feletti gyepszigetből.

*

Kái Balázs pedig ott állott a sűrűben és kezében lassan tüzes meleg lett a fegyver. Elszánt, borostás, gondozatlan arcából ki-kivillant a vad tekintet a kanya-

ruló felé: nem értette, miért nem jönnek, akire vár?... Mind elment előtte a faluban lakó munkás és utánuk?... Hol maradtak a csendőrök? Ott szemben lassan kipirosított a holdszél, végig ömlött a gerincen a tiszta, hideg fény s itt-ott a bokrokban furcsa nesz zavarta hátára a hideget. Alig érezte volna, hisz úgy fütötte a bosszu, az elkeseredett gyűlölet, hogy csatornák szakadtak arcán az izzadtságtól, de a hosszú várakozás egy-egy pillanatra hidegen figyelmeztetni tudta még a bűnre. Már árnyékot vetettek a fák s az utszálon a kökény, mikor zaj kélt amarról, a bányá felől. Megrezzent s az ökle görcsösen rándult a ravaszra. Felajzódott figyelme, szeme, minden porcikája, keserű szájára lassan a nem messze Cél elérése már megelégedettséget rajzolt lassan, mikor a sűrűből hirtelen, hatalmas csaholással ugrott neki egy — farkas. Mert annak látta a csendőrkutyát. A kanyarodóban emberkiáltás harsant: Zsoli! De már váilára ugrott a fenevad s bedobta a sötétbe.

Rémuló kiáltás szakadt ki torkán, hogy a fákról ijedten zúgtak el a madarak s a völgy tulsó oldalán a visszhang felelt rá: ... gitség!

Egy újabb parancs a kutyának s az visszaugrott tőle. Előtte a fák közül magas alak hajolt Kái fölé, — Fekete őrmester.

— Mit keres maga itt, szerencsétlen? — csodálkozott Fekete. — Kái újból csendőrt látott. A gyűlöletet, az ellenséget, akit élete tönkretévőjének hitt, akik börtönbe jutatták s akikre itt órákig várt fegyverrel és az most lehajol hozzá részvétellel.

Felugrott, kiszaladt az erdőszélre. Az ördög vitte-e avagy a kiszámíthatatlan Sors kedvezett neki e mozdulattal, mindegy. De a bokrok ágai alatt, a sötétben a fegyver ott maradt, árulója nem volt a kezében s Kái ezt

alig hitte. Nézte, forgatta révült arccal tenyereit s motyogott, mint régen: a pénzem...

— A pénze?... Itt van Kái, megvan. Itt hozzuk! — tette szánakozva Kái vállára a kezét Fekete. — Nézze, ez a ládika volt az?

Kái eszelősen nézett végig rajta s aztán egy kis embercsoportra, amelyik ott állott némán mögötte. Eszmélt, kapkodta a fejét, morgott, lekapta rongy, lyukas kalapját s hirtelen a ládikához ugrott:

— Ez... Ez! Hol volt? Mi van?... A pénzem?! Ör-mester ur! — hadarta a szerencsétlen.

Fekete megnyugtatta: Majdnem mind megvan. Nézze, ezek a gazemberek...

— Nem! Csak a pénzt! — sirt Kái s mohón, a levegőt kapkodva bámult bele a felnyitott ládába, ahol hidegen, zsufoltan hallgattak az ezüstök...

Zsoli ott ült Kadliék mögött hegyes fülekkel mogorván s csak néha villant zöldesen szeme nagy-nagy hüséggel gazdája arcára, meg a ládikára, melyből ő semmit se' várt és amelyhez neki — úgy látszott — semmi köze...

Lesen.

Az üdülőtelep kis lugasában egymást tán sohasem látott s mégis régi bajtársak ültek együtt: öreg csendőrök. A hallgatag Vészi tiszthelyettes apró kis pipájából tempósan eregette a füstöt, kedves, kék szemével biztatólag intett Kiss II. Jánosnak, a tápiósápi őrsparancsnoknak, aki sorra került, hogy hosszú szolgálatának legkülönösebb történetét elmesélje.

— Bizony, nagyon különös volt — szólalt meg az előredülten, bólintva. — Ha akkor nem úgy gondolkodom s csak egy keveset könnyelmű vagyok, ma tán dúsgazdag birtokos volnék!

— De tán a lelkiismereted nem volna egészséges, mi? — kérdezte az öreg Takó tiszthelyettes, ki valahol a szalárdi erdőkben szerzette kínzó köszvényét, melyet itt próbál most gyógyíttatni. A többi is igazi „baj“-társ. A nehéz csendőrszolgálat megsebzett bajnokai. Tompa tiszthelyettes valahol az erdélyi havasokon, a hatalmas Hanics a volhyniai mocsarakban, mikor huszadmagával verekedett napokon át az orosz járőrökkel, Bertalan meg Nagy törzsőrmesterek ott a Dráva mentén kapták lassan a csontok keserves kínzását.

Itt jó volt most nem érezni a nyavalyát, nem fel-szisszenni egy-egy szaggatásra és jó volt hallgatni és elképzelni a másiknak a küzdelmét. Jó volt itt a nyugodt, csendes délutánon az öreg Takóra megnagyobbodott tisztelettel nézni s odafordulni Kiss II. felé, aki csendesen folytatta:

— Különös volt. Régen volt. Idestova egy emberöltő előtt, Bukovina szomszédságában, Lajosfalván szolgáltam. Gyönyörű idők voltak azok és aki akart, kiváló csendőr lehetett. Pedig akkor tizszer nagyobbak voltak ám az őrskörletek, mint ma — különben tudhatjátok...

Nos, hát bizony, ott a határszáron sok-sok nehézséggel küzdöttünk. Rengeteg erdő, tán soh'sem járt hegyoldalak, alig egy-két út, csapás és itt a nagy, titkot tartó erdőkön vágott át csempész, titkos kivándorló, csordarabló meg a többi.

Besugóm egyszer arra figyelmeztetett, hogy a községi egyetlen zsidó, Grün Izsák meg a felesége, nagyon sokat járnak át a határon. Mennek-jönnek — üresen. Se csomag, se' semmi náluk. Kezdtém figyelni. Kocsmájával nem igen törődött. Utazgatott s alig volt otthon. Nemrégiben vette meg a Nyegru Flórián meg társai erdjét.

Megkértem őrsparancsnokomat, vezényeljen ki szolgálatba abba az erdőbe, melyen át — besugóm szerint — Izsák járni szokott.

Kérésem teljesült. A les is ott lett előírva. Mikor aztán először álltam az erdőben, nagy felbuzdulásom alaposan megcsappant. Most már a rengetegnek melyik részén álliak fel lesre? Hiszen a látóköröm alig 50 lépés, — hát aztán hány ötven lépés ez az erdő?... Egy szóval: Grün Izsáknak könnyebb volt a dolga, mint nekem.

De mégis állottam elhatározásomat. Igen restelitem volna, hogy hozzáfogok valamihez s az első akadálnál már visszafordulok! Na és érdekelt, hogy mi keresni valójuk van ezeknek odaát? Üresen mennek és jönnek is!... Arra kellett gondolnom, hogy bizonyosan az akkoriban nagyon gyakorivá vált hamispénz-csem-

pészök ezek is. Átviszik, ott beváltják jó pénzre s megvan a jövedelem . . .

Nagyon sokat áztunk, fáztunk és küzködtünk hiába.

Egyszer aztán, egy novemberi éjjelen Kollár Mátyás próbacsendőrrel — vajjon merre jár most — állottunk az erdő egyik tisztásának a szélén. Gyönyörű holdvilágos idő volt. Mélységes csend. Nem tudom, hányadik les volt ez, de valamennyi nehéz percet elfeledtem, mikor a nagy-nagy csöndben egyszer csak emberi köhögést hallottam. Ki járhat itt, e vad erdőben éjfél után?... Szentül tudtam, éreztem: ez Izsák lesz. Boldog érzés volt újból és újból hallani a köhögést. Egyszerre előreszegzett tekintetünk előtt a tisztás szélén, a holdvilág pazar fényében megjelentek, akikre vártunk: Izsák és a felesége.

Lehetetlen volt meg nem ismerni vagy mással összetéveszteni őket. Soha még olyan vékony, magas zsidó-asszonyt nem láttam. Az mind vastag, zsíros, e' meg akár a dióverő pózna. Izsák pedig? Annak a két lába, mint a zárójel, mint a kettévágott „o“ betű . . .

Körülnéztek s a tisztás túlsó felén igyekeztek volna tovább. Na, — gondoltam — azt már nem! Kollárnak intettem s egyszerre ugrottunk ki a tisztásra. Az „Állj, ki vagy!“ kiáltásra egy fél pillanatra Izsák megtorpant, felénk dobódott a szeme s aztán az ember előre, az asszony jobbra, becsaptak a sűrűbe. Kollár rögtön az asszony után talpalt, én Izsákra pályáztam. Képzelték, 50—70 lépés lehetett köztünk s a nyavalyásoknak volt merszük elinalni előlünk! . . .

— Azt hitték, rablók vagytok tán — dörögte oda Hanics huncut mosolygással.

— Hát azt már alig hitték, mert a holdvilágban nagyon is jól láthatták a szuronyt meg a kakastollat.

Talán éppen ezért is bírta olyan jól a szaladást a nyavalyás . . . Sohse' hittem, hogy egy ilyen fránya kis alaknak oly jó tüdeje legyen. De ha nekem csak a fele is volna, — gondoltam — akkor se' engedem tovább! Métereseket ugrottam s ha ő kanyargott volna, én eléje csaptam. Aztán hirtelen megállott. Sőt! Elém jött s azt mondta félig hangosan és hadarva:

— Jó estét, örsvezető úr!... Grün vagyok. Grün, a faluból.

— Látom — mondtam. — Éppen magát vártam itt, féltem, hogy valaki elveszi azt a sok pénzt magától!

— Ajvé, hát már azt is tudja?... Akkor hát nézze, őrmester úr! Legyen esze... Todom engem most elfognak, már el is fogtak, de maga segíthet rajtam. Legyen esze, egész életén boldog lehet...

Hadart rettentő gyorsan, fulladozva, tátozva:

— Van nálam négyszázezer hamis, meg százhuszezer igazi korona. Hát... hát... a százhuszat magának adom, engedjen el?! . . .

— Megpróbálta ezt veled? — kérdezte az öreg Takó csodálkozó arccal.

— Meg. Mikor ezeket hadarta, igen-igen gondolkodtam, hogy a száját betapasztom, de biztosnak érezve magamat, hagytam tovább:

— Nézze, az asszonynál egy rozsdás krajcár sincs, az csak úgy jön velem, mert — tetszik tudni, félek egyedül . . . A másik csendőr az asszonynál egy krajcárt sem fog találni . . . Hát maga is azt mondja majd, hogy nálam se' talált semmit s a százhuszat — papirban van mind — beledugja az ingébe vagy a nadrágszárba, engem meg elenged! A társának azt is mondhatja, hogy nem ért utól, no nem? Én egy óra múlva túl

vagyok s maga meg úr lesz! Senki se' tudja. Itt a pénz, no?! — nézett rám tétován, remegve . . .

Volt ott az őrskörletben Tompa Mihálynak eladó 200 holdas szép tanyája. Rendes, tiszta, gazdag porta. Még ötvenezerbe se kerülne... Megszólalt az ördög:

— Igaz is, te ostoba!... Senki se' lát az Uristenen kívül... Ketten vagytok ebben az éjszakás rengetegben... rengeteg pénz... gondtalan úr leszel... engedd ezt a nyomorultat... Siess!...

Megremegtem. Százhuszezer korona szédítő összeg... Mintha lehunytam volna a szemem, de csak egy pillanatra. Mert volt nekem egy másik kincsem, gazdaságom, ami sokkal többet ért százhuszezer koronánál... a becsüiletem. Suttoghatott az ördög mohón és siettetve, nekem bizony erősebben suttogott annak a percnak az emléke, mikor a csendőresküti Szilágyi Ödön százados úr, meg Vlaszaty hadapród úr előtt letettem...

Egyik kezemmel a pénzt, a másikkal a zsidót fogtam. Erősen mind a kettőt. Az csendes volt, ez feljajdult. Utána a közelből meg az asszony sikongott...

Pár perc múlva előttünk botorkáltak mind a ketten. Összebilincselve, persze. Ugy néztek ki, mintha karofogva mennének... Mondhatom, azt az éjszakai sétát sohse felejem el. Csudaszép volt... Az első kísértésből tisztán szabadult lelkiismeret diadalútja!

Rövidesen Kolozsvárra jutottunk a nyomozás során. Itt kaptam az igazi elismerést azért, hogy a Tompa Mihály tanyájáról lemondtam ott a hideg éjszakán, a hallgató, hóruhas öreg fák alatt . . .

Altörjay ezredes úr volt a kerületi parancsnok. Maga elé rendelt s az összegyűlt tiszt urak előtt megvárta a kezünket, azt mondta ránk: Minta csendőrök!

A tisztikar lekísért a próbacsendőriskoiba, ott még egyszer hallottuk a legszebb dicséretet.

Tán itt se' lennék köztetek, ha nem állok olyan rendületlen eredmény-várással ott a csatakos, hideg erdőben — Izsákra lesve... fejezte be Kiss szerény mosollyal, melyben ott volt egy tiszta, becsületos élet minden szépsége.

A nadrág.

Apám sorbaállított bennünket, végignézett az uj ruhában mondván.

— Mint a szemetekre, úgy vigyázzatok, különösen a nadrágotokra, mert dolga lesz aztán a léniának! — Mi ott hárman rögtön rávágtuk: — Igen! — miközben a mellettem álló Konrád öcsém karja hozzám nyomódott óvatosan, de jelentősen.

— Menjeteek szépen játszani! — vette át a szót Sulka, a szakácsné és mindenek Apám elárvult házában. Tulajdonképen Juliska néni volt, de viselete után mi gyerekek clégnek találtuk az egyszerű Sulka nevet is, amit hogy honnan vettünk, bizony már nem tudom. Mindenben rendelkezett és parancsolt s mi gyerekek, kik Anyánk jószágos kezét már akkor is nélkülöztük s azóta is ezerszer, mi ösztönös ellenszenvvel voltunk iránta. Legkedvesebb percekinket savanyuvá tette, ha megjelent vagy megszólalt s a féltékenyen őrzött jogainkat: a játékot, a szabadságot, a gondtalan nevetésünket kellett, hogy féltsük tőle. Apám a dolgai után, a kenyérért szaladgált naphosszat s mikor esténként hazajött, mi már az ágyakban kuksoltunk. Igen, kuksoltunk, mert még egymást rugkapálni se volt szabad, mert Sulka éles, recsegő hangja nyomban belénk fojtotta a kacagást. Hát mert alig láttuk gyakran napokig Apánkat, ki voltunk szolgáltatva teljesen az asszonynak. Most, hogy játszani küldött, mint a szélvész kerekedtünk neki az udvarnak s azon át le a vasuti fatelepre. Konrád öcsém a kerité-

sen lendült át, amit mi sikoltva és kétségbeesetten néztünk, miközben félve pillantottunk hátra a konyhaajtó felé, hátha valaki észrevette. Ez a valaki Sulka volt, akinek vércse szemei tényleg utánunk villantak, amit onnan tudok, hogy mikor már talpaltunk volna a fatelep hasábrengetegei közé, onnan felülről nagy kiáltás csapott hozzánk.

— Megállj, Konrád, te nyavalyás! ...

... Delet mindig a gyomrunk harangozott, általában gyakrabban, mint a nándorfehérvári diadal emlékére rendelt harangszó.

Nos, a pecsenyeszag is csiklandozott bennünket, ahogy tartottunk volna a konyha felé, mikor Konrád öcsém felkiáltott diadalmasan: Potyesz!

Odatekintve szemesugara mentén, tényleg az öreg eperfán egy fészket láttunk, hol csipegve adott jelt magáról a fióka. Ezt hívtuk mi „potyesz“-nek. Már szétnyílt öcsémen a kabát s egy pillanat múlva a faderekát ölelte lába s kúszott, mint egy akrobata. Egy szempillantás alatt az ágak között serénykedett. Mi: Elemér öcsém és én, elhülve néztük. Ahogy nyult volna a fészek után, megcsúszott, elsikította magát, de függve maradt, hál' Isten. Viszont új nadrágja alsó felén hosszú csikban kifehérlett a combja és környéke...

Ledobbant aztán elibünk s miközben kifordította volna magát, hogy megnézzé a valóságot, vörös arccal motyogott, inkább önmagának.

— A fene a potyeszit! ...

Nekünk hideg cikázott a gerincünkön veszetten s az ő homlokán meg a verejték kezdett lassan sűrösödni. Éppen akkor vágódott ki a konyhaajtó és Sulka hangja rémített meg sápadtabbra bennünket: Ebédelni!...

Konrád lépett be másodiknak az ajtón, elül én. Bent

az ebédlőben terítve volt, de még csak mi álltunk ott. Sulka bent járt a harmadik szobában, az irodájában. Apámnak, szokása szerint jelenteni, hogy tálalva van. Most csak szepegtünk s én éppen javasolni akartam, hogy feküdjön le Konrád a diványra s mondja, hogy beteg, mikor a szobába belépett Sulka. Mi az arcunkon és szemünkön viseltük a történt szomorú dolog egész meséjét, hát nem volt „kunszt“ kitalálni neki, hogy a nagy hallgatásnak nagy oka van. De kérdésére Konrád felelt: Fáradtak vagyunk kérem!... Mi ketten persze tódítottunk: Bizony . . .

De nem lehetett becsapni. Fél füllel még a konyha felé foglalatzkodott, de szemei már rajtunk szaladgáltak. Aztán egyszerre csak süvítő hangon vezényelt: Hátra arc! Mint az orsó perdültünk, miközben Konrádtól egy mély sóhaj zaja ért hozzám, nekem meg zsibbadni kezdett a lábam. Akkor aztán hátunk mögött erős dobbanással Sulka megállott. Én voltam a legmagasabb, nekem megfogta a nyakam, előrenyomta fejemet s én csakhamar remegő lábszáraim között tekinthettem magam mögé, holis akkor már Konrád felé lépett Sulka. Azzal ugyanazon műveletet végezte, miután az én nyakam szabad lett s derekam egyenes. Így láthattam aztán azt az arcot, amit Sulka csinált, mikor Konrád öcsém „hibás“ nadrágját meglátta. De Konrád a többit már nem várta be. Villámgyorsan megfordult és irány az ajtó. Még láttam, hogy az eme szándéka végrehajtásában alkalmatlan helyen álló Sulkát lendülete megbillentette, még láttam, hogy nadrágja villan egyet s már csapódott is menekvő alakja mögött a konyhaajtó . . .

*

Rémült csendben maradtunk ketten. Mintha valaki húzta volna lábamat a földbe, olyas valamit éreztem.

Arcunk irtóztató veszély várását sejtette és szó nem tudott volna kijönni a szánon. Ilyet eddig nem ismert gyermekéletünk s elképzelni a következőket nem tudtuk. Meddig tartott ez, nem tudom. Csak egyszerre megzörent az ablak és Sulka ott állott vörös-arccal, rettentő szemekkel és szája kinyílt.

— Kifelé! Megfogni! . . .

Ész nélkül fogtunk a parancs teljesítéséhez. Még csak az kellett volna, hogy másképp tegyünk. Sulka szoknyája akkor csapódott el az állomás sarkán a raktárak irányába, mikor mi kiértünk. Röviddel utána már a sínek mentén loholtunk Elemérrel, míg Konrád már a raktár előtt szedte lábait nagy szaporán. Hátra se nézett, csak mikor Sulka felénk sivitott hátra.

— Jobban szedjétek a lábatokat!

Ekkor hátranézett s látván, hogy legjobb barátai is az üldözői között vannak, egy pillanatra meg is állott. Tán, hogy jól lát-e? . . . Mintha arcára erre csodálkozás telepedett volna, utána meg kegyetlen elszánás. Aztán mellébe vágta keményen a fejét, lendültek a karjai s elrugta magát ismét szaladásba. Én ekkor már tudtam, hogy Sulka hiába kiált utána röviden, erősen: Konrád!

Oda se figyelt. Akkor már túl járt a váltókon s neki iramodott a szoldobágyi országutnak. Most már lassított, csupán megnyújtotta lépteit. Ekkor Sulka ismét utána kiáltott, pedig nem volt messze már tőle: Állj meg Konrád!

A kérdésnek egy kevés árnyalata már ott bujdosott a hangjában, ám Konrád oda se fülelt. Már elszánta tán, hogy határozott ígéret nélkül, ami a verés elmaradását illeti, nem áll meg. Pedig az állomás felől most már Apánk hangja is utánunk süvített vészesen, magasan: Konrá-ád . . .

Szegény öcsém apró szívében ekkorra megszűnt minden, csak a rettentő elkeseredés háborgott, látván, hogy mindnyájan ellene vagyunk. A hozzávágódott hangok sem vittek magukkal enyhületet, nem biztatták bocsánatról, hát talpalt keservesen és szomorúan egyedül. Mi már beértük Sulkát, aki most már együtt morogta két sérelmét.

— A nyavalyás nem megütött?! ... a taknyos! A szép, drága új nadrágja oda van... Izzadt és szaporán szedte a lélegzetet, majd későbbet már kapkodta a levegőt. A haja szétesett s úgy nézett ki ekkor, mint a Furia, a boszorkány. Folytonosan törölgette arcát, nyomta szét az egymást kergető verejtéket. A por a vizes arcra szépen ráragadt s mikorra elértünk volna az Ujtanya magasságába, a verejték már széles árkokban igyekezett nyakára s onnan szanaszét.

Itt megálltunk. Leült az árokpartra, kifőtt arcát legyezgetve szoknyájával. Mi állva néztük, arcunkon részvétellel, közben Konrád felé pillantva, aki erre hasonlóan az árokparton, a másikon persze, nyert pihenőt. E vakmerőség azonban ijesztő méregre lobbantotta Sulkát, mert úgy ugrott fel, mintha lépést se tett volna azóta. Persze, Konrád nyomban utánozta. Hiába volt aztán újból a kiáltás.

— Konrád, hová szaladsz?! Állj meg! ...

Öcsém hátracsapta fejét s nagy keserűen felelt vissza: Szoldobágyra! ... Volt némi természetesség is a válaszában, mit én rögtön megértettem, mert ismertem Konrád konok fejét s kemény elszántságát. Még néha mintha Apám hangja hallott volna, de már alig-alig...

Ekkor Konrád átvágott az úton, be a zöld búzába. Annak a szélén leült s leoldta hirtelen cipőit. Már-már beértük, Sulka morgott is valamit, miközben vészesen

csikordult a foga, de Konrád addigra elkészült s villogó talpaival, mint a csikó ugrott a levegőbe s aztán neki az üde, selymes szőnyegnek. Frissen, mintha most kezdte volna, amit viszont mi keserűen néztünk. Már régen meguntuk ugyan az egészet, de valahányszor csüggedtünk volna, Sulka előre nógatott, talán hátbavágva is közben...

A déli vonat már dübörgött Szoldobágy alatt az erdők mögött. Sulka azt hitte, hogy szegény öcsém eléje megy, mert iránya a vasúti töltés volt, amelyik a zöld tulsó felén lassan közeledett. Mert amint hallotta a mozdony szuszogását, ijedten kapott a melléhez.

— Uristen! ... — s arcán iszonyú kétségbeesés ült ki. Könyörögve szólt ekkor előre, — Konrád fiam!?...

Mire odaértünk kegyetlen fáradtan a töltéshez, Konrád már alatta igyekezett előre, felnézve az utasokra, kik onnan kíváncsian bámultak ki ránk. Elemér öcsém nagy messze mögöttünk lézengett, mert nem bírta betegeskedő tüdeje azt a gyilkos menést és meleget. Hiába biztatta, fenyegette és kérlelte őt Sulka, szegény csak nézett felénk, de újult erőt nem tudott tüdejébe préselni semmit. Jött... mert félt... Már közeledett a grófi erdő s én megrettenten gondoltam ekkor arra, hogy ott átmenni még felnőtt emberek is félnek, mióta haiva találták ott az orvost, ki tavaly kocsin igyekezett át rajta a községbe. Kocsisa meg azóta nyavalyatörős... Öcsém pedig egyenesen neki tartott...

Tán rettentő egyedülvalóságban és keservében neki is vágott volna, ha ekkor a szélén nem tűnik fel két csendőr. Azoktól nagyon féltünk, mert egyszer engem megfogott egyikük, mikor egy szíjostort vettem egy lopott koronáért... Hát öcsém is megállott s nézett merőn feléjük. Azok meg jöttek nagy kényelmes menéssel, erősen figyelve felénk. Öcsém állott s nem mozdult.

Majd újból hátranézett s látván, hogy Sulka már sarkában van, újból elindult, egyenesen a csendöröknek. Gondolta szegény: inkább azok, mint Sulka . . .

Láttam, amint leemelte előttük a kicsi sapkáját s az egyik csendör kérdezett tőle valamit. Majd mindnyájan arra néztek, hol mi jöttünk s ekkor a nagyobbik összehúzta a szemét. Én megálltam erre s lélegzetem s elmaradt a nagy félésben, mi lesz most? . . .

Sulka lassan odaért hozzájuk, egyenesen Konrádnak tartott, aki félve fogta a csendör kardját az oldalán. Hozzáért: — Te gyalázatos ember! — ordított rá és ütésre emelte tenyerét. Az ütés a levegőben maradt, mert lendülő karját a csendör kapta el: Mért bántja a gyereket?

— Semmi köze hozzá! — visított Sulka s igyekezett öcsém mellé.

— De közöm van hozzá! Hozzá ne nyúljon, figyelmeztetem! Majd a főnök urral elintézzük, — s öcsémet kézenfogva elindultak.

Nem felejttem el öcsém szomorú szemét, ahogy meltem elhaladva, rám nézett. Legjobb barátját látta még délelőtt bennem s most én is bántom őt . . . Aztán visszavertünk. Én hátul kullogtam igen-igen búsan, hogy Konrád ezt gondolta rólam s minél inkább közeledtünk haza, annál nagyobb erővel nyomta szívemet ez a gondolat s mert Konrád hátra se nézett egész úton, az alsó örháznál már törölgettem a könnyeimet. Elemér is ott szipogott mögöttem, csak Sulka morgott szakadatlanul és fenyegetően. Apám már látszott, ahogy az állomás előtt csipőre tett kezekkel állott és várt ránk . . .

Mire hozzáértünk volna, akkorra a csendör már elmondta neki, amit látott és hallott Konrádtól s Apám akkor már ott nyugtatta erős tenyerét öcsém aranyszőke fején. Az hálatelt szemekkel, féős mosollyal bújt Apám

széles válla alá s ahogy mi is megálltunk előttük, Sulka felcsattanó panaszát elvágta Apám határozott, mély hangja.

— Nem szabad bántani ezt a gyereket! . . .

. . . . Sulka tátozott, nyitva maradt később a szája és lángpiros arccal hirtelen a konyhába szaladt. A csendőrök köszöntek, megsimogatták arcainkat s mi csodálkozva éreztük, hogy kár volt félni tőlük . . .

A fiszta asszony.

Karián a tarka garabollyal — sietett ki Viki Róza a piacra. Csak úgy... Mutogatni magát. Van otthon minden, minek költené itt a pénzt? Korzózni fog itt most. Ez az igazi, így falun, nem a vasárnap kora délutántól késő estig tartó céltalan, kedvetlen, unalmas cipőkoptatás, szoknyamutogatás! Ez az igazi, mikor nemcsak magaféle lányok, egysoros legények közt kell lennie, de... A nagyvendéglő előtt az urak füstölnek, vidékről is vannak itt elegendő, aztán annak a gödhes Germán Julisnak is megmutatja, hogy van, megint van egy más ruhája, hadd pukkadjon a jegyzője mellett... Meg aztán... hátha találkozik — óh, adná Isten, — Fekete Mártonnal... Akit, hogy a boldogtalanság rogyasszon össze, mert Gazsi Jolánnak kötötte be a fejét! Hogy ne legyen Jolinak se' meleg az ágya, mint ahogy az ő szíve is majd elfagy azóta, hiába más fiuk meleg szó-esője... Látni akarja ma, beszélni vele kedvesen, szépen, mintha nem haragudna, mintha a lelkében minden elcsendesedett volna azóta.

A sarkon a póstahivatal falán messze piroslott a levélláda s az, mint egy nagy, bódító virág, mint egy ragyogó ékszer vagy titokzatos és kíváncsú bűn hízta ellenállhatatlanul magához Rózát... Megállott ott, körülrebbent szeme az utcán... s a láda felső nyílásán a fogakat felfekte egy levélke aztán átcsúszott alattuk és rövid, tompa koppanással elpihent... A kéz, mely elindította e sötét zárkába, e dobbanásra a szívhez ka-

pott, mert az, — a levélke zaját ezerszeresen visszahangosította. . . A levél mozdulatlanul feküdt. A postaláda meg se érezte, a tartó csavarjai nem feszültek, nem csikorogtak a falban... pedig... Pedig a levélke szavai oly súlyosak voltak, hogy a szívet szétszakítják, ha beléje hullanak majd. Igaz, hogy szavakkal is csak egy oly fenséges szekrényt lehet széttörni, mint egy szív...

*

Jól számított Viki Róza, mert Fekete Márton ott állott a baromfi-soron. Mintha semmit se tenne. Állott és nézett. Mintha ezért fizetné az állam! Jó dolga van neki is. De Jolánnak is, hogy a... Hát számított rá valamikor is, hogy még „csendörné“ lesz? Hát számíthatott? Mikor alig van valamijük? Mikor tiz is akad nála csinosabb, táncosabb?!...

Hát nem is gondolt arra Jolán sose. Mindig olyan volt s maradt: csöndes szavú, tiszta, szorgalmas kezűnek. Mikor megkérte Márton, akkor se jutott eszébe a megváltozott mód, meg semmi se, csak az arcán terült el mélyebben a láng és szemébe könnyek születtek temérdek sokan... Könnyek, melyek, mióta asszony, mindig visszajönnek, mindig gyakoribbak, mintha csak jólesne nekik ott a szeme szegletében kinézni a világba s aztán, mint a huncut gyerekek a dombokon, leperdülni az arcon. Könnyek, amelyeknek az édesanyja az elmondhatatlan boldogsága volt s a mostohájuk pedig az egyedüllét... Óh, de sokat van magában, még éjszakára is!... Óh, hogy hiába hányszor ágyazott már! Óh hát ez a csendőr asszony élete? Hogy míg az ura mások életéért és vagyonáért egész napját, éjszakáját eltölti, addig ő maga, a csendőr legközelebb való valakije védtelenül és árván kell otthon legyen?... A tiszta párnákon csak forgolódni és kínlódni kell ilyenkor és érezni, hogy

egészséges, kerek arcáról, hogy ugranak le a könnyek és temetkeznek oda a párnák hűvösébe, ahol az Ura feje kellene, hogy legyen. Senki se veszi észre ezeket a könny nyomokat... Titkolni kell s akkor szabad megnyitni a zsilipeket, ha az Ura magyaráztatja, hogy a csendőr előtt nem lehet éjszaka... Még ha halálos beteg is akárkije . . .

Mit tudnak az ilyenről az emberek? Mit tudott erről Viki Róza, mikor fehéren jött ki az esküvőről s mit tud azóta is? Csak azt látja, hogy Jolán mosolygós mindig és hogy Márton... boldog. Pedig ő azt hitte, hogy azt csak ő tudja megadni Mártonnak... De most!... Jézus, de megsúrta valami a szívét!... A levél... Nem baj! Nem baj most már! Elemésztí magát inkább, ha a levele hiába való lenne!... Fekete Márton a tiszta lelkü emberek derült arcával és szíves szavával üdvözölte Rózát. Róza tette magát és csodálkozó hangon válaszolt neki. Pedig de régen látja, pedig mióta befordult a sarkon más sincs azóta előtte! Márton... levél... nagy vörös folt, erős, égető szédülés a fejében s rengeteg zsivaly, láz, forróság, reszketés, káröröm, ijedtség, győzelemhit, remény... Hogy rácsudálkozott mégis Mártonra, — azt ügyesen tette — és még mosolygott is hozzá, de oldalra rántotta aztán gyorsan a fejét. Örült neki egy pillanatig, mert úgy tűnt fel, mintha semmi köze se volna ahhoz az emberhez, de inkább azért, mert az arcán végig csapott — érezte — egy jeges hullám! Jaj, azt meg ne lássa valahogy!... A levél... Mintha tiszta s nem rég elhagyott gyermeksege tiltó szavát hallotta volna ismét cselekedete miatt, de a gyermeket megverte, tönkretette, kiparancsolta magából a bajtakaró bosszú olyan erővel, hogy ez megnyugtatta és már számolt... Nyolckor kiszedik a ládából, tizkor már a címzettnél lesz és délben...

tán a torkára akasztja a falatot annak a nyavalyásnak az Ura, a gyűlölt, a lenézett, a senki Fekete Márton őrmester úr! . . .

Először is az írást figyelte Fekete Márton. Egy pillanatra látta: nő írta. Illetyből. Mi az? Mit akar valaki vele? Ki akar vele valamit és miért nem előszóval, hogy felelni is lehessen rá mindjárt? Mert biztos kell rá felelni. Izgalom sűrűsödött az ujjai közé, mikor leült az iskola-asztalhoz és felvágta a boritékot. Az aláírást nézte sokáig. „Valaki, aki csak jót akar Magának...”

Utána ráncolt homlokkal futotta a sorokat: . . . „Eleinte még csak éjszakánként, mikor maga szolgálatban a tanyákat járta s másokra vigyázott. A Magáéra nem tud eléggé ügyelni, a Magáéra nincs szeme. Mostanában meg már nappal is, ha Maga a laktanyában van. Könnyű lesni, mikor jön haza, hiszen a kaputól végig látni az utcán, amerre hazajár s a kutya a kertből hamar előjuthat . . . Azt se látta, hogy Balázs Jani, hogy kerüli magát? Azt se tudja, hogy ő volt az, aki maga előtt a méz körül dolgozott? Azóta meg úgy látszik édesebb lett a méz. Sajnálom magát, mert vak. A jámbor Jolán nem is olyan jámbor...”

Fekete Márton őrmester hatodik hónapja érezte új élete boldogságát, ezer örömét. Szíve minden érzésével és csak az éjszakai szolgálatok homályosították élete ragyogását. Gyakran . . . Az éjszakai szolgálatok, melyek, ha csak abból állnának, hogy menni-járni kell!... De az a legkönnyebb rész! . . . Azt hiába magyarázná másnak, mint csendőrnek, soha azt senki meg nem érti!... Hát most már élete ragyogó tükrét becsapták sárral, mocsokkal — ez, ez, — óh, levegőt, mert megmarkolta valami a torkát, eldugaszolta valami, hát levegőt, a keszervít! . . .

A szekrények, padok, faliképek, könyvek eltűntek előle varázslatra, elkezdett forogni a szoba s mint egy fekete örvény ragadta magával Fekete Mártont. Neki lódult a kályhának s a zaj felébresztette. Vörös karikák kergetődztek a szeme előtt s ezek között ott állott kis háza képe. Hogy lásson, hogy tisztán lásson, két keze közé markolta az arcát, erősen, hogy fájjon, hogy elverdesse a teméntelen zűrzavart maga mellől. Hogy lásson... Kis háza tiszta udvarán az almafa alatt egészséges fehér fogú asszonyát, kezében a szakajtó s belőle hull, hull az áldás, a mag a majorságnak. Ő belép — mindig mosolyogva — a zajtalan gyalogkapún, a zár halk kattarására asszonya feléje néz, azután ő is mosolyogva eléje megy, a keze szorítása meleg és erős és szíves a szeme sugara meg öröm és tisztaság. Odabújtatja karját az övé alá s ő érzi a fiatal test forró teljességét, birtokát s a feltétlen bizalom megfizethetetlen kincsét. Aztán jóságos Teremtő — hát ennek vége? Hát hazugság volt? . . . Hát beszennyezték a becsületét? Míg ő másokét védte... Hát lehet ez? Hát gyilkosok törnek rá? . . . Így akarják kisemmizni a falúból, ahol úgy nevezik: vízhozta, jött-ment?! Balázs Janival?...

Tombolt benne a tenger fájdalom: rettentő tömegű és sűrű vér csapódott be az agyába, lába, ínas, kemény lába bizonytalankodni kezdett, tenyere csupa víz lett s a levél benne maszatos valami... Szemhéja nehéz súlyok alatt küzködött s a fekete-veres örvény táncolt előtte újból. Kint a folyosón ajtó csapódott s ez visszahozta őt magát. Leült, lezuhant. Körülnézett, látott. Agya felfogta a szoba képét, hogy nyomorúsága megszázszorosodniék, hogy e tiszta zavartalanságban az asztalra hullott levél sűrű soraiból kitörő féregezredek

annál könnyebben végezhessek rettentő munkájukat, hogy az Isten legremekebb szekrénye, a szív mihamarább összeroskadjon . . .

... Balázs Janiról ő is tud. Igaz hát a levél, hiszen tán akkoriban, hogy ő Jolánnal beszélt volna azok tán már a kézfogóra készülődtek!... Az is igaz, hogy alig látja mostanában a nyomorultat, hát akkor csakugyan: félne a szemibe nézni? Ilyen gazság után, hát merne?... Igaz hát... Meg: való, hogy mindig a Vasút-utcában jár haza — hát ellátni tőlük végig... Hányszor ott várta Jolán... Hát azért várta, leste volna, hogy addig a nyomorúlt eltünhessen nyugodtan?... Hát a tanító úr is, meg Viki gazda azért mosolyognának mindig, ha találkoznak, olyan furcsán, hogy tán már ők is tudnák? . . . Sokasodtak az ellenei, — vette észre nem egyszer . . . Hát igaz . . .

Kovácsolta nyomorúlt megalkinzottsága a szavakat, hogy kések legyenek, edzette az észrevenni vélt semmiségeket lelke felizzított tűzében, hogy a szívébe lopott ördögnek segítsen öntudatlanaúl s minden nagyra nőtt előtte. Minden apróság eszébe jutott, amelyek mellett, eddig mindig eltudott haladni — tán észre se vette őket. Most mindennek magyarázatot adott és a háborgó lelke tengerén hamar dagadt minden . . . Igaz hát, igaz... A keserűség, a valónak hitt szavak, betűk elhamvasztották benne a józanságot és az összehullott hite romjai közé megleégedetten kigyózott be az ördög... Hazamegy, leszámol!... Pisztolyát zsebre tette. Tudatosan, dühösen és majd leszakadó szívvel.

Kint az udvaron ragyogott az élet, apró gyerekek ártatlan kacaja töltötte be a csendet s valahonnan a túlsó szélről a vonat dohogása hallatszott. Józanságot erőltetett magába, még többet, szétnézett, hogy a látottak

töltsék be üresen, gyászosan érzett bensejét s hogy tiszta fejfel tudjon lépni. Tiszta fejfel tudja tenni azt, amire az előbb, még bent a szobában elhatározta magát. Jólesett neki, hogy ezt képes volt megteenni s már nyugodtan viszonzotta a lovász köszöntését.

Ment haza azon az úton, amely eddig a boldogságát hozta minden lépésnél közelebb hozzá. Nyugodt volt és azt érezte, hogy ennek így kellett lenni bizonyosan. Egyszer a pap azt prédikálta, hogy az ember sorsa meg van írva előre, azon csak az tud változtatni, — ha akar, — aki azt megírta. Hát akkor neki ez lett megírva . . . Legyen! . . .

Hogy befordult az utcájába, szeme odatapadt szomjasan, éhesen a kapú fára. Puszta, semmi és senki ott. Háza kéményén egyenes füst omlott vékonyan s ide látszó almafája felett, mint ezüst pénzek, kergetődztek a galambjai. Az emberek mellette nyugodtan, békélt arccal köszöntek és szívesen adtak helyet a keskeny járdán. Megbecsülés jele — érezte s ugyanakkor nem jól esett neki, mert belül keményen, szilárdan tartotta magát a Gonosz, a gyilkolás akarása.

Földre esett tekintetét újból házához vonzotta valami — tán a búcsú s akkor ott a kapunál meglevencedett a világ. Nagy kék virág volt a kapún s a virág fehér szára feléje intett valamit. Meghökken az eddig édes mosolyt keltő és mindig várt látomáson s az ördög odabent odasugta: Most int búcsút annak, aki megy tőle s nem annak, aki jön hozzá . . .

Fekete Márton meghökken, megakarta fogni önmagát, mert mellbe taszította onnan, a virág felől valami. A párja várja. Az élete másik fele. Köszöntést hint a lépése elé, mosolyával szűri le benne az életnek, munkának beléje hullott fölöslegeit, terheit, — tárt karja

kész, hogy megpihentesse fáradt fejét... Valami csodálatos tisztaság, valami sose hitt őszinteség, valami pazarfényű szeretet úgy ömlött beléje onnan hirtelen, mint a függönytelen, kitárt ablakon a napfény... E sugárözönben e kék virág melege életet adott benne a letiport bizalmának és e melegben a szíve elkezdett verni... A Vér az arcába tolúlt: szégyelni kezdte magát... Aztán valami kegyetlen düh fogta el és szitkozódás robant ki a száján: hogy ennyire megkínlódjon!... De ki írta ezt neki? Ki tudhat a dologról ilyen biztosat?!...

Az ördög nem hagyta ezen töprengeni. Még csak pár lépés hazáig, addig, mint a zuhatag — omlott Fekete fülébe :

— Látod, hogy lesett! Nem várt, hanem lesett! Lesett, hiszen máskor csak harangszó táján jöttél s akkor is ott állott! Honnan tudhatta, hogy jössz?... Nem várás ez!...

Nézd, most hátra fordul a feje, mégis integet! Félti az arcát s szemében a bűnt!... Hátra néz a távozó után s nem előre — az érkezőhöz. Annak az alakja — kedvesebb!... Nézd, most bemegy. Látod, mégse vár a kapunál!...

Feketén szinte égett a ruha a belső forróságtól. A kerítése sarkán átdobódott a tekintete. Sehol semmi — gyanus. Csend, tisztaság, béke. Asszonya hová lett?...

Hogy becsapódott a gyalogkapu, asszonya hangja visszhangzott rá a konyha ablakon át:

— Mindjárt!

Szótlán maradt. Az ördög lesben állt.

Be se nézett az asszonyához. Valahogy félt most rögtön látni őt... Kapkodva, gyorsan nézett szét a szobában: sehol semmi. A tiszta szobába lódult át szinte lélegzettelenül: semmi jel, semmi nyoma a bűnnek. Jól-

eső tisztaság, nyugtató nyugalom. A nagy asztal sarkán cérna, vászon. Közömbösen szaladt át szeme, de mintha apró kéz rózsállott volna feléje a ragyogó, tiszta vászon körül. Vissza nézett. Fájó, mást kereső szeme színe eltűnt, a gyötrelmes lélek elszállt, mert valami ismeretlen és megmérhetetlen meleg kiszorította azt onnan.

Kezébe tette az egyik darabot. Alig fedte el izmos tenyerét az s a hatalmas ujjak között kacagott a csöppnyi ragyogás: egy babaing...

Meggyötört agya csak kacagást hallott, dalt, muzsikát, az apaság csodálatos boldog muzsikáját — s az örög sziszegve húzódott el, vissza.

Mint aki nem hisz, mint aki fél a csalódástól, mint aki mást várt s nem amit kapott, — mozdult a testével s akkor nyitva hagyott ajtóban ott látta lángragyúlt arccal az Asszonyát azzal a mosollyal, amivel a vajudott Asszonyok szokták elmondhatatlan kínjukat megkoszorúzni...

*

Fekete úgy ölelte magához az Asszonyát, mint az anya a tűzből mentett gyermekét, akit mintha ilyen nagyon és igazán most először érezne magáénak.

Menyaszonyom.

... Akkor már hideg szelek szaladtak le a Körösre és a váradi utcákba a Hágóról s a Kálvárián árvák lettek lassan a faágak. Reggelenként ködben tűnődött a városháza, meg szemben vele a László-templom tornya régi, szép napokról, csudás változásokról... Kegyetlen, fekete, hosszú szuronyok villantak alattuk és furcsa zene verődött oldalukhoz, mikor az „urak“ parádéztek.

A „meghódított“ lelkek még izzottak, itt-ott láng csapott fel s az öklök türelmetlenek voltak. Akkor még lobogott a Hit s nőtt a keserű szívek serege...

Mi, „hadifoglyok“ jelentkezni jártunk az „urak“ elé naponta s naponta száz formában emlékeztettek bennünket: kik és mik vagyunk. Elbírtuk.

Azt is elbírtam, mikor nevelőanyám sírjához nem engedtek el, — ki a városból s még azt is elbírtam, hogy öcsém rettentő halála hírére nyugodt maradjak...

Jött a híre, hogy Craiovából, hol „fogoly“ volt, megszökött az öcsém.

A kínok, a sebek megsokasodtak rajta, elég volt s nekivágott a vad hegyeknek... Már bent bujdosott a Tömös-völgyben, mikor egyik éjjel a vihar az üldözőit is beverte a barlangba, ahol lenyomorodott, összetört csontjait, fájó, nélkülözött, hazavágyó lelkét pihentette.

Ott fogták s jött a híre, hogy egész éjjel jól bántak vele. Azt hitte szegény: nem ismerték meg. Pedig ismerték, mert Luck alatt olyan vágást kapott egy kozáktól,

amelyet ezrek közül talán egy s amely örökké ott égett az arcán, hiába volt a bozontos szakáll...

Hosszúfalu mellett hajnal szakadt s a barlang alatt kúszott a völgybe le szegény öcsém s az üldözők. Kúszott a tömösi őrház felé s már a régi zárda mellett jártak, mikor a járőrvezető arcára rettenetes vigyorgás telepedett...

Ásó került az útmestertől s öcsém ott ásott a vasúti sín mellett. Félóraíg? Óraíg?... Puskatus sürgette, ököl hajtotta: sírt ásott... Odahullott a verejtéke, oda a könnye is az ásója alá. Kit siratott?... Önmagát — nem! Melegszerű Apánkat? Az ő Máriáját? Tudom is én. Önsírja ásásánál van az embernek mit siratnia...

Aztán... Aztán beállott a gödörbe, mosolyogva. Mosolyogva tűrte, hogy földeljék, temessék...

Aztán... már csak a feje látszott ki. Szép, hullámos, szőke haja, — azt írta a tömösi leányismerősöm — mint a glória fedte a fejét s barna szemében valami csodálatos tűz gyulladt... Híre jött, hogy mikor azután felállott vele szemben az emberruhás szörnyek nyomorult kis csapata, kacagott. Belekacagott a járőrvezető fekete-szájú puskájába, bele a lángba, ami onnan kicsapott feléje. Kacagott élesen, mikor a másík is célba vette s úgy harsogott a patak völgy végig fel Predeálig, hogy a Nagykőhavasról nagyot lendültek a baglyok, a visszhang rémesen síkoltott s elnyomta a fegyverdördöléseket.

Már négy-öt bíborér festette arcát s az öcsém mégis kacagott... Beleőrült.

Még ezt is kibírtam.

Mit bántam, hogy örök vigyáztak lakásomra, hol az apámmal együtt nyomorogtam, mit bántam, hogy minden lépésem tudott volt s hogy a kenyérgond szorított

— nem bántam, de a szabadság vágya kínozott rettentő súllyal.

Határoztam. November volt és én elköltöztem apámtól. Ne bántsák, ha szökni fogok. Megtépődött már a lelke s már összenyomódott valaha keményvonalú válla a kínoktól: elég legyen neki. Elköltöztem hát, elkészültem a szökésre. Állást vállaltam. Higyjék: megnyugodtam. Nem hittem már, csak apámnak s menyasszonyomnak. Attól eljöttem. Ehhez sem jártam. Nyomomban kopók és vadak szimatoltak, ne legyen miattam másnak baja. Ott... akkor nem volt törvény, felelősség, kérdőrevonás, ott senki sem felelt cselekedeteiért, a legaljasabb cselekedet is gyönyörű. hazafias dolog volt. Ott büszkén lehetett ilyennel dicsekedni; hír jutott a gyalázatosságért s babér nőtt a szomorú vércsepp-pekéből... Ha kell — hát legyen elég csak én, egyedül...

*

Durva szitkok között csapódott be lakásom ajtaja s az ágyam melegéből vad markok dobtak ki. Egy őrmester ordított előttem pálinkabűzös szájjal. Alig kapkodtam magamra valami ruhát s már kint voltam. Be sem csukhattam kis szobámat, vissza sem nézhettem szép terveim, vágyaim termőkertjébe, pedig de gyönyörű lett volna egy pillanatra még, most, hogy minden hiába született...

Ott didergett a párás kövezeten egy csoport. Mindenki ismerős. Egytől-egyig mind az én fajtám: minő hozzám melegült mindjárt a szemével. Közibük löktek és „Mars!” — tovább. Nem is kérdeztem sokat magamtól: Miért? Hová?... Úgy tűnt fel, hogy ez sorsomhoz tartozik. Én is a „vészmadarak” közül vagyok s az „urak” ezt nem tűrhetik... Majd megtörünk mi is, mint a brassói apát...

Ahogy a Miseriek gyógyszerertárához közeledtünk, szemembe jutott, hogy valamikor vasárnapokon itt sétált az ország egyik legszebb, legelegánsabb hölgyközönsége a Barátok templomából jövet s most itt, velem, mellettem e pillanatban talán az egész földkerekség legszánandóbb teremtményei mennek ismeretlen, csak sejtethető percek, napok elé...

Jó volt, hogy a templom tornya elém tünt s belekondult a csöndbe a harang! Jó, mert talán...

Néptelen és hideg volt az utca, csak itt-ott hangzott, szakadt fel egy zokogás, egy sóhaj, valami moraj, ellebbent egy függöny, csattant egy ablak-zár s utánunk röppent az imádság...

Lassan nőtt a csoportunk. Innen is, túlnan is jöttek a sorsomat osztó magamfajtájúak. Szótlanul és vékonyra szorított ajakkal, de valami csodás, csöndes büszkeség és a felsőbbtség érzete ült az arcokon. Már az állomás felé jártunk s közben itt is, ott is közibünk dobódott egy új s mégis régi arc. Ott, ahol az öreg Múzeum aludt, azon a tájon, melegülni kezdett a szívem. Tegnap este itt jártam s búcsúztam szótlanul. Menyasszonyom házatól, az ablakoktól s azok mögött fiatal életem sok-sok szépségtől. Néztem most is magamba mélyedten s tűnő gondolataim közé hirtelen dőrej vágódott: kapu csapódott s kilépett rajta hirtelen — Ő, a menyasszonyom. Nagy Borbála. Mellette négy hosszú szurony...

Aranyló haja tündökölt s az arca tiszta volt és nyugodt, mint a májusi hajnal. Tartása büszke és járása gyönyörű. Két keze összecsuklott és mintha fehér virágra csúf féreg gyűrűzött volna, — a bilincs ott zörgött vérző csuklóján. Váratlan megjelenése e száz gond terhelte percekben döbbenetes volt. Mindenki ismerte, minden szem kerekre tárgult megjelenésén. Megdermedtem...

Ő is? Miért?... Én miattam?... Kiért, miért?... Előntött a meleg, a hideg, reszkettem. Rettenetes gondolatok és képek rohantak meg, mérhetetlen keserűség ömlött a szívembe, megcsikordult a fogam s nem tudtam, mit cselekszem...

Odahullottam a lába elé s ő mosolyogva köszöntött és emelt fel magához. Rámnézett csodálatos kék szemével: lecsendesítette a véretem. Megcsókolt. Meleg kis szája még ajkamon volt, mikor durván, vadul ellöktek tőle, hogy megtántorodtam. Bedobtak a sorba. Szememre vér borult, testem előrelendült s torkomon ordítás készült, de a menyasszonyom szeme visszaparancsolt. Láttam, hogy felvetett, büszke fejére akkor hullott a kelő nap első sugárkévéje, végigömlött rajta a fény, a meleg s a megszíneződött arcán ott pihent ez az Isten köszöntése. Úgy állott ott mellettünk, nyomorultaknál, mint az üde Tavasz, a pompázó Élet s a részeg hadnagy röhögve, állatias hördüléssel ugrott hozzá, hogy megcsókolja. Felvillanó, éhes szemét aztán jajgatva, ordítva fogta le: a bilincses leányököl véresre törte. Utána a halálos csöndben zengőn, tisztán csendült a menyasszonyom hangja: Nyomorult!...

Utána vér szakadt fel szegénynek az arcán, odacsattant a hadnagy korbácsa. Sokszor, élesen, kígyózva, vért serkentő dühvel... Nyomában a pribékek letépték szegényről a ruhát s hósín testén újból csattogott az ostor...

Kétségbeesve szabadult el egy irtózatossá ordítás belőlünk: összesűrűsödött keservünk kiobbant s a rongyosok, nyomorultak ökle odacsapott a pribékekre s a hosszú szuronyok sokaságába belezuhantak a testek s viharzó lelkünk hatalmas erejével széttéptük a hadnagyot és kíséretét...

Még ordított a jaji s dörgött a lövés, mikor menyasszonyom alélt testét karomra kapva, ott rohantam lihegve a hegyoldalon. — Utánam harsant még a gyilkolás lármája, elért még egy-egy irtózatoss kiáltás, sziszszent egy-egy golyó s a városból riadó harsogott...

Szépséges, alélt arcáról vettem az erőt s törtem a bokrokat magam előtt, mikor hirtelen forróság szaladt jobb karomra, utána megrándult gyöngé... megvert testű, tépett ruhájú, drága kis menyasszonyom. Megálltam; nézem a karom, nem fáj, seb nincs rajta, de csupa vér. Csupa vér volt szegény menyasszonyom odaömlött, meleg vérétől... Szíven lőték, ott a karomban...

Odaborultam lassan melléje, kezembe vettem lezárt szemű szép fejét s folytattam a csókot, mit a gazok megszakitottak s hangtalanul elsírtam egy életet, el a mosolygást. Égő, száraz szemmel néztem, néztem sápadt arcát szegénynek s olyan nagyon jó lett volna ott két erős kezemmel kimarcangolni mellemből a szívet — s megszűnni...

Szóltam hozzá, simogattam, csókokkal borítottam: nem tudtam hinni, hogy itthagytott engem és a benne bízókat. Lehetetlennek hittem. Néztem... s hogy lassan felemelkedett árva fejem, magam előtt lent Várad ébredése megmozgatta az agyamat. A napból arany ömlött a háztetőkre, a templomok bátran mutattak fel az Isten felé s lent a Kolozsvári-utcán elszaladt egy villamoskocsi. A mozgás, az Élet felért az agyamba s utána fékezhetetlen erővel zúdult le a könnyem fejemtartó ökleimre s elhidegült arcára szegény Mindenemnek.

Tudom is én, meddig tartott ez, mi volt körültem, mit tettem először, csak arra emlékszem, hogy egy vén hegyőre a premontreiek szőlőjének — segített sírt ásni.

Emberke.

Mozdulatlanul állott a kijárat mellett Kopácsi törzs-
őrmester, csak a szeme kérdezett, kíváncsiskodott né-
mán a tolakodó, hangos tömegben. A mozdony nehéz
lélekezése, a tolatás, hordárok kiabálása, ismerősök üd-
vözlő hangoskodásai nem érdekelték. Előtte, teste mellett
furakodott ki az utas tömeg, ismeretlenek és ismeretlen
szándékuak. Akiknek szava elhalkult, mozdulata csende-
sebb lett, ahogy maguk előtt látták a törvény őrét moz-
dulatlan arccal, meg nem vehető komolysággal.

Mikor az utolsó siető is elhaladt Kopácsi mellett, az
nem mozdult onnan továbbra se, tudta, jönnek mások,
a beszállók. Ur, cseléd, szoknyás népek és csintalan diák-
sereg. Kopácsi mindegyiktől elkapott egy-egy szemvilla-
nást, egy mozdulatot, egy fej félrefordítást, egy tekintet
torpanást. Azokat szépen elraktározta Kopácsi, mert: ki
tudja, mikor jön egy személyleírás, egy körözüvény...
Az állomás átjáró volt a végek s a főváros, az alföld és a
hegyek világa közt. A vonatok félóránként álltak meg
fáradtan előtte s indultak tovább szén- és vizbőven. Hát
nem lehet tudni sohasem...

... Aztán... utána nézett még az eltűnő vonatnak,
megfordult és elindult lejárni az állomás területét. Alig
félóra múlva itt az asszonya a reggelivel, utána egy-két
perc nyulalvás, hogy aztán ismét a vonatokat lesse,
figyelje délig, váltásig. Időben nem hosszú, az igaz, tán
csak annyi, mint a nagyvárosok rendőreié, nem teszi a
lébat, a kart, a testet oly fáradttá, mint az őrzőhöz hava,

sara, gödre, de a szem, a fej, az elme belefárad. Bele, ha — becsületesen dolgozik. És ő — másképp nem tudott. Ha akart volna se. De ilyet akarni se tudott. Éppen olyan furcsa lett volna az előtte, mint evés és alvás nélkül lenni. Tudta, hogy a csendőr csak fontos helyen áll s ott csak becsülettel lehet állni, máskülönben...

Hová is menne, ha egyszer, mert becsülettelen lett, elbocsátának? Hová?... Napszámosnak? Vissza a községébe? Ahol mindenki és mindjárt azt kérdezné: Hát ennyi idő után mi bajod lett, hogy odahagytad a kalapot?... Hazudni kellene mindenütt... Vissza az apósáékhoz? Kitarított legyen?... Otthagyná az asszonya. Könnyen, hiszen... hej, Uramisten,... gyereük sincs... Itt, ennél a gondolatnál ellágyult Kopácsi törzsőrmester, megzavarodott békés belseje, a kérdés meg ismét előtolakodott — talán már ezredszer: — De miért nincs?!... Mért sújtja a Sors tiszta, egyszerű, józan szerelmüket? Ki vétett kettejük közül oly nagyot, hogy ily nagyon kelljen bűnhődniök?... Neki is, asszonyának is, aki sír, ha más porontya kerül udvarukra és neki is, akinek egész bensejét tűz emészti, ha kint a tanyákon szurtos, pendelyes kölyköket lovagoltathat a térdén, akit a gyerekek a tanya széleken mindig versenytfutva, sivítva, boldogan köszöntenek? Miért, hát mért nem adatott meg nekik, hogy álmodhassák azt a szót: Gyermekünk...

Sóhajtott. Tódult a levegő a melléből. Felvetette fejét és keményet szorított fogain. Lehunyta szemét egy pillanatig, addig, míg bucsut intett e szomorú gondolatoknak. Szinte jólesett hallania, hogy a raktár visszaveri egyenletes lépteit.

Pár perc s jön a pihenője. Talán asszonya már ott is van és várja. A csendőr előjött benne és mindent felfogott az agya, ami volt körötte... Pszt! mintha valami

neszezne... Talpa alatt félbemaradt a kavics csikorgás. Pszt!... Feje, válla, egész teste előre les. Pszt! A farakás mellett. Ott van valami... Na, nézd, egy csomag... Jézus!! Egy pólyás gyerek!... Valaki itt hagyta... Egy utas!

... A szuronyos, szíjak övezte, súlyos léptű csendör eltűnt, megsemmisült a látványra s helyét tolakodó örömmel foglalta el a melegszívű, remegő kezű Ember. Kopácsi óvatosan érintette a pólyát, föléje hajolt, hogy a tüző nap ne bántsa a Kicsit. Az aprósággal, a csupa fehér Isten utánzattal szemben valami leírhatatlan izgalmat érzett most Kopácsi. Széles tenyere alácsúszott a pólyának, magához emelte azt s az Ember, az egyszerű, tisztaelkü Ember a gyönyörűségtől mosolyogni kezdett...

Az a másik Ember visszamosolygott. Nagy buza-virágszin szemét összehunyorította, pislantott utána s apró, meggyszín szája szegletéből mosoly indult széjjel szépséges arcán — viszonzásul vissza Kopácsihoz, akinek megtelt szíve kicsordult egy könnycsepp alakjában köszönetül. A forró igazgyöngyök úgy ültek a kis Emberke arcán, mint májusi tiszta hajnalban, harmat a rózsalevelen...

*

A pihenő-szobán az Asszony holt-halavány lett, hogy ura belépett. A kasornyába kötött kávé s szilke lepotytyant, kettétört s az Asszony ijedten kapott a szívéhez:

— Imre!?

— Találtam, nézd!

Emberke — finom pólyában, csipkésen, tisztán — — sohse hallhatott szilkecsörömpölést, mert mérgesen kezdett nótázni: — Oá, oá, oá!...

Kopácsi félve tekintett az ablak felé: nem veszi-e észre e különös zajt a csendör pihenőről — valaki, asz-

szonya meg ezalatt, az Isten legfönségesebb ajándékával, az anyai ösztönnel, szorította melléhez Emberkét. Csititgatva gügyögött az ismeretlenhez, aki megérezte a puhább érintést, melegebb hangot, az ő nyelvén szóló édes beszédet és kosztolásra csucsorította száját...

Kopácsiban, míg félrenézett, megmozdult a — Csendőr. A bünöldöző, bünöskereső csendőr. Már felötlött benne a kérdés: Kicsoda a kicsi? Hogy került ide? Ki lehet a szülője? Jött-e, ment-e a vonattal? Melyikkel?... Már próbálta az előtte elmenteket visszahívni, az arcokat idézte már s vak sötétben érezte magát. Hol keresse, merre nézzen?...

Asszonyában ezalatt nőtt, növekedett az Anya. A tiszta gondolatú, sóvárgó, meddő Asszony diadalmasan érezte, hogy az ismeretlen — az övé! Emberke jó barátjának látja és érzi, hiszen cseng az apró, rövid kacaj feléje, mintha gyöngyszemek peregnének ezüstlapra... Ha senkié, hát neki adatott, hát akkor ezt neki az Isten adta, küldte. Az Isten, aki a sok vágyat imádságnak vette. Tiszta vágy — tiszta imádság, hát ezért talált meghallgatásra...

A Csendőr látta ezt s az Ember nem akarta tudni asszonya örömét. Csak Emberke beszélgetett az ő nyelvén s az Asszony felelt neki. De a két ember azért verekedett. Szörnyű verekedés volt az!...

...Hosszú percek teltek el. Az asszony félt szólni, mert tudta, hogy első kérdése nem lehet más: Mit tegyünk vele? — Ez pedig az urából komor és nagyon fájó választ fog kiváltani, hiszen annak úgy kell felelnie, hogy önmagában eleget tegyen a csendőrnek is meg a családot vágyó emberbe se keltsen keserűséget. Kopácsi melle zihált: ha szól, az amit mondhat, az asszonya hirtelen életre kelt érzéseit fogja szétmarcangolni, asszonya

megszínesedett perceit, terveit zúzza szét kegyetlenül... De a magamagáét is!... Fújt, törülgette a fejét s az asszonyban erre már ágaskodni kezdett a győzedelmes, a nyertes.

... Jó, hogy a váltókon odakint dübörgött a gyors. A csendörnek ott kell lennie. Kopácsi kiment szédülten és lázasan. Alig látott.

*

... Mire visszatért, asszonya és a kis Emberke sehol se voltak. Kopácsi mosolygott boldogan, szívesen, sokáig... És délig, mintha álomban járt volna: tündöklő, pazar tervek népesítették lelkevilágát s csak időnkint árnyékolta be derűsségét egy kérdés: Vajjon, milyen bünt követett el ő ezen a délelőttön?...

Kopognak az ajtón . . .

... Elhagytam a szélső házakat s nekivágtam a Görög-dülön fel, a hegynek. Nagy — egyedül a bevágott úton, hátam mögött aranyos emlékei ifjúságomnak, előttem a következő félóra, talán éjszaka terve s a holnapi napból még csak szörnyű kérdőjelek... Szöktem hazulról, az Apám meleg társaságából, szöktem, mert más lett az úr a váradi utcákon. Az új gazdának csahos, vigyorgó szolgálai keserűvé marták minden percemet, megguzsolták a tenni akarásomat... Megyek. Az éjszakát majd csak meghúzom valamelyik vincellérnél s a hajnal majd előresegít át a püspöki határba s onnan a borsi mezőre s majd azután barátról-barátra, tanyáról-tanyára, mint akit idegenben ver az Ember és a Sors...

Hogy nagy egyedül lépegettem felfelé, még megállottam a kanyarodónál s lenéztem a városra. Teletüzdelt, ékszeres, szép asszony volt lent az, de néma, ijedtre dermedt arcu. Vértelen és alélt. Csak percekkel utóbb, hogy meleg feszítette szemem héját, éledt, mozdult, mosolygott... Feltámasztották emlékeim, vágyakozásom... Lábam alatt galy szakadt ketté, levelek susogtak s az elmulás fölé odahullott szaporán az én fiatal lelkem forró gyöngysora is... Otthagytam: legyen miért majd visszatérnem...

*

Az öreg Vass bácsi, a premontreiek hűséges vincellérje, megismert. Ő tudja, hányszor kergetett meg bennünket, kamasz diákokat, mikor a dús gerezdeket pró-

báltuk érés idején megkopasztani... Megismert s nagy szemekkel meghökkent.

— Nem birom, Vass bácsi, — ezeket. Megyek!

— Szökne?

Bólintottam, majd hozzátettem később:

— Itt aludhatnék ma éjjel?

— Ha még élek is, Isten hozta! ... De ágy?

— Vass bácsi, hát a harctéren?...

— Igaz... — ingatta kóchajas, ezerbarázdás arcát, fejét.

— E' meg rosszabb a harctérnél...

— Rosszabb... Becstelenebb...

Szénát nyalábolt, elnyújtotta azt a fagaly-ágyon s elköszönt:

— Nekem is azóta megnőtt a munkám. Szüntelen itt lopakodnak s lentebb a Novotny-részen a tőkék szétvertek már. A borpincék ajtaja már hiába vasalt tölgy... Megyek, Istennek ajánlom, főhadnagy úr!... Csupa kéreg volt a tenyere, de meleg.

*

Rádöltem a szénára. Úgy ruhástul. Csákányos hegyi botom mellettem, revolverem zsebemben, nagy sötét és mély csönd köröttem.

Dübörgött a bensőm: omlottak össze a tervek, sírt a tehetetlenség és mint a szilaj tenger, háborgott az elmúlt s jövőendő keserőségek teméntelen sokasága. Rámszakadt az első kényszerű elszakadás gyötrése és mélységesen messze volt a holnapi betevő falatom... Hát idejutottam: menekülni kell a háztól, amit mi raktunk és tetőztünk!? ...

...Egy koppanás az ajtón...

Hogy megretten az ember ily csendben, így üldözötten egy faág vagy gyümölcs leesésétől... De már a kö-

vetkező percben valami újból az ajtóhoz ér. Mi az?... Odafordul a fejem is, mert a zajt galyrecsegés kíséri. A galy töredezik odakint... valaki jár itt! A fülem hallotta a szívem ütemét s ekkor a kis fatáblán, az ablakon, újabb zaj vágott visszatartott lélegzetemhez. A zaj alig tartott, rövid volt, határozott s mégse tudtam: milyen is az, mitől eredhet? Kopogás, koppanás, kaparás, zörgetés-e?...

Óvatosan tettem fülem mögé a tenyeremet s ekkor egy másik, új hang szűrődött be hozzám. Szuszogás... Most már tudtam, hogy élő valaki van kint. Kicsoda?... Az öreg Vass?... Hisz most ment el!... Akkor csak idegen!... De ki? Barát? Hozzám hasonló, keserű kenyeremet osztó vagy azt irigylő valaki?... Vagy ezernyi ellenségem egyik csahosa?...

...A koppanás ismétlődött az ajtón s mintha valaki a zárt is keresné, motoszkál... A revolveremet elővettem, mert már tudtam, hogy idegen az, aki keres... Nesztelenül fordultam le az ágyról s úgy figyeltem égő, kimeredt szemmel... Az a valaki nem kérdez s csak a bejövetelt keresi, mást nem. Tehát tud. Biztos a dolgában. Tehát engem keres. De ki az?...

Hirtelen egy erős lökést kapott az ajtó, hogy a kilincs is hangosan csattant. Már talpon voltam s mikor a lökés hamarosan ismétlődött, az ajtó mellé húzódtam s a revolver biztosító csapját lenyomtam. A fülem odatapadt a kis házikó paticsfalához, izzott a kezem s a teméntelen keserűség újból összaszaladt a torkomon...

— Észrevették a szökésemet! Tele a hegy csahosokkal, kell az életem! Mert most már biztos, hogy belepusztulok... Hát jó... De... s az ablakra hatalmasat ütött valami ököl!...

Mintha mellbe löktek volna a faltól: hát nem is egy

csahos!... Persze: többen! Jó... Nyolc golyó a revolverben, egy, az utolsó azonban az enyém... Egy járőr... Méteres szuronyokkal... Harminc-harminc tölténnyel.. Nagyszerű... Odajutok, hová a többi váradiak...

A zaj, galyrecsegés tompán jött be hozzám, mintha a puha fűvön járna valaki. Minden idegem együtt volt: láttam a zajt szinte. Az a valaki hirtelen az ajtó előtt termett megint, szuszogást, lélegzést fogott fel megkínzott fülem, valami roppant s utána az ajtót újra meglökték. Az recesent, döngött, csattant s én nyúltam a kilincs után. De mielőtt odaért volna kezem, az úgy maradt a levegőben nyitott ujjakkal, meredten. Szemem, éreztem, óriásira tárgult, ajkaim leestek, forró levegő szárította a torkomat, mert kintről morgás hallatszott. Kutyamorgás... Mély, hörgő, marásra készülő... Egy percre mintha kiszakadt volna szívem a mellemből.. de aztán... aztán nyugodtan odamentem az ajtóhoz. Vérebekkel jöttek nyomomon utánam, itt leszámolásnak kell lenni!... Lenyomtam a kilincset, kivágtam az ajtót s hirtelen a fal mellé lapulva vártam az első lövést vagy torkonragadást. Semmi... egy rettentő hosszú percig!... S aztán valami meleg lehellet ért felém, az arcom elé s két tüzes szem meredt rám... A vizslám ugrott a nyakamba...

*

Reggel az öreg Vass bácsi csodálkozva jegyezte meg:
— Sokat vesződhetett az Élettel, főhadnagy úr, hogy így megöszült!

A rettentő bűn.

A feividéki menekültek összejövetelén mesélte el egy barátom:

Állandó megfigyelés alatt volt apám, mióta bevádolták, hogy Szent István napján a Himnusszal áldozott volna közismert, törhetetlen, magyar hitének. Elítélni nem tudták ugyan, mert a tanuk, két 14—15 éves leány, mikor apám azt kérdezték tőlük: Hát énekeljétek el nekem, ha tudjátok; megzavarodva hallgattak. Természetes, mert mikor ott még szabad volt ezen imádság, — hej, nagyon régen — akkor azok tán iskolába se jártak. Nem is tudhatták hát.

Ekkor aztán félesztendő után hazajött az öreg, így külsőre megvénülve, megkeseredten, de bévül régi, kurucos, kemény, mindent áldozni kész önmaga — még lán-golóbb lett. A hangja tán gyengébb, mert a börtön penésze réjév alatt raülepedett, de a szavai perzseltek:

— Csak ha agyonvernek, nyugszom meg! — har-sogta, valahányszor aggódva kérleltük:

— Apa, menjen át magyarhonba, ne bántsák itt to-vább. Belepusztul... Megélne, van miből... Ne zaklas-sák öreg napjait!...

Elborulva hallgatott ilyenkor az öreg aztán, de nem sokáig. Csak amig a belülről feltörő rettenetes indulato-kat kicsit lecsendesíté. De ekkor akadozva, szakgatottan, harangmély hangján ellenmondott:

— Nem!... Én *itt* láttam meg az Isten világát s *itt* küzködtem addig, hogy Ti ne lássatok szükségét. Nem rá-

tok tartozik: mit és hol dolgoztam. Itt széles az ég aljáig s amott a dombszéleken túl is, más, mint magyar szó, — nem hallzott soha. A templom alapját nagyapátok rakatta, rááldozta maga kezével szántott fele birtokát s a lélekharang szegény anyátok krajcárjaiból lett. A temetőben csak fajtámbeli nyugszik, hát *innen* — nem megyek!

— Ellenségeid vannak, minden nappal eggyel több, apám, — mondtam én félénken. Tudtam: legjobban szeret, tán hajlandó lesz... Nem! Rám villantotta szemét s bólintott. Ezüst fejével úgy láttam ekkor, mintha hatalmas fehér virágot ingatott volna egy láthatatlan akarat...

Hát hagytuk.

Esténként alakok sompolyogtak vén házunk körül és a kutyák éjjel ijedt szüköléssel, meg fogcsikorgató dühlhel jelezték, hogy járnak, járnak egyre az árnyak, a gyávák. S mikor a vén tehenes reggelente számadást tett a múlt éjszakáról, mindig hozzátette:

— Megint itt voltak!...

Az apám csak szótlanul ismét bólintott. Azelőtt?... Egyszer próbálták termés után megrabolni s a négy nyomorultból hármat nyomban halálra lőtt az almafák lombja alatt s utána rettegve beszéltek róla. — Most? Minden reggel ott a nyoma a sakáloknak, már a káposztafejek közé merészkedtek s apám elsíratta minden nap a híres puskáit is. A sakálok szinte őrizték a házunkat. Az meg sötét volt mindig. Csak itt-ott villant a konyhalámpa, ha rövid vacsoráját vitték be s a fény végig csapott a kerten. A pince fekete volt, mert üres lett s az ablak fatáblái is ijedt mozdulatlanságukkal csak fokozták az egyedülletet. Olykor koppant azokon valami: bogár-e, kő-e? Az öreg ilyenkor szikrázó szemekkel vágta ki az éjszakába a táblákat s kiáltott oroszláni, dühös orditással, hogy a gerincünkön jég szaladt végig:

— Hé!... Ki jár itt?... Hé, a keserves áldóját!... — s a hangja renegettően halt bele felelet nélkül a kínos csendü, végtelennek látszó éjszakába. Olykor, néha a Vág felől mintha gyenge sóhaj lett volna a visszhang keserü szavára...

Karácsonyt vártuk akkoriban, hogy az esküvőm volt. Mikor elutazásunkkor kezet csókoltam apámnak, azt mondtam:

— Nem hagyjuk sokáig, megbeszéltük s az asszonyka is itt lesz azontul...

Az öreg mosolygott:

— Nem leszek én egyedül addig se! — azzal fordult s a tornácon szobája felé dübörgött erős lépésekkel. Szinte hallom. Nem tudtam, mit akar mondani s feleségem is kérdő szemekkel lépett fel a kocsira...

Hát siettünk haza. Jókedvűen fogadott apám s ez nekem nagyon jól esett. Mintha a régi, vésett ráncok eltűntek volna arcáról. Azt hittem, nekünk örül, vagy... tán Valakire másra is számított... Feleségem lángba borult arccal gondolt rá, ha szóvá tettem s én újból örültem, hogy jókedvét apámnak akármivel is — növelhettem. Mert nagy szüksége is volt rá.

De azért különös volt nagyon. Gyakran óráját nézte, otthagyott minket, mintha valahonnan valakit várt volna, de meglestén, mikor bezárkózott a szobájába. Mikor aztán előjött onnan, meleg szemében titkos lángok csapkodtak s arcáról mintha meleg derü csillant volna közibénk. Nem tudtuk változása okát. És hiába faggattuk. Ránk nézett hosszan s ilyenkor, azt hiszem, lelkünk legmesszebb, legzártabb zugába is belátott s csak annyit felelt: — Maidi!...

Nem bántotta az sem úgy, hogy a kertünk alatt gyakoribbá lettek az árnyak s nappal meg százfajta ügynök

járt volna a házba. A hivatalos emberek egy ügyben újra meg újra eljöttek s míg beszéltek, szemük százfelé forgott.

Apám, ha beszélt velük, olyan volt ilyenkor, mint a morgó királyi vad... Kész a vérre, de csodálatos nyugalmat bilincselte izmai és akarata közé...

Aztán — karácsony szombatján — reggel ott találjuk három nagy komondorunkat a kutyaólak előtt hidegen, mozdulatlan... Megmérgezték mind s mikor apám elföldeltette szegényeket lent a kertben, azt mondta bugó hangján, miközben egy orozva kibákkant könnyet szétcsapott az arcán:

— Veszedelem jön felém!...

Már alkonyodott az imákra és örömökre váró est, mikor apám egyszer csak kézen fogott bennünket s bevitt a szobájába. Ott rámutatott egy asztalkára s én rémülten láttam ott egy — rádiókészüléket. A mennyezetén kifesztett drótok, az antenna — és kérdésre nyilott arcom, szemem, aikam, ő megelőzött:

— Rettentő bűn, de ebből élek. Tengernyi keserűségemre ez orvosság *hazulról*. Jönnek a hangok, fiam s azokban az én számomra: öröm, áldás, biztatás. Összenyomna a némaság. Ezek fiam nem ismernek határt, hiába rakatták le száz kilométereken végig a köveket... Azok jönnek feltartóztatlanul s én elbűnülök, látod s hallgatom azokat szomjasan, vad éhséggel. Itt a kagyló, üljetek le!

Alig állottam a zsibbadtságtól. Jól esett támaszra lennem. Szinte öntudatlanul tettem fel a hallgató kagylókat s szemem riadtan kereste apám ragyogó homloka után az ajtó zárját, feleségem lázpiros arcát, megint apámat s a készüléket aztán... Egyszerre csodás hegedűszó áradt a kagylóból, utána a kíséret s tíz év után — magyar dal, nóta...

Leirhatatlan izgalom vett hatalmába. Ott a börtön

levegőjén át, a rettegés és bizonytalanság, türes és remények légióinak világában magyar nóták zengtek. Olyanok, amilyenekkel vidám, tiszta hajnalokon Valakinek az ablaka alá jártunk, amilyenekkel elkísértettük magunkat a Luck-i sársáncokba még az Isonzó-i pokolba, amilyen nincs több e földön s amelyet megbabonázva hallgat vad idegen is. Nóták zengtek szomorú üldözöttségünkben, nóták, melyek minden keserűségen átsegítenek...

Hát kicsordult a sirás szemünkön. Kint lassan felragyogott a csillag s a kopók jártak lopakodva, lessel, itt meg bent a tiz éve fájó magyar szívek öntötték a legőszintébb s tán legfájóbb könnyeket. Gyönyörűsége Szent Esténk közelgett és én boldogan csókoltam kezét apámnak, míg ő aztán magához ölelte asszonyomat is... Meddig voltunk így, — tán sokáig? Egyszerre megrándult apám karja, eltolt magától hirtelen s a készülékre meredt. Abból „Krasznahorka büszke vára“ örökszép dala sirt ki. Megátkozott idők, pusztult remények, sötét esték dala: — „Nem jön vissza többé soha“.

Apám feje felcsapódott erre, tagadni akart s már nyilott a szóra a szája, de a szoba ajtaján, kint rettentőt csattant valami. Még ocsudni se tellett időnkéből, már a második, ötödik s nem tudom már hány ütés zúgott az ajtóra, amelyik egyszerre aztán kiesett sarkából. Éles fény csapott ránk s benne alakok dobbantak felénk vakító szuronyokkal...

— Hore ruki! — harsogott a tiszt és mi úgy könnyfészes arccal, édesbús boldogságtól harmatozott bensővel állottunk előttük. Krisztusra várván, zsiwányok jöttenek...

Apám letépte fejéről a kagylókat, meglendült az öles teste és zugva lépett a szikrázó szuronyok hegyéhez:

— Én Bonczy Miklós, nem tudom a „Hore ruki“-t. De tudom, mit akarnak... Vihetnek!...

— Ti meg — fordult felénk — ha... Nem fejezhette be, mert a tiszt lökött rajta egyet s a készülékhez ugrott. Hányat villant a fegyvere, nem tudom, de a zárt szobában ezerszeres dőrejjel hangzott s azt mégis tulsivitotta a meggyilkolt gép. Mintha bezárt lélek sirása lett volna...

A döbbenetes csöndben utána felcsuklott a feleségem zokogása s megdermedten néztük, hogy apám sudár termete lassan elhagyta a küszöböt, melyen belül pedig annyi szép óhajtása született...

Feleségem sikoltva szaladt volna utána, de fegyver elibünk: Na zajtra! (Holnap) ordított a tiszt és megtorpantunk. Kint lassan elhalt apám lépteinek zaja, mert akkor már túl járt az udvar kavicsain, ahol még bizonyosan sóhajtott nehezen.

Odabujt hozzám ekkor az asszony reszketve s ott zokogott:

— Meglássa: Nem jön vissza többé soha...

... Ugy lett valóban. Mi egész este néztük siró, mind összébb hulló bensővel, hogy régi, kis házunk minden darabját felforgatták, összehányták s aztán azt mondták:

— Más nincs, csak Ti, hát — mars!

Ott tudtam meg a fogházőrtől, hogy apám, — ahogy a hadbíróság épületében a cellák során ment volna újból a börtönébe, nekilendült az ablaknak s bilincses ökleit arcára szorítva, lezuhant az udvarra. Ugy maradt ott mozdulatlanul. Fehér feje úgy pihent a vérben, mintha biborsapkát simított volna rá valami mindenható, jóságos kéz...

Gyönyörűséges álmai után nem birta volna a börtönöket.

... Ki is bírná azt olyan, akinek vércseppjei ezer évesek?...

TARTALOM.

	Oldal
Szemtől szembe	3
Gyilkosok	11
Szegény aranyvirág	20
A kötél pályán	26
A pecsétgyűrű	32
Eszter	37
Az ezüst torony	49
A körözött lipthói	56
Jönnek a csendőrök	63
Zsoli	69
Lesen	75
A nadrág	81
A tiszta asszony	89
Menyasszonyom	98
Emberke	104
Kopognak az ajtón	109
Rettentő bűn	113